

Ἱστορία.

Ἰ. Κωνσταντινίου. Ἀ' Συμβολ.

Θεοδωρίδου - Σαββᾶτου

ΔΕΛΤΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ

ΕΚΔΟΣΗ Ι. Ν.
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ
Ι. Ν.

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Β' ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ - ΣΤΑΔΙΟΥ 52

1929

ΣΑΙΡΟΤΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

2346

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ προτύπου τοῦ
Διδ. τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

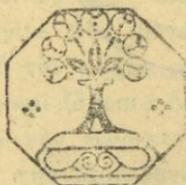
ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΨΩ ΜΑΧΗΣ (301 Π. Χ.)
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ (1204 Μ. Χ.)

*Διὰ τὴν Δευτέραν τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου
καὶ τὰς ἀντιστοίχους τῶν ἄλλων σχολείων
τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως*

Ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑπιτελείου τῆς Παιδείας

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΕΚΔΟΤΗΣ Ι. Ν. ΣΙΔΕΡΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ—ΣΤΑΔΙΟΥ 52

1929

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν ἐνὸς τῶν συγγραφέων
καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Handwritten signature in purple ink, likely reading 'Α. Αζαράς' (A. Azaras).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ—ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἀπέθανε πολὺ νέος χωρὶς ἀκόμη νὰ συμπληρώσῃ τὸ μέγα ἔργον τοῦ (323). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἦλθε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ κράτος τοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶχε νόμιμον διάδοχον, οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνει πολὺ ὑπερήφανοι διὰ τὰ κατορθώματά των, εἶχαν τὴν ἀπαίτησιν νὰ κυβερνήσῃ ὁ καθεὶς μόνος τοῦ τὰς ἀπεράντους χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει.

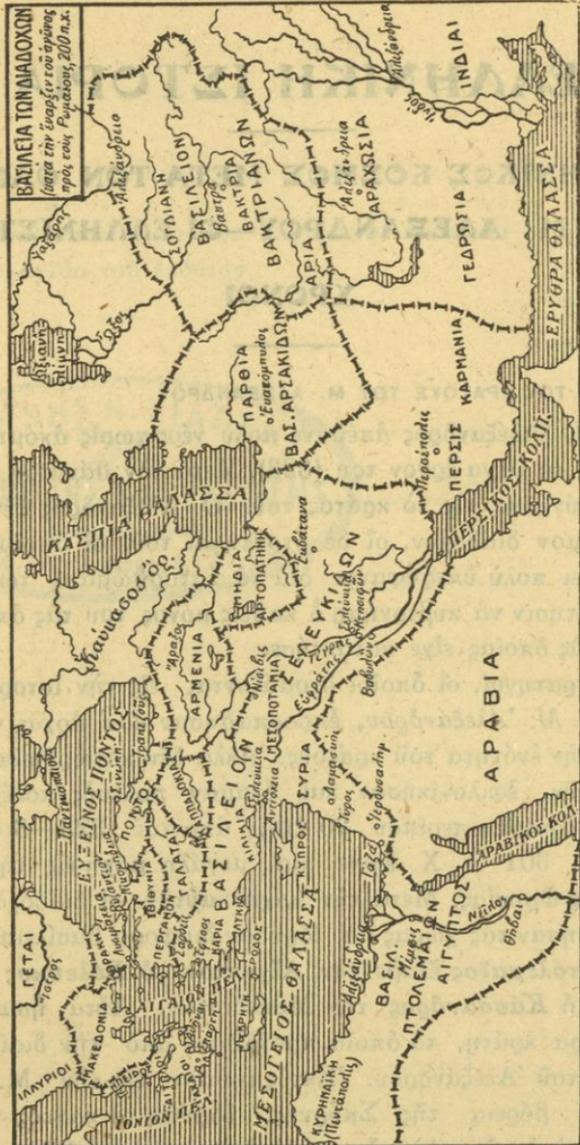
323

Οἱ στρατηγοὶ, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν *Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου*, ἐπροσπάθησαν κατ' ἀρχὰς νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν, ἐφιλονίκησαν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν περίπου 20 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 323—311 π. Χ. Τέλος τὸ 301 π. Χ. ἔγινε μία μεγάλη μάχη εἰς τὴν Ἰγὸν τῆς Φρυγίας. Μετὰ τὴν μάχην αὐτὴν οἱ διάδοχοι ἐμοιράσθησαν τὰς χώρας καὶ ἴδρυσαν διάφορα βασίλεια.

301

Ὁ *Πτολεμαῖος* ἔλαβε τὴν Αἴγυπτον, ὁ *Σέλευκος* τὴν Ἀσίαν καὶ ὁ *Κάσσανδρος* τὴν Μακεδονίαν. Αὐτὰ ἦσαν τὰ τρία μεγαλύτερα κράτη, τὰ ὁποῖα προῆλθαν ἀπὸ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκτὸς τούτων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, πρὸς τὰ βόρεια τῆς Σμύρνης, ἰδρύθη τὸ κράτος τῆς Περγᾶμου, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον, ἀλλὰ προώδευσε πολὺ εἰς τὸν πελτισμὸν.

Αυτὰ τὰ κράτη ἦσαν ἑλληνικά, εἶχαν δηλ. ἑλληνας βασιλεῖς, στρατὸν ἑλληνικὸν καὶ ὑπαλλήλους ἑλληνας. Πολλὰς ἐπαρχίας

ὅμως τοῦ κράτους ἔλαβαν ἐγγώριοι ἡγεμόνες. Τοιοῦτοτρόπως ἐσηματίσθησαν τὰ λεγόμενα βαρβαρικά κράτη, ὅπως π. χ. τὸ

Βασιλείον τῆς Καππαδοκίας, τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Πόντου. Ἄλλα καὶ τὰ βαρβαρικά κράτη ἐδέχθησαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, εἶχαν ἑλληνας στρατιώτας καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μιμοῦνται τὰ ἑλληνικὰ ἥθη.

Ὅλη λοιπὸν ἡ Ἀνατολὴ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἤρχισε ν' ἀναπτύσσεται μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἤρχισε δηλαδὴ νὰ ἐξελληνίζεται ὅπως λέγουν. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος τῆς ἱστορίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ὀνομάζεται **Ἑλληνιστικοὶ ἢ Ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι.**

ΟΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Ὁ Πτολεμαῖος ἦτο ἀπὸ τοὺς καλυτέρους στρατηγούς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους ἔλαβε τὴν Αἴγυπτον. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λάγος. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος λέγεται Πτολεμαῖος ὁ Λάγου καὶ οἱ πρόγονοὶ του **Λαγίδαι.** Λέγονται ὅμως καὶ Πτολεμαῖοι, διότι ὅλοι εἶχαν τὸ ὄνομα Πτολεμαῖος. Τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων ἰδρύθη, καθὼς εἶδαμεν, τὸ 301 π. Χ. καὶ ἔζησε ἕως τὸ 31 π. Χ., ὅτε τὸ ἐκυρίευσαν οἱ Ῥωμαῖοι, δηλαδὴ ἔζησε περίπου 300 ἔτη.

Ἡ Αἴγυπτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων ἐφθασεν εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Πρὸ πάντων πλούσιοι καὶ δυνατοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι Πτολεμαῖοι. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἐπανῆλθαν οἱ χρόνοι τῶν ἐνδόξων Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἔλαβαν τὸν τίτλον τοῦ Φαραῶ, ἔδειξαν πολὺ καλὴν συμπεριφορὰν εἰς τοὺς ἐντοπίους, ἐπροστάτευσαν τὴν θρησκείαν τῶν καὶ ἔκτισαν τοὺς παλαιοὺς ναοὺς τῶν. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις τῶν ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἡ Αἴγυπτος ἦτο, ὅπως πάντοτε, εὐφορὸς καὶ πλουσία. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐγένετο ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς Μεσογείου. Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἤρχοντο ἔμποροι ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη. Τὰ καραβάνια ἔφερον ἐκεῖ τὰ δέρματα τῶν λεόντων τῆς Ἀφρικής, ἡ δὲ Ἀραβία ἔστελλε λιβανωτὸν καὶ ἄλλα ἀρώματα. Ἀλλὰ σπουδαιότερον ἦτο πρὸ πάντων τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς Ἰνδίας. Ἀπὸ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν τὰ πλοῖα ἐφθάναν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἀπεβίβαζαν ἐκεῖ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἤρχοντο φαρμακευτικὰ εἶδη, τὸ πι-

πέρι, ἢ κανέλλα, καθὼς καὶ χρυσὸς καὶ ἀδάμας. Ἀπὸ τὴν Κίναν ἀκόμη ἤρχοντο μεταξωτὰ καὶ πορσελάνη.

Οἱ Πτολεμαῖοι λοιπὸν ἔγιναν πολὺ πλούσιοι. Ἐἶχαν ἀφθονα: χρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔκαμαν στρατὸν καὶ στόλον. Μὲ τὸν στόλον ἐκυρίευσαν τὴν Κύπρον, μὲ τὸν στρατὸν μέρος τῆς Νοτίου Συρίας. Ὁ Πτολεμαῖος Γ' ἔγραψεν, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Φαραῶ, τὰ κατορθώματά του μὲ ἱερογλυφικὰ γράμματα εἰς τοὺς τοίχους ἐνὸς ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ ἴδιος.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐπροστάτευσαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία τότε ἔδωσε μεγάλην λάμψιν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Πολλοὶ σοφοί, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχνη ἦλθαν εἰς τὴν

Βιβλιοθήκη

Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους τὰ βιβλία ἐγράφοντο εἰς ἓνα εἶδος χάρτου, τὸν ὁποῖον κατεσκεύαζαν ἀπὸ τὸν πάπυρον. Ἐκολλοῦσαν τὰ φύλλα τὸ ἓνα πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ βιβλίον ἐγίνετο πολὺ στενόμικρον. Κατόπιν ἐτυλίσσετο ὡς κύλινδρος καὶ ἐτοποθετεῖτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἐκρεμοῦσαν ἓνα μικρὸν φύλλον καὶ ἔγραφαν τὸ ὄνομα τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν πῶς ἓνας βιβλιοθηκᾶριος τακτοποιεῖ τὰ βιβλία.

Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὴν αὐτὴν τῶν Λαγιδῶν. Οἱ Πτολεμαῖοι ἔκαμαν μεγάλην βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποῖαν συνήθροισαν χιλιάδας τόμους.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Ὁ Σέλευκος ἦτο ὁ νεώτερος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸς κυρίως διεκρίθη εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην καὶ

μετὰ τὴν νίκην ἔλαβε σχεδὸν ὅλον τὸ ὀσσητικὸν κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τὴν Μεσόγειον ἕως τὰς Ἰνδίας. Οἱ διάδοχοί του ὀνομάζονται **Σελευκίδαι**.

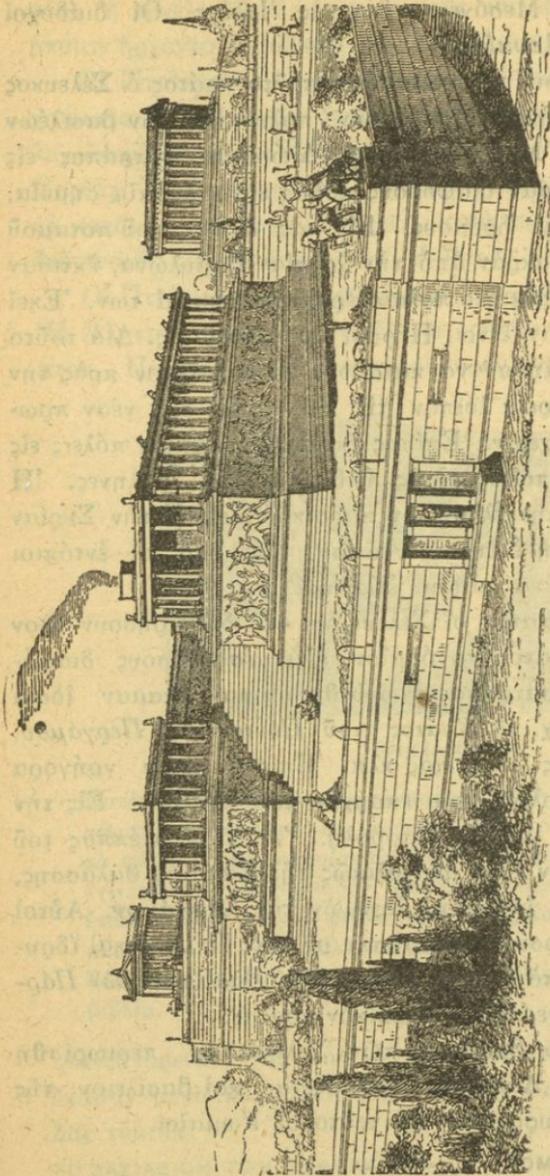
Διὰ τὰ διατηρήσουν τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο κράτος ὁ Σέλευκος καὶ οἱ διάδοχοί του, ἠκολούθησαν τὴν πολιτικὴν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Δῶρισαν σατράπας εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἔκτισαν διαφόρους πόλεις εἰς σπουδαῖα σημεῖα, τὰς ὁποίας ἦνωσαν μὲ δρόμους. Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος, ὅχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνα, ἔκτισαν τὴν *Σελεύκειαν*, ἡ ὁποία ἦτο παλαιότερα πρωτεύουσά των. Ἐκεῖ ὅμως οἱ κάτοικοι ἦσαν ξένοι, Πέρσαι καὶ ἄλλοεθνεῖς. Διὰ τοῦτο οἱ Σελευκίδαι ἐπροτίμησαν νὰ καταβοῦν πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὰ βόρεια λοιπὸν τῆς Συρίας ἔκτισαν νέαν πρωτεύουσαν, τὴν *Ἀντιόχειαν*. Ἐπίσης ἔκτισαν καὶ ἄλλας πόλεις εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ἦλθαν πολλοὶ Ἕλληνες. Ἡ Ἀντιόχεια εἶχε μεγάλην ἑλληνικὴν παροικίαν, εἰς δὲ τὴν Συρίαν ἤρχισε νὰ ὀμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, διότι καὶ οἱ ἐντόπιοι εἶχαν τὴν φιλοτιμίαν νὰ μάθουν ἑλληνικὰ.

Ἄλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν οἱ Σελευκίδαι νὰ διατηρήσουν ὅλον αὐτὸ τὸ ἀπέραντον κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα τόσους διαφόρους λαούς. Πολλοὶ σατράπαι ἐχωρίσθησαν καὶ ἔκαμαν ἰδικὰ τους κράτη, ὅπως π. χ. τὸ Κράτος τοῦ Πόντου τῆς Περγᾶμου, τῆς Καππαδοκίας, τῆς Ἀρμενίας κλπ. Ἐπίσης πολὺ γρήγορα ἐχωρίσθησαν αἱ ἀνατολικώτεραι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους. Εἰς τὴν κυρίως Περσίαν ἐγίνε μεγάλη μεταβολή. Ἀπὸ τὰς στέπας τοῦ Τουρκεστάν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης, κατέβησαν πολεμισταὶ ἱππεῖς μὲ ἀοχηγὸν τὸν Ἀρσάκην. Αὐτοὶ ἐγιναν κύριοι τῆς Περσίας, ἠνώθησαν μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἴδρυσαν ἰσχυρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη *Βασίλειον τῶν Πάρθων*. Αὐτὸ εἶναι τὸ νεώτερον Περσικὸν κράτος.

Τοιοιουτρόπως τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Συρίαν. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ βασίλειον τῆς Συρίας. Ἀργότερα ἐκυρίευσαν καὶ τοῦτο οἱ Ρωμαῖοι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Ἡ Πέργαμος ἦτο πρωτεύουσα μικροῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς Σμύρνης. Ἡ πόλις εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς

‘Ο μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς (Πέργαιον)

‘Ο βασιλεὺς τῆς Περγαίου *‘Ατταλος Β’* ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Γαλάτας, ἔκτισεν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του μέγαν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς. ‘Ο βωμὸς ἐκτίσθη εἰς ὑψοῦμα, ἔχει ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς στοὰν ἰωνικοῦ ρυθμοῦ καὶ εἰς τὸ ἐμπροσθιν μέρος κατεσκευάσαν μεγαλοπρεπῆ κλίμακα. Μὲ μεγάλην τέχνην εἶναι κατασκευασμένα τὰ ἀνάγλυφα, τὰ ὅποια παριστάνουν τὴν μάχην τῶν Ὀλυμπίων θεῶν πρὸς τοὺς Γίγαντας, δηλαδὴ τὴν *Γιγαντομαχίαν*, καὶ ἔχουν μεγάλην κίνησιν καὶ ζωὴν. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀναπαράστασις. Σήμερον σφύζονται μύγον ἐρείπια.

ένα ὠχυρωμένον ὕψωμα. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Περσῆς Περσῆς ὠνομάζετο **Ἄταλος** καὶ οἱ διάδοχοί του ὠνομάζονται διὰ τοῦτο **Ἄταλίδαι**.

Οἱ Ἄταλίδαι ἠθέλησαν νὰ μιμηθοῦν τοὺς Πτολεμαίους. Ἐκαμαν λοιπὸν μίαν μεγάλην βιβλιοθήκην καὶ ἐπροστάτευσαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Τὸν ἕκτον αἰῶνα ἡ Πέρσῆς ἦτο ὠραιότατη πόλις μὲ ἀνεπτυγμένους κατοίκους καὶ λαμπρότατα οἰκοδομήματα. Ἡ ἑλληνικὴ γλυπτικὴ ἔδωκε μεγάλην λάμπην εἰς τὴν Πέρσῆς. Κατὰ τὸ 280 π. Χ. ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μία εὐρωπαϊκὴ φυλὴ, οἱ Γαλάται. Εἶχαν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, ἐπλανήθησαν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἔκαμαν δυνατὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἄταλίδαις. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περσῆς ἐνίκησαν τοὺς Γαλάτας καί, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν νίκην ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἔκαμαν σπουδαῖα ἀφιερῶματα εἰς τοὺς θεοὺς. ἔκτισαν ἕνα κολοσσαῖον βωμὸν τοῦ Διός. Εἰς τὴν βάσιν αὐτοῦ κατεσκεύασαν λαμπρότατα ἀνάγλυφα, τὰ ὅποια παρίστανον τὴν μάχην τῶν θεῶν μὲ τοὺς Γίγαντας. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Πέρσῆς ὑπῆρχε μέγα Γυμναστήριον, ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ βασιλικὸν Ἀνάκτορον κτλ. Εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα τῶν μνημείων τούτων, τὰ ὅποια κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Καὶ τὸ βασίλειον τῆς Περσῆς βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους δὲν εἶχε τὴν παλαιὰν λαμπρότητα. Οἱ πόλεμοι τὴν ἀδυνατίσαν καὶ τὴν ἐκούρασαν ὑπερβολικά. Ἡ χώρα ἦτο κατεστραμμένη, αἱ πόλεις εἶχαν ὀλίγους κατοίκους. Ὑπῆρχαν μόνον ὀλίγοι πλούσιοι καὶ τὸ περισσότερο μέρος τῶν κατοίκων ἦσαν πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς. Ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Θῆβαι εἶναι τελείως κατεστραμμέναι. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔχουν μεγάλην πολιτικὴν σημασίαν, ἔξακολουθοῦν μόνον νὰ εἶναι ἡ πόλις τῶν γραμμάτων. Ὁ Περσῆς δὲν εἶναι πλέον σπουδαῖος λιμὴν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀνάπτυξις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν βασιλείων τῆς Ἀσίας ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν

Μακεδονίαν καθὼς καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησε μεγάλη ἀναρχία. Τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἐζήτουν πολλοὶ ἀπαιτηταί, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ ἐν τῷ μεταξύ ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἄλλ' αἱ πόλεις ἐσπατάλησαν ἀδίκως τὰς τελευταίας δυνάμεις των. Τὰ δύο κόμματα, τὸ θριστοκρατικὸν καὶ τὸ δημοκρατικόν, ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἀρχήν. Τέλος τὸ ἔτος 277 ὁ περιφημὸς στρατηγὸς Ἀντίγονος Γονατᾶς ἔγινε βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὑπέταξε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν μακεδονικὰς φρουράς.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἀφότου ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς ἔγινε βασιλεὺς, ἡ Μακεδονία ἀπέβη πάλιν τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βασιλεῖς τῆς εἶχαν δυνάμιν, στρατὸν ἀρκετὰ ἰσχυρὸν καὶ ἤθελαν νὰ ἐξουσιάζουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐκτείνουν τὸ κράτος των εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο ἤλθαν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. αἱ ὁποῖαι ἤθελαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ μὲ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀνατολῆς, μὲ τοὺς Πτολεμαίους καὶ τοὺς Σελευκίδας. Αὐτὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς ταραχὰς καὶ πολέμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔπαθε πάλιν ἡ Ἑλλάς μεγάλας καταστροφάς. Ἡ παρακμὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἔξασθένεις τῆς Ἑλλάδος ἐξηκολούθησεν.

ΑΧΑΪΚΗ ΚΑΙ ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Αἱ ἀρχαῖαι ἔνδοξοι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σπάρτη, αἱ Ἀθῆναι, αἱ Θῆβαι δὲν ἔχουν πλέον δυνάμιν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀρχίζουν ν' ἀκμάζουν μερικαὶ πόλεις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, κυρίως αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Αἰτωλίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν λάβει μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ἡ Ἀχαΐα εὐρίσκεται εἰς τὴν νότιον παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Αἰτωλία εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τοῦ ἰδίου κόλπου. Εἶναι μία χώρα ὄρεινή, εἰς τὴν ὁποίαν δυσκόλως ἤμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς, καὶ οἱ κατοικοὶ τῆς κατεγίνοντο εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Καὶ αἱ δύο χῶραι δὲν εἶχαν καμμίαν μεγάλην πόλιν, ἢ ὁποία νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰς ἄλλας.

Αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καθὼς καὶ αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας συνηνώθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἐσημάτισαν δύο ὁμοσπονδίας, δύο **Συμπολιτείας**, ὅπως ἔλεγαν τότε. Αἱ δύο αὐταὶ Συμπολιτεῖαι εἶχαν ἰδίαν ὀργάνωσιν. Ὅλαι αἱ πόλεις εἶχαν ἴσα δικαιώματα, δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ μία ἡγεμονεύουσα πόλις ὅπως ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι τὸν παλαιὸν καιρὸν. Τὴν Συμπολιτείαν ἐκυβέρνηα ἡ *Γενικὴ Συνέλευσις* τῶν πόλεων, ἡ ὁποία ἐγίνετο κατ' ἔτος. Ἡ Συνέλευσις διώριζεν ἐν διαρκῆς *Συμβούλιον* καὶ ἓνα *Στρατηγόν*, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς Συμπολιτείας.

Τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν ἐδόξεσε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ὁ περίφημος στρατηγὸς Ἄρατος. Καὶ ἀργότερα ἡ Συμπολιτεία εἶχε οπουδαίους στρατηγούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ *Φιλοπολίμην*, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ὁ *ἔσχιτος τῶν Ἑλλήνων*.

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Σπάρτην ἐγινε μεγάλη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταβολή. Ἡ Σπάρτη εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ἔζη ἀκόμη μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Ἄλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶχεν ἐλαττωθῆ πολὺ. Οἱ γνήσιοι Σπαρτιάται ἦσαν μόνον 700, ἐνῶ ὁ πλοῦτος καὶ τὰ κτήματα εἶχαν συγκεντρωθῆ εἰς 100 μόνον οἰκογενείας. Ὁ ἄλλος λαὸς ἦτο πτωχὸς καὶ δὲν εἶχε πολιτικὰ δικαιώματα.

Τότε ὁ νεαρὸς καὶ ἰδεολόγος βασιλεὺς Ἄγις Γ' ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν. Ἀπεφάσισε νὰ ἐγγράψῃ ὡς πολίτας πολλοὺς περιοίκους καὶ τοὺς ἀκμαιότερους καὶ ὀφθαλμοκώτους ἀπὸ τοὺς εἰλωτας καὶ νὰ διαμοιράσῃ ἐξ ἴσου εἰς ὅλους τοὺς Σπαρτιάτας τὰ κτήματα. Ἄλλ' οἱ πλούσιοι ἀντέδρασαν καὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα Λεωνίδα ἐφόνευσαν τὸν Ἄγιν (241). Ὁ Λεωνίδας ἐσφετερίσθη τὴν περιουσίαν τοῦ Ἄγιδος καὶ τὴν σύζυγόν του ἐνύμφευσε μὲ τὸν υἱόν του *Κλεομένην*. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ γυνὴ ἐμύησεν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἄγιδος τὸν Κλεομένην, ὁ ὁποῖος ἐγίνε ἐνθερμὸς θιασώτης τῆς μεταρρυθμίσεως. Διπλωματικώτερος τοῦ προκατόχου του, κατήρτισε στρατόν, συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε τοὺς ἐφόρους, ἐξώρισεν 80 ἰσχυροὺς Σπαρτιάτας

καὶ ἐφήρμοσε τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἄγιδος. Ἐκτὸς τούτου ὁ Κλεομένης ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ παλαιὰ αὐστηρὰ ἤθη τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετὰς. Διὰ τοῦτο διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ συνέστησε τὰ συσσίτια (225). Βραδύτερον ἠθέλησε νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς Σπάρτης καὶ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλῃ τότε ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ὁ Ἄρατος ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὰ στενὰ τῆς Σελλασίας εἰς τὴν

222

 εἴσοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα, ἔγινε τὸ 222 μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν συνετρίβη ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς καὶ ὁ Κλεομένης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου βραδύτερον ἐφονεύθη.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἡ Ἀχαϊκὴ καὶ ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία εἶχαν γίνει κυρίως, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐστρέφοντο δηλαδὴ κυρίως κατὰ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἐφιλονίκησαν, ἤρχισαν πόλεμον μετὰ τῶν καὶ ἐπροσκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀντιζηλία μετὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσεν. Οἱ Σπαρτιατῆται δὲν ἤθελαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ἐνθυμούμενοι τὴν παλαιὰν δόξαν των. Ἐκήρυξαν λοιπὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἄρατου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐνώσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον εἰς συμμαχίαν. Σύγχυσις λοιπὸν καὶ ταραχὴ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Αἰτωλοὶ ἔκαμαν εἰσβολὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατέβησαν μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέρασαν τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐληλάτησαν τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες μόνοι μὲ τὰς χεῖράς των κατέστρεφαν τὰς δυνάμεις των.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

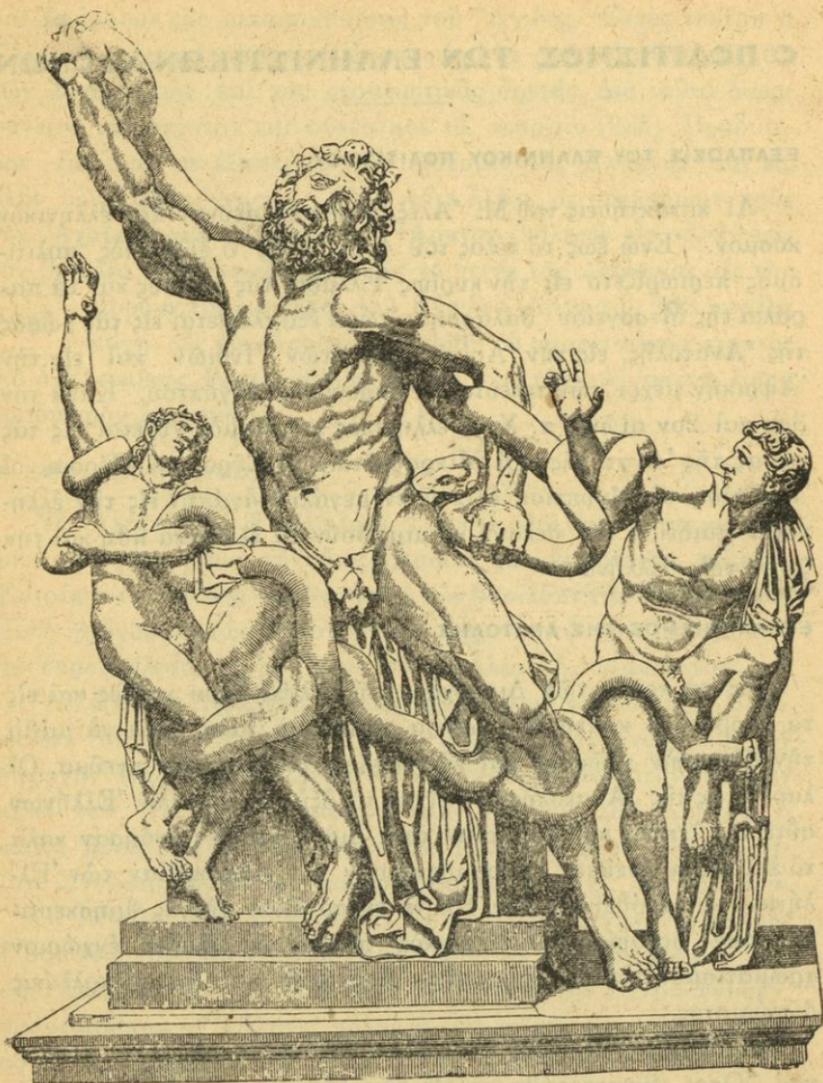
ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπλάτυναν τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἐνῶ ἕως τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς περιορίζετο εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. σογείου θαλάσσης, τώρα ἐξαπλώνεται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν μέχρι τῶν τελευταίων ἄκρων τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸν 3ον καὶ 2ον αἰῶνα π. Χ. ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς χύνεται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Μικρασιαῖται, οἱ Σύροι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, δεικνύουν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ θέλουν νὰ μιμηθῶν τὰ ἑλληνικὰ ἥθη καὶ τὴν ζωὴν τῶν Ἑλλήνων.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

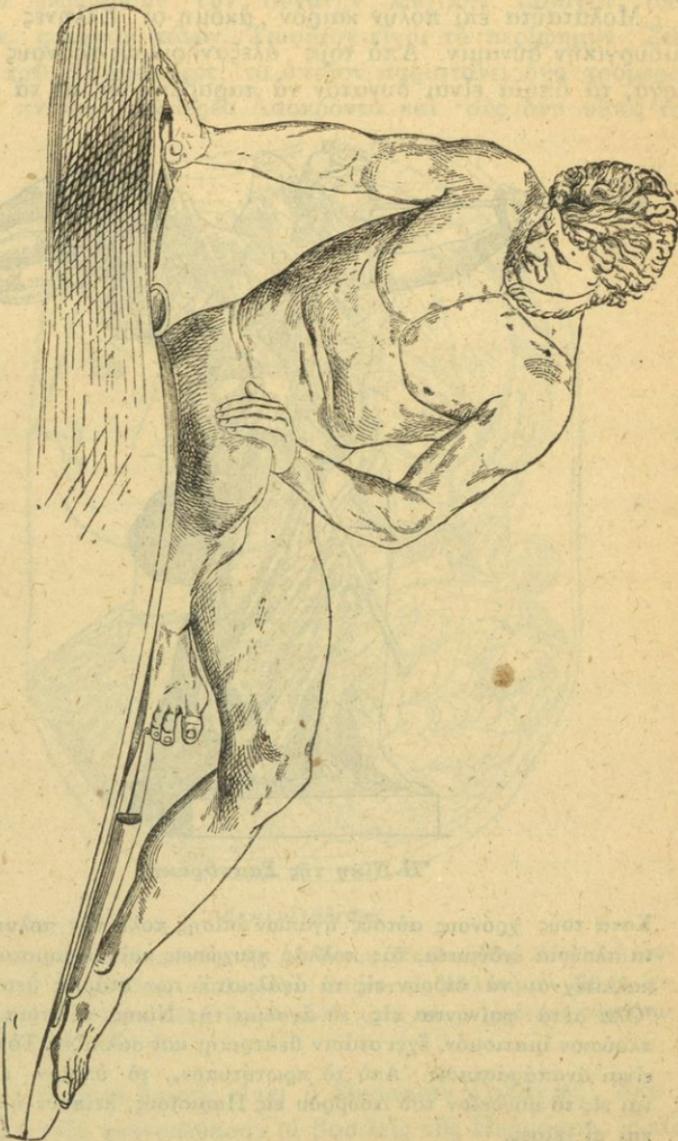
Εἰς τὰ κράτη τῶν Διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου καθὼς καὶ εἰς τὰ βαρβαρικὰ κράτη ἢ ἀνωτέρα κοινωνικὴ τάξις θέλει νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ λαοὶ ὅμως τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχαν τὸ ὀξύ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων οὔτε τὴν λεπτὴν καλαισθησίαν των. Διὰ τοῦτο δὲν ἐνόησαν καλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐπαραμόρφωσαν τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνόθευσαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν μὲ τὰς θρησκευτικὰς τῶν δοξασίας. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔλαβεν ἐγχώριον χρωματισμὸν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔγινε πολλακίς ἀγνώριστος.

Ἡ ἀνάμιξις μὲ τοὺς ἀνατολίτας ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν ἄλλαξαν πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντοπίων. Οἱ σοφοί, οἱ ποιηταί, οἱ καλλιτέχναι, δὲν ἦσαν πλέον πολῖται ἐλευθέρων πόλεων, ἀλλὰ διὰ νὰ ζήσουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ γίνουν αὐλικοὶ καὶ κόλακες τῶν βασιλέων. Δὲν ἔγραφαν πλέον καὶ δὲν ἔκαμναν ἔργα τέχνης δι' ὄλον τὸν λαόν, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς αὐλικούς των.

Ὁ Λαοκόων

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ καλλιτέχναι εἰς τὰ ἀγάλματα συνήθιζαν νὰ παριστάνουν τὸν ψυχικὸν καὶ σωματικὸν πόνον. Εἰς τὸ σύμπλεγμα διακρίνομεν αὐτὰ πολὺ καλὰ εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτάσιν των. Τὸ σύμπλεγμα εἶναι ἀπὸ μαρμαρον, κατεσκευάσθη εἰς τὴν Ρόδον καὶ σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὴν Ρώμην.

Ο άπασθνήσκων Γυμναστής (Πέδγαμος)

Όπως εις τόν Δασκάλοντα και έδω παραινούντων πώς ο τεχνίτης έπιδραστήσας να παραινότηση τόν πόνον και την άγωνίαν. Ο πολυεμιστής Γυμναστής είναι βαρέως πληγωμένος, έπρεσεν έπίτω εις την ασπίδα του, έκρήμασε τό κεφάλι του και περιμένει τόν θάνατον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Μολαταῦτα ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες ἔχουν δημιουργικὴν δύναμιν. Ἀπὸ τοῦς ἀλεξανδρινοῦς χρόνους σφύζονται ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ ἀριστοτε-

Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἠγάπων ἐπίσης πολὺ τὴν πολυτέλειαν, τὰ πλούσια ἐνδύματα, τὰς πολλὰς πτυχώσεις καὶ ἠΐχαριστοῦντο οἱ καλλιτέχναι νὰ δίδουν εἰς τὰ ἀγάλματά των στάσεις θεατρικὰς. Ὅλα αὐτὰ φαίνονται εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς Νίκης, ἣ ὁποία φέρει πλούσιον ἱματισμόν, ἔχει στάσιν θεατρικὴν καὶ σαλπίζει. Τὸ ἄγαλμα εἶναι ἀναπαράστασις. Ἀπὸ τὸ πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον εὗρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου εἰς Παρισίους, λείπουν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ χεῖρες.

γῆματα τῶν κλασικῶν χρόνων. Τοῦτο φαίνεται κυρίως εἰς τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς. Οἱ ἀγαματοποιοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζονται μὲ μεγάλῃν λεπτότητα τὸ μάρμαρον. Κατασκευάζουν ἔργα,

μὲν ἅ ὅποια θέλουν κυρίως νὰ προξενήσουν ἐντύπωσιν. Προσπαθοῦν νὰ ἐκφράσουν τὴν δυνατὴν ψυχικὴν ταραχὴν, ὅπως π. χ. τὸν φυσικὸν πόνον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ περίφημον **Σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος**, τὸ ὁποῖον παριστάνει δύο τρομεροὺς ὄφεις νὰ πνίγουν τὸν ἱερέα Λαοκόοντα καὶ οὐς δύο υἱούς του.

Δακτυλίδιθος

Παριστάνονται ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου **Πτολεμαῖος Α'** καὶ ἡ σύζυγός του **Εὐρυδίκη**, σκαλισμένοι ἐπάνω εἰς πολύτιμον λίθον δακτυλίδιου. Ἡ τέχνη αὐτὴ ἤρесе πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων.

Τοιοῦτον ἀγαλμα ἐπίσης εἶναι ὁ **Θνήσκων Γαλάτης**, ἀπὸ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασαν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου. Ἐπίσης εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἀνήκει ὁ περίφημος **Ἀπόλλων** τοῦ **Μπελβεντέρε**.

Αἱ Ἀθῆναι, καθὼς εἶπαμεν, ἔμειναν πάντοτε ἡ πόλις τῶν
B' Ἑλληνικοῦ—γ' ἔκδοσις

γραμμαμάτων κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καθὼς καὶ βραδύ-
τερον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς. Ἐκεῖ ἕξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ἀξιό-
λογοι σοφοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀνομαστά σχολεῖα, τὰς λεγομένας
Φιλοσοφικὰς σχολάς. Πλήθος νέων ἐπήγαιναν νὰ σπουδάσουν
εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀλλὰ τὰ μεγάλα κέντρα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης κατὰ
τοὺς χρόνους τούτους εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Πέργαμος καὶ ἡ
Ἀντιόχεια. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰδίως ἤκμασαν μερικοὶ ἀξιό-
λογοι σοφοί, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Ἐξοχώτερος τῶν Ἀλεξαν-
δρινῶν ποιητῶν εἶναι ὁ **Θεόκριτος**, πρωτότυπος καὶ δημιουργι-
κός, τοῦ ὁποῖου τὰ *Βουκολικά* ποιήματα ἀποπνέουν τὴν δροσερό-
τητα τῆς ἐξοχῆς. Κυρίως ὅμως οἱ λόγιοι τῶν ἑλληνιστικῶν χρό-
νων δὲν ἦσαν δημιουργοὶ νέων ἔργων, ἀλλ' ἐσχολίαζαν καὶ ἠρμή-
νευαν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν *Γραμ-
ματικοί*. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἀπλώνεται εἰς
τὰ βαθύτερα μέρη τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τὴν Βακ-
τριανήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας, ἔκτισαν θεάτρα καὶ ἔπαιζαν
ἑλληνικὰ ἔργα.

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετά τους αρχαίους Έλληνες ήλθεν ὁ δεύτερος μέγας λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, οἱ Ρωμαῖοι. Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ σημασία τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν ἱστορίαν. Κατὰ τοὺς ἑλληριστικούς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 3ον καὶ τὸν 2ον αἰῶνα, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἦσαν πολὺ κουρασμένοι. Ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχαν μεγάλην δύναμιν, διότι ἦσαν ἰδρυμένα εἰς ξένας χώρας. Τότε ἐμφανίζονται οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν νέαν περίοδον τῆς ἱστορίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη τῶν χρόνων τούτων, ἰδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐκυβέρνησαν αὐτὴν καλῶς, ἔθεσαν σοφοὺς νόμους καὶ ἐξήπλωσαν τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς αὐτοκρατορίας των. Κυρίως ἦτο πολὺ μεγάλη ἡ ἐπίδρασις των εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλαβαν τὸν πρῶτον πολιτισμὸν καὶ γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ ΙΤΑΛΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία εἶναι μία στενὴ καὶ ἐπιμήκης χερσόνησος κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἰταλία εἶναι χώρα ὄρεινῆ. Μία μεγάλη σειρὰ ὄρεων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται **Ἀπέννινα**, καταβαίνει ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον εἰς ὄλον τὸ μῆκος τῆς χερσονήσου. Τὰ Ἀπέννινα χωρίζουν τὴν Ἰταλίαν εἰς δύο ἄνισα μέρη. Ἡ ἀνατολικὴ παραλία εἶναι πολὺ στενὴ. Ἡ δυτικὴ ὁμως εἶναι πλατυτέρα καὶ ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀρκετὰ

μεγάλοι πεδιάδες, ὅπως ἡ πεδιάς τῆς *Τυρρηνίας*, τοῦ *Λατίου*, τῆς *Καμπανίας* κλπ. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ῥέουν ἀρχετοὶ σημαντι-

κοὶ ποταμοί, ὅπως ὁ *Τίβερς* εἰς τὸ *Λάτιον*. Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τούτου ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς ἐκτίσθη ἡ *Ρώμη*.

Ἡ Ἰταλία φημίζεται ὅτι ἔχει γλυκὺ κλίμα. Τὸ θέρος της ὅμως εἶναι καυστικόν, τὸ φθινόπωρον βρέχει πολὺ καὶ κάμνει ὑγρασίαν. Ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ κλίμα ἥλλαξε πολὺ, διότι κατεστράφησαν τὰ δάση καὶ ἡ γῆ δὲν εἶναι πράσινη ὅπως εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Αἱ πεδιάδες τῆς Ἰταλίας παράγουν ἀφθονον σίτον, εἰς δὲ τὰς καταφερείας τῶν λόφων ἀκμάζει ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Ἡ Ἰταλία εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸν οἶνον της καὶ διὰ τὸ ἔλαιον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐχώριζαν τὴν Ἰταλίαν εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν Ἄνω, τὴν Μέσην καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἡ Ρώμη ἦτο εἰς τὴν Μέσην Ἰταλίαν, ἡ Τυρρηνία εἰς τὴν Ἄνω. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ἦσαν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Τὴν σημερινὴν βόρειον Ἰταλίαν οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐθεώρουν ὡς Ἰταλίαν. Τὴν ὀνόμαζαν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, διότι ἐκεῖ ἐζοῦσαν Γαλάται.

ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχαν διάφοροι λαοί. Εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν ἦσαν οἱ Ἐτροῦσκοὶ ἢ Τυρρηνοί, ὅπως τοὺς ἔλεγαν οἱ Ἕλληνες. Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ περὶ τῶν Τυρρηνῶν. Εἶχαν ἀρκετὰ προωδευμένον πολιτισμὸν καὶ οἱ Ρωμαῖοι πολλὰ ἔμαθαν ἀπὸ αὐτούς. Τὸν παλαιότερον καιρὸν κατεγίνοντο εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἦσαν ἐπικίνδυνοι πειραταί. Εἰς τὴν Μέσην Ἰταλίαν ἦσαν οἱ Λατῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὸ Λάτιον καὶ τὰς πέριξ χώρας καὶ ἦσαν χωρισμένοι εἰς διαφόρους φυλάς. Μία ἀπὸ τὰς φυλάς αὐτὰς ἔκτισε τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ἦσαν Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον αἰῶνα ὡς ἀποικοί. Ἡ ἀκμαιότερα ἀποικία εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ρωμαίων ἦτο ὁ Τάρας.

Εἰς τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Βόρειον Ἰταλίαν, κατοικοῦσαν οἱ Γαλάται. Οἱ Γαλάται ἦσαν μεγάλη φυλὴ, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον μέρος ἐκατοικοῦσεν εἰς τὴν κυρίως Γαλατίαν, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι ὀνόμαζαν Ἐκεῖθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν.

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

Ὁ σημαντικώτερος λαὸς τῆς Ἰταλίας ἦσαν οἱ Λατῖνοι. Οἱ Λατῖνοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων

λαῶν τῆς γῆς, τῶν Γερμανῶν, τῶν Γάλλων κτλ. Ἦσαν ἀνθρώποι ἐργατικοί, μὲ ἰσχυρὰν θέλησιν, μὲ πρόσωπον αὐστηρὸν καὶ σοβαρὰν φυσιογνωμίαν. Ἡ σιαγὼν τῶν ἦτο στρογγύλη καὶ προεξέχουσα. Οἱ Λατῖνοι ἦσαν κυρίως γεωργοὶ συνηθισμένοι εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγρῶν. Εἶχαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ κτήματά των καὶ κλίσιν εἰς τὸν πόλεμον, διότι μὲ αὐτὸν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀξήσουν τὴν ἰδιοκτησίαν των. Τὸ πνεῦμα τῶν δὲν ἦτο πολὺ ζωηρὸν ὅπως τὸ ἑλληνικόν, ἀλλὰ περισσότερον πρακτικόν. Διὰ τοῦτο δὲν διεκρίθησαν τόσον εἰς τὰς τέχνας, ὅσον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν.

Οἱ Λατῖνοι ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλὰς καὶ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Μία ἀπ' αὐτὰς ἦτο ἡ Ρώμη. Οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης καὶ τῶν περιχώρων ὠνομάσθησαν Ρωμαῖοι. Αὐτοὶ συνήνωσαν ἀργότερα εἰς ἓν ἔθνος ὅλους τοὺς Λατίνους. Ἡ γλῶσσα των, ἡ ὁποία ὠνομάζετο *λατινική*, ἔγινε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας γλώσσας τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Η ΡΩΜΗ

Ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀργότερα κυρία τοῦ κόσμου, εἶχε πολὺ ταπεινὴν ἀρχήν. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μικρὸν χωρίον μὲ τετράγωνον χαράκωμα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔκτισαν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀποθήκη εἰς τοὺς καρποὺς τῆς γῆς καὶ ὡς τόπος ἀσφαλῆς διὰ τὰ ποίμνια.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Ρώμη ἐκτίσθη τὸ 753 π.χ. Ἡ τοποθεσία της ἦτο ἀξιόλογος. Ἐκεῖτο ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, εἰς μίαν θέσιν ὅπου ὑπῆρχαν 753 ἑπτὰ λόφοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὡς φυσικὸν ὄχυρῶμα. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόφους ἔγιναν περίφημοι, ὅπως τὸ *Καπιτώλιον*, ὁ *Παλατῖνος* κτλ. Ἡ ἀπόστασις της ἀπὸ τὴν θάλασσαν δὲν ἦτο περισσότερον ἀπὸ 20 χιλιόμετρα. Ὅστε ἐλάμβανεν εὐκόλως τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ ποταμὸς διευκόλυνεν ἐπίσης τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ πεδιάς τοῦ Λατίου ἦτο ἀρκετὰ εὐφορος.

Ἡ τοποθεσία λοιπὸν εἶχε *σπονδαῖον πλεονέκτημα*, διὰ νὰ γίνῃ ἡ Ρώμη *μεγάλη καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ἰταλίαν*.

ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐγνώριζαν καλὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν των. Εἶναι ὅμως βέβαιοι ὅτι καὶ ἡ Ρώμη ἀρχισεν ὅπως ὅλοι οἱ πρωτόγονοι λαοί. Κατ' ἀρχὰς τὸ κράτος ἐκυβέρνησαν οἱ **βασιλεῖς** μαζὶ μὲ τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν Ρώμην ὠνομάζοντο **πατριῖοι**. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐκυβερνοῦσε μαζὶ μὲ τὸ συμβούλιον τῶν πατρικίων, τὸ ὅποιον ἐλέγετο **Σύγκλητος**. Ἡ Σύγκλητος τῆς Ρώμης ἦτο ὁ, ἢ ὁ "Αρειος Πάγος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνεθυμοῦντο ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχαν βασιλεῖς. Ἔλεγαν δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 753 ἕως τὸ 510, ὅτε ἐξεδίωξαν τοὺς βασιλεῖς, δηλαδὴ εἰς τὸ διάστημα 250 ἐτῶν, ἐβασίλευσαν 7 βασιλεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν πολεμικοί, ὅπως ὁ **Ρωμύλος** καὶ ὁ **Τύλλος Ὀστίλλιος**, καὶ ἔκαμαν πολέμους καὶ κατακτήσεις. Ἄλλοι ἦσαν εἰρηνικοί, ἔκτισαν χρήσιμα ἔργα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔβαλαν νόμους, ὅπως ὁ **Νουμᾶς Πομπίλιος**. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ εἶναι μυθικαὶ παραδόσεις. Πολὺ πιθανὸν νὰ ἐβασίλευσαν περισσότεροι βασιλεῖς εἰς τὴν Ρώμην.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ (510)

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ εὐγενεῖς ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν καὶ ἐζήτησαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἐκεῖνος ἠθέλησε νὰ στηριχθῆ εἰς τὸν λαόν. Τότε οἱ εὐγενεῖς ἐσηκώθησαν, ἐξεδίωξαν τὸν βασιλέα καὶ κατήγγησαν τὴν βασιλείαν. Τοῦτο ἔγινε τὸ 510 π.Χ., δηλ. σχεδὸν κατὰ τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν τοὺς Πεισιστρατιδᾶς. Ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι διηγήθησαν ὅτι ὁ τελευταῖος βασιλεὺς των **510** **Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος** ἦτο πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς ἄρχων καὶ διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ τὸν ἐξεδίωξεν.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν οἱ εὐγενεῖς, δηλ. ἡ Σύγκλητος. Τὸ νέον πολίτευμά των ὠνόμασαν οἱ Ρωμαῖοι **Δημοκρατίαν**.

ΟΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΑΙΝΕΙΟΥ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγοῦντο διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καταγωγὴν των, τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης καὶ τὰς συνηθείας των.

Οἱ Ρωμαῖοι ὅταν ἔμαθαν τοὺς παλαιοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, τοὺς ἥρωας δηλαδὴ καὶ τὸν Τρωικὸν πόλεμον, ἠθέλησαν νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἥρωας καὶ ἐνδόξους προγόνους. Διηγήθησαν λοιπὸν ὅτι οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Τροίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ περίφημος ποιητὴς *Βιργίλιος*, ὁ Ὅμηρος τῶν Ρωμαίων, ὁ ὁποῖος ἔζησε πολὺ ἀργότερα, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἔγραψεν ἓνα περίφημον ποίημα, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει τὴν Ὀδύσειαν καὶ τὴν Ἰλιάδα. Εἰς αὐτὸ διηγεῖται ὅτι ὁ ἥρωας τῆς Τροίας Αἰνείας μὲ πολλοὺς συντρόφους του ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὴν θάλασσαν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσεν μέρος τοῦ Λατίου καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἀπὸ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς Τρῶας κατάγονται οἱ Ρωμαῖοι.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΡΩΜΥΛΟΥ

Ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου ἦτο ὁ Ρωμύλος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι ἔλεγαν ὅτι, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος μὲ τὸν ἀδελφόν του Ρῶμον, ὁ θεὸς των ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν ἐντὸς καλαθίου, διὰ νὰ ἔχη αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εἶχαν πλημμυρίσει, παρέσυραν τὸ καλαθίον καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατινοῦ. Ἐκεῖ μία λύκαινα ἐθήλασε τὰ δύο δίδυμα καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἔλαβεν ἓνας βοσκός, ὁ ὁποῖος τὰ υἰοθέτησεν. Ὅταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν τὸν ἄγριον θεῖον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ἰδικὴν των πόλιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκτίσθη ἡ Ρώμη.

Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΩΝ ΣΑΒΙΝΩΝ

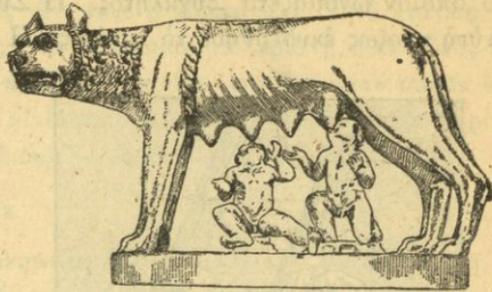
Ἡ Ρώμη ὅμως δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους καὶ διὰ τοῦτο

ὁ Ρωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν ἄσυλον. Τότε κατέφυγαν εἰς αὐτὴν πολλοὶ τυχοδιώκται καὶ κατάδικοι. Δὲν εἶχαν ὅμως ἄρκετὰς γυναῖκας.

Ὁ Ρωμύλος λοιπὸν ἔκαμε μεγάλην πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλθαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια τῶν Σαβίνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γειτονικὸς λαός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐορτῆς οἱ Ρωμαῖοι ἤρπασαν τὰ κοράσια τῶν Σαβίνων.

Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πόλεμον. Οἱ Σαβῖνοι ἐνίκησαν τοὺς Ρωμαίους, ἀλλὰ τότε ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον αἱ γυναῖκες τῶν καὶ τοὺς ἐσυμβίβασαν. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια

νὰ βασιλεύουν μὲ τὴν σειράν ἓνας Ρωμαῖος καὶ ἓνας Σαβίνος. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐβασίλευσεν ὁ **Νουμᾶς Πομπίλιος**, ὁ ὁποῖος ἦτο Σαβῖνος. Μετ' ὀλίγον Ρωμαῖοι καὶ Σαβῖνοι ἠνωθήσαν εἰς ἓν ἔθνος.

Ρωμαϊκὴ λύκαινα

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν κάμει ἔμβλημα τῶν τῆν λύκαιναν, διότι αὐτὴ ἐθῆλασε κατὰ τὸν μῦθον τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τὴν Ρώμην. Παρίστανον αὐτὴν εἰς ἀγγεῖα, εἰς τοιχογραφίας κλπ., εἶχαν κατασκευάσει δὲ καὶ ἄγαλμα ἐξ ὄρει-χάλκου, τὸ ὁποῖον εἰκόνιζε τὴν λύκαιναν νὰ θηλάζη τὰ δύο βρέφη.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἡ ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ

Τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης γνωρίζομεν καλύτερα ἀφότου ἔγινε δημοκρατία. Τὸ 510 π. Χ., καθὼς εἶπαμεν, οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ 31 π. Χ., δηλαδὴ μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, τὴν Ρώμην κυβερνᾷ ἡ Σύγκλητος. Ἡ περίοδος αὐτὴ τῶν 500 περίπου ἐτῶν ὀνομάζεται **Περίοδος τῆς Δημοκρατίας**.

Ἡ Ρώμη ἦτο μόνον κατ' ὄνομα δημοκρατία, διότι μετὰ τὴν

κατάλυσιν τῆς βασιλείας μόνον οἱ εὐγενεῖς γαιοκτήμονες ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ συμβούλιον τῶν εὐγενῶν, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Σύγκλητος. Ἡ Σύγκλητος εἶχε 300 μέλη. Αὐτὴ κυρίως ἐκυβέρνησε τὸ κράτος. Ἡ Σύγκλητος εἶχε μεγάλην

Ραβδοῦχοι

Τὸν ὑπατον συνάδευαν δώδεκα ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἕξ ἐπροπορεύοντο καὶ οἱ ἄλλοι, ἕξ ἠκολούθουν. Ἐφεραν εἰς τὸν ἀριστερὸν ὤμον δέσμη ἀπὸ ράβδους καὶ πέλεκυν. Οἱ ραβδοῦχοι ἦσαν τὸ σύμβολον τῆς δυνάμεως τῶν ὑπάτων καὶ ἐξετέλουν τὰς διαταγὰς των.

τὸν δρόμον ἀπὸ 12 ὑπασπιστάς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο *ραβδοῦχοι*.

Ο ΔΙΚΤΑΤΩΡ

Οἱ ὑπατοι ἐκυβέρνηων συμφώνως μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰς

ἐπιβολὴν εἰς τὸν λαὸν καὶ μεγάλην φήμην εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Πράγματι δὲ ἔδειξε μεγάλην σοβαρότητα, φρόνησιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα. Εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ἡ Ρώμη χρεωστεῖ τὸ μεγαλεῖόν της.

ΟΙ ΥΠΑΤΟΙ

Ἡ Σύγκλητος ἀντὶ τοῦ ἑνὸς βασιλέως διώριζε δύο ἀνωτάτους ἄρχοντας δι' ἓν ἔτος. Οὗτοι ἐλέγοντο *ὑπατοι*. Οἱ ὑπατοι εἶχαν μεγάλην ἐξουσίαν. Ἦσαν ἄρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Αὐτοὶ προσκαλοῦσαν τὴν Σύγκλητον καὶ ἦσαν οἱ πρόεδροί της, καθὼς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἐφοροῦσαν ἰδιαιτέρως χρυσοκέντητον ἔνδυμασίαν καὶ συνωδεύοντε εἰς

ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου. Ἄλλ' εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖος κίνδυνος, ἡ Σύγκλητος διώριζεν ἓνα ἰδιαίτερον ἄρχοντα, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο **Δικτάτωρ**. Ὁ δικτάτωρ ἦτο ἄνωτερος νόμου καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πράττῃ ὅ,τι αὐτὸς ἐνόμιζε συμφέρον εἰς τὸ κράτος. Ἐκράτει τὴν ἐξουσίαν μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος, ἦτο δηλαδὴ ἄρχων προσωρινός. Ἄλλὰ πολὺ σπανίως διώριζαν δικτάτωρας οἱ Ρωμαῖοι.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ἐφοῦ ἔγινε δημοκρατία ἡ Ρώμη, ἤρχισε νὰ προοδεύῃ. Ἡ πόλις ἐμεγάλωνε καὶ αἱ σχέσεις τῆς μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ἐγίνοντο σοβαρότεροι. Οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν μεγάλην φρόνησιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα εἰς τὰς σχέσεις τῶν μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἀσυνήθιστον γενναϊότητα εἰς τοὺς πολέμους.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας παρουσιάζει δύο ὄψεις. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν οἱ Ρωμαῖοι κάμνουν διαρκῶς πολέμους καὶ μεγαλώνουν τὸ κράτος τῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν φιλονικοῦν αἱ δύο κοινωνικαὶ τάξεις, οἱ πατρίκιοι, οἳ ὁποῖοι ἔχουν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὁ λαός, ὃ ὁποῖος θέλει νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (509-272)

Οἱ Ρωμαῖοι ἐφάνησαν σπουδαιότατοι πολιτικοὶ καὶ γενναῖοι πολεμισταί. Ἡ Σύγκλητος τῆς Ρώμης εἶχε μεγάλα πολιτικὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν σταθερότητα, τὴν ὁποίαν ἔδειξε, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὃ ὁποῖος ἐφάνη ὁ καλύτερος στρατὸς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐχρειάσθησαν περίπου 250 ἔτη, διὰ νὰ γίνουν οἱ Ρωμαῖοι κύριοι τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν κατάκτησιν ἐπροχώρησαν μὲ πολὺ σῶστημα. Κατ' ἀρχὰς ὑπεχρέωσαν τὰς ἄλλας λατινικὰς πόλεις νὰ

σηματίσουν μαζί τους μίαν συμμαχίαν ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν. Ἄλλὰ πέριξ τοῦ Λατίου ὑπῆρχαν πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ ἔθνη, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν οἱ Ρωμαῖοι. Σχεδὸν κατ' ἔτος τὴν ἀνοιξιν ἤρχιζεν ὁ πόλεμος. Οἱ ὕπατοι ἐξήρχοντο μὲ στρατὸν ἀπὸ τὴν Ρώμην, εἴτε διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν γειτονικῶν λαῶν εἰς τὸ Λάτιον, εἴτε διὰ νὰ κάμουν οἱ ἴδιοι ἐπιδρομὴν εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας. Εἰς τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἡ Ρώμη διέτρεξε πολλάκις κίνδυνον νὰ καταστραφῇ. Τέλος ὁμως ὑπερίσχυσαν οἱ Ρωμαῖοι.

Τὸ πρῶτον ἀξιόλογον κατόρθωμα ἦτο ἡ ὑποταγὴ τῆς Τυρρηνίας τὸ 395 π.Χ. Οἱ Ρωμαῖοι κατόρθωσαν τοῦτο μὲ πολλοὺς ἀγῶνας, ἀφοῦ ἔχυσαν πολὺ αἷμα καὶ ἐκινδύνευσαν νὰ καταστραφοῦν.

ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ (390)

Εἰς τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλαίαν, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ποταμοῦ, ἐκατοικοῦσαν, καθὼς εἴπαμεν, οἱ Γαλάται. Ἦσαν ἀνθρώποι ὑψηλόσωμοι καὶ ξανθοὶ μὲ μακρὰν κόμην καὶ γενειάδα, δυνατοὶ καὶ φιλοπόλεμοι. Ἐπειδὴ δὲν ἔφθανεν ἡ χώρα των διὰ νὰ ζήσουν, ἐξεχύθησαν πρὸς νότον εἰς τὴν Τυρρηνίαν, διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν εὐφορον πεδιάδα της. Οἱ Τυρρηνοὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ρωμαίους. Οἱ Γαλάται τότε ὤρμησαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς δὲν ἦτο τόσον καλὰ ὀργανωμένος τότε, ὅσον κατόπιν. Οἱ Γαλάται κατόρθωσαν τὸ

390

390 νὰ τὸν συντρίψουν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν Ρώμην χωρὶς μάχην, διότι οἱ κάτοικοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ περὶχωρα. Οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες μὲ πολλοὺς πολεμιστὰς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δηλαδὴ τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Ρώμης.

Οἱ Γαλάται ἀφοῦ ἐφόνευσαν τοὺς ὀλίγους γέροντας συγκλητικούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ ἐκάθησαν εἰς τοὺς θρόνους τῆς ἀγορᾶς, ἐπολιόρκησαν τὸ Καπιτώλιον. Ἐκαμαν πολλὰς ἐπιθέσεις. Ἐπροσπάθησαν ν' ἀναρριχηθοῦν εἰς τὸ Καπιτώλιον τὴν νύκτα. Ὁ μῦθος λέγει ὅτι αἱ χῆνες τῆς θεᾶς Ἥρας ἐξύπνησαν τὸν στρατηγὸν Μάνλιον, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἐγκαίρως καὶ ἔσωσε τὴν ἀκρόπολιν.

Μολαταῦτα οἱ Ρωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Ἔδωσαν πολὺν χρυσὸν εἰς τοὺς Γαλάτας, οἱ ὅποιοι μόνον τοιού-
τοιτρόπως ἐπεισθήσαν νὰ φύγουν. Λέγουν ὅτι οἱ Γαλάται ἐνῶ
ἐξύγιζαν τὸν χρυσόν, ἤθελαν νὰ ἔξαπατήσουν τοὺς Ρωμαίους.
Ὅταν δὲ ἐκεῖνοι ἔκαμαν παράπονα, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν,
ὁ **Βρέννος**, ἔρριψε τὸ ξίφος του εἰς τὴν ζυγαριὰν καὶ ἐφώνησεν :
Ἄλλοίμονον εἰς τοὺς νικημένους.

Οἱ Γαλάται λοιπὸν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ἔλαβαν
ἄφθονα χρήματα. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἀργότερον ἠθέλησαν νὰ κρύ-
ψουν τὴν ἤτταν των καὶ διηγήθησαν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς των **Κάμιλ-
λος** ἀφοῦ ἐμάζευσε στρατὸν ἀπὸ τοὺς φυγάδας, ὥρμησεν ἐναντίον
τῶν Γαλατῶν, ἐνῶ ἐξύγιζαν τὸν χρυσόν, καὶ τοὺς ἐσκόρπισεν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΑΜΝΙΤΩΝ

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν ὀλίγον ἔλειψε νὰ διαλύσῃ τὸ

Σαμνῖται πολεμισταὶ

Ἡ εἰκὼν, ἣ ὁποία εἶναι ζωγραφισμένη ἐπάνω εἰς ἄγγειον, παρι-
στάνει πολεμιστὰς σαμνίτας. Φοροῦν λεπτὸν θώρακα, ὁ ὅποιος προ-
φυλάττει τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλίαν, κνημίδας καὶ περικεφαλαίας,
μὲ λοφία. Εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατοῦν ἀσπίδα μικρὰν καὶ στρογ-
γυλὴν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ἀκόντιον. Τὸ σῶμα των φαίνεται ἐλα-
φρὸν καὶ εὐκίνητον.

ρωμαϊκὸν κράτος. Οἱ σύμμαχοί των καὶ οἱ γειτονικοὶ λαοί, τοὺς
ὁποίους εἶχαν ὑποτάξει, δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ὑπακούσουν. Οἱ

Ῥωμαῖοι ὁμῶς ἔδειξαν μεγάλην σταθερότητα καὶ θάρρος. Ἐντὸς ὀλίγου ὀργάνωσαν πάλιν τὰς δυνάμεις των καὶ κατώρθωσαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Τυρρησίας.

Κατόπιν οἱ Ῥωμαῖοι ἠθέλησαν ν' ἀπλώσουν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Ἀλλὰ μεγάλην ἀντίστασιν ἀντέταξεν εἰς αὐτοὺς μία ὄρεινὴ καὶ πολεμικωτάτη φυλὴ, οἱ **Σαμνῖται**. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔκαμαν τρεῖς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν περισσότερον ἀπὸ 50 ἔτη (343-290). Εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον κατὰ τὸ 328 ἕνας ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐκλείσθη εἰς τὰ λεγόμενα *Κανδιανὰ Στενά*. Ἐκεῖ τὸν περικύκλωσαν οἱ Σαμνῖται καὶ τὸν

ὑπεχρέωσαν νὰ παραδοθῇ. Οἱ Ῥωμαῖοι στρατιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ περάσουν ὑπὸ τὸν ζυγόν, δηλαδή κάτω ἀπὸ ἕνα κοντόν, τὸν ὁποῖον εἶχαν στηρίξει ἐπάνω εἰς δύο δόρατα. Αὐτὸ ἔθεωρεῖτο μεγάλη προσβολή.

Οἱ σαμνιτικοὶ πόλεμοι ἐκούρασαν πολὺ τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Τέλος ὁμῶς ἐθριάμβευσαν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἐνίκησαν τοὺς Σαμνίτας καὶ ἐκυρίευσαν τὴν χώραν των.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟΥΣ (281—272)

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπλησίαζαν τώρα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς

Κάτω Ἰταλίας. Μετ' ὀλίγον ἦλθαν εἰς πόλεμον μὲ τὸν Τάραντα, ὃ ὁποῖος ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἑλληνικὴ πόλις τῆς Ἰταλίας.

Ἐκεῖ ὁ **Τάρας** ἦτο ἀξιόλογος ἐμπορικὸς λιμὴν, ὃ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ βάθος ἐνὸς μεγάλου κόλπου. Εἶχε σημαντικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πολλὰς κτήσεις εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐλάμβανε πολλὰ προϊόντα, τὰ ὅποια τὸν ἐβοήθησαν ν' ἀναπτύξῃ μεγάλην βιομηχανίαν. Περίφημα ἦσαν κυρίως τὰ ὑφάσματα.

Οἱ Ταραντῖνοι ὅμως, ὅπως ὅλαι αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, δὲν εἶχαν στρατὸν οὔτε ἦσαν πολεμικοί. Διὰ τοῦτο ἐπροσκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν **Πύρρον**, τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἡπείρου.

Ἐκεῖ ὁ Πύρρος ἦτο ὁ ὀνομαστότερος στρατηγὸς τῆς ἐποχῆς του. Ἐλεγε δὲν κατάγεται ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Εἶχε στρατὸν ὀργανωμένον κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα καὶ ἔκαμεν ἀξιόλογα κατορθώματα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐδέχθη λοιπὸν τὴν πρόσκλησιν τῶν Ταραντῖνων καὶ ἐφαντάζετο ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ κάμῃ εἰς τὴν Δύσειν ὅ,τι εἶχε κάμει ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν, νὰ κατακτήσῃ δηλαδὴ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλας χώρας τῆς Δύσεως καὶ νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Ὁ Πύρρος ἔφθασε τὸ 294 εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως δὲν ἦσαν Πέρσαι. Ἐκαμαν φοβερὰν ἀντίστασιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Ὁ Πύρρος ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ τοὺς Ταραντῖνους καὶ νὰ κάμῃ ἰσχυρὸν στρατὸν. Ἐκλείσει λοιπὸν τὰ θέατρα καὶ τὰ ἄλλα κέντρα τῆς διασκεδάσεως, ἐμάζευσε τοὺς νέους καὶ ἤρχεισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εὐχαρίστησε πολὺ τοὺς Ταραντῖνους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν συνηθίσει εἰς τὸν ἡσυχον βίον καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις.

Ἐκεῖ ὁ Πύρρος ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τοὺς Ῥωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἐφοβήθησαν πρὸ πάντων τοὺς ἐλέφαντας, τοὺς ὁποῖους εἶχε φέροι μαζὶ του. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Πύρρου ἔπαθε πολλὰς ζημίας. Διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ὁ Πύρρος εἶπεν: «ἐὰν μίαν φορὰν ἀκόμη νικήσωμεν τοὺς Ῥωμαίους, εἴμεθα κατεστραμμένοι».

Ἐθέλησε τότε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἔστειλε τὸν σύμβουλόν του *Κινέα* εἰς τὴν Ῥώμην. Ἡ Σύγκλητος ὅμως δὲν ἠθέλει νὰ τὸν ἀκούσῃ, ἐὰν δὲν ἔφευγε προηγουμένως ἀπὸ τὴν

Ἰταλίαν. Ὁ Πύρρος ἔμεινε 10 ἔτη περίπου εἰς τὴν Δύσιν καὶ μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ καταβάλλῃ τοὺς Ρωμαίους. Τέλος ὅμως τὸ 275 ἐνίκηθη εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Βενεβέντου ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἔφυγε μὲ τὸν στρατὸν του ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὸν Τάραντα καὶ ὅλην τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἔτος 272 π. Χ. συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας. Ὁ 272 δὲ Πύρρος εὗρεν ἄδοξον θάνατον εἰς μίαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἄργους ἐφονεύθη ἀπὸ κεραμίδα, τὴν ὁποίαν ἔρριψε μιὰ γυνὴ ἀπὸ τὴν στέγην μιᾶς οἰκίας.

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

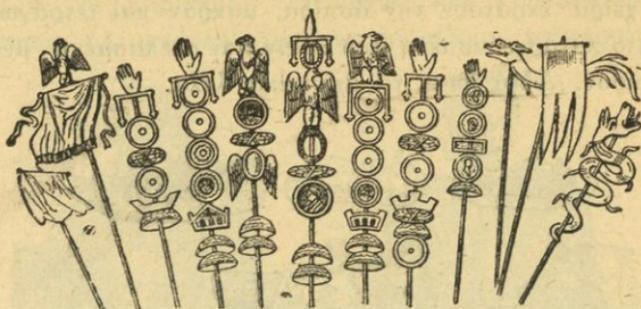
Οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν καὶ ἐξουσίασαν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας. Ἀργότερα θὰ νικήσουν τοὺς στρατοὺς ὅλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς των. Τοῦτο κατώρθωσαν οἱ Ρωμαῖοι, διότι ἦσαν πολὺ καλοὶ στρατιῶται καὶ εἶχαν διοργανώσει θαυμάσια τὸν στρατὸν των. Ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἦτο ὁ ἀνώτερος στρατὸς τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ ἄφησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Οἱ ῥωμαῖοι στρατιῶται εἶχαν θαυμασίαν ἀντοχὴν καὶ μεγάλην τόλμην. Ἦσαν κυρίως χωρικοὶ συνηθισμένοι εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγρῶν, ἀνθρωποὶ μέσου ἀναστήματος, ὀλίγον μελαχροinoί, μὲ πλατεῖς καὶ δυνατοὺς ὤμους. Ἡ ἐργασία τῶν ἀγρῶν τοὺς εἶχε σκληραγωγῆσει καὶ τοὺς εἶχε κάμει ρωμαλέους. Δὲν ἐπῆγαιναν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὸ χρῆμα, ὅπως οἱ μισθοφόροι τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ κτήματά των ἢ διὰ νὰ τὰ αὐξήσουν μὲ νέας κατακτήσεις.

Ὁ ρωμαῖος στρατιώτης εἶχε μεγάλην ἀντοχὴν. Ἡ ζωὴ του εἰς τὸ στρατόπεδον ἦτο διαρκῆς ἐργασία. Ἐγυμνάζετο διαρκῶς.

ἔκαμνε πορείας 28-32 χιλιόμετρα μὲ τὰ ὄπλα του καὶ ἄλλα βάρη, τὰ ὁποῖα ἐξύγιζαν ὅλα μαζὶ 20 χιλιόγραμμα. Ὅταν δὲν ἐγυμνά-

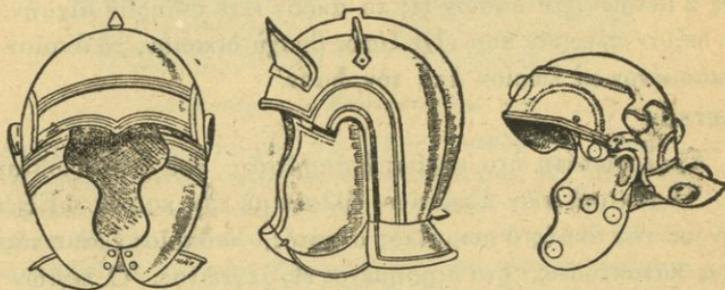
Σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ

Εἶναι διάφοροι σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Εἰς τὰς περισσοτέρας διακρίνομεν τὸν ἀετὸν, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ λεγεῶνος καὶ ἐσυμβόλιζε τὴν δύναμιν.

Ἔτετο, ἔκαμνε ἄλλας ἐργασίας. Ὁχύρωνε τὸ στρατόπεδον, ἔκτιζε φρούρια ἢ ἔκαμνε δρόμους. Ἦξευρε νὰ μεταχειρίζεται τόσον καλά τὸ πτυάριον καὶ τὴν σκαπάνην, ὅσον καὶ τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος.

ΤΑ ΟΠΛΑ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν κυρίως πεζικόν. Οἱ στρατιῶται τῶν ἦσαν πολὺ καλά ὀπλισμένοι. Εἰς τὸ στήθος καὶ εἰς τοὺς ὤμους εἶχαν

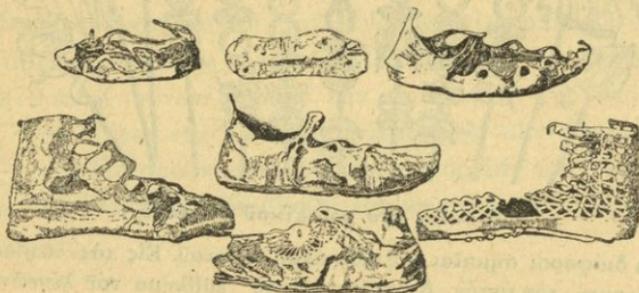
Ρωμαϊκαὶ περικεφαλαῖαι

Οἱ Ρωμαῖοι ἐφόρουσαν περικεφαλαίας μὲ διάφορα σχήματα. Ὅλοι ὁμως ἦσαν ἀπὸ μέταλλον, ἐκάλυπτον ὁλόκληρον τὸ κρανίον καὶ τὸν τράχηλον καὶ ἐπροφύλασσαν ἀκόμη τὰς παρειὰς καὶ τὰς σιαγόνας.

Θώρακα, δηλαδὴ χιτῶνα σκεπασμένον μὲ μετὰλλινα ἐλάσματα. Εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφόρουσαν μετὰλλινην περικεφαλαίαν, ἣ ὁποῖα

Β' Ἑλληνικοῦ—γ' ἔκδοσις

ἐπροφύλαττεν ἔκτος τῆς κεφαλῆς τὸν τράχηλον καὶ τὰς παρειάς. Εἰς τοὺς πόδας ἐφόρουσαν κνημίδας ἀπὸ μέταλλον. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκράτουσαν τὴν ἀσπίδα, μακρὰν καὶ τετραγώνον, ἣ ὅποια ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ ξύλον καὶ σκεπασμένη μὲ δέρμα καὶ σίδηρον. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀμυντικὰ ὄπλα.

Ρωμαϊκὰ ὑποδήματα

Τὰ στρατιωτικὰ ὑποδήματα κατασκευάζοντο ἀπὸ δέρματα μεγάλων ζώων καὶ εἶχαν διάφορα σχήματα, ἐτυλίσσοντο δὲ εἰς τὴν κνήμην μὲ λουριὰ πάλιν δερμάτινα.

Τὰ ἐπιθετικὰ ὄπλα τοῦ ρωμαίου στρατιώτου ἦσαν τὸ δόρυ, τὸ ἔθνικόν ὄπλον τῶν Ρωμαίων, δηλαδὴ ἓνα ξύλινον κοντάρι μήκους 2 μέτρων, τὸ ὅποῖον εἰς τὸ ἄκρον εἶχε σιδηρὰν αἰχμὴν. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ εἶχε ξίφος βραχὺ δίκοπον, τὸ ὅποῖον ἦτο κρεμασμένον μὲ λωρίον ἀπὸ τὸν ὦμον.

Ο ΛΕΓΕΩΝ

Ἄξιολογωτάτη ἦτο κυρίως ἡ παράταξις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ἡ τακτικὴ τῶν Ρωμαίων ἤλλαξε μὲ τὸν καιρὸν. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ὁ ρωμαϊκὸς στρατός, ὁ ὅποιος ἔκαμε τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἦτο διηρημένος εἰς λεγεῶνας. Ὁ λεγεὼν ἦτο σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 600 πεζοῦς στρατιώτας, ἦτο δὲ χωρισμένος εἰς 10 τάγματα καὶ ἕκαστον τάγμα ἐχωρίζετο πάλιν εἰς μικρότερα τμήματα. Αὐτὴ ἦτο λοιπὸν ἡ διαφορὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸν μακεδονικόν. Ἐνῶ ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἦτο ἓνας ὄγκος συμπαγῆς, ὁ ρωμαϊκὸς λεγεὼν ἐχωρίζετο εἰς τμήματα. Αὐτὸ ἔδιδε μεγάλην εὐκίνησιν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν.

Ἐκτὸς τοῦ πεζικοῦ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν καὶ ἱππικόν, τὸ ὅποῖον

ὅμως εἶχε δευτερεύουσαν σημασίαν. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, οἱ περιφημοὶ *Χιλιάρχοι* καὶ *Ἐκατόνταρχοι*, ὄντων ἄνθρωποι μὲ μεγάλην στρατιωτικὴν πείραν, τολμηροὶ καὶ

Λεγιονάριος—Ἐκατόνταρχος

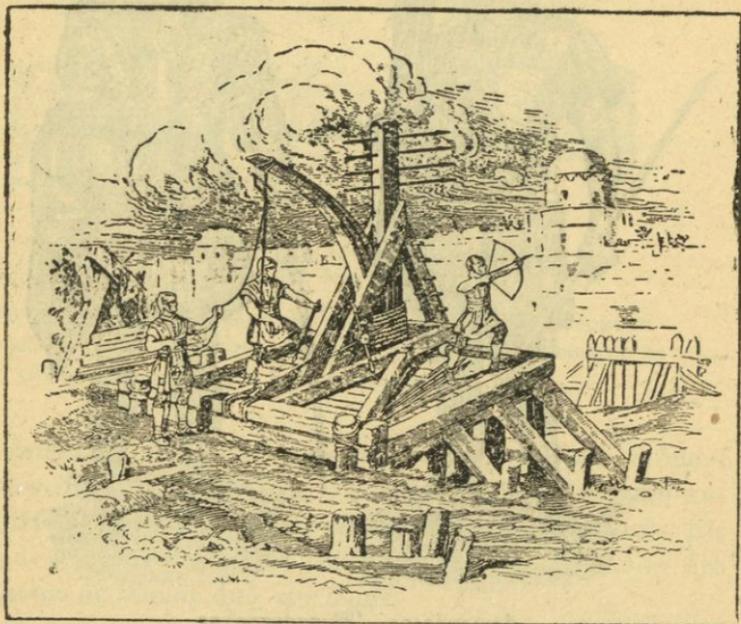
Ἄριστερά εἶναι λεγιονάριος, στρατιώτης δηλαδή τοῦ λεγεῶνος. Εἰς τὴν κεφαλὴν φορεῖ μεταλλίνην περικεφαλαίαν, εἰς τὸ στήθος τὸν θώρακα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας χιτῶν σκεπασμένος μὲ μετάλλινα ἐλάσματα. Εἰς τὴν ἀριστερὰν του κρατεῖ τὴν τετραγωνικὴν ἀσπίδα, εἰς τὴν δεξιὰν τὸ ἀκόντιον. Εἰς τὴν δεξιὰν του πλευρὰν κρέμαται ξίφος μικρὸν καὶ δίκοπιν. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος εἶναι ἀξιωματικὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, *ἐκατόνταρχος*, ὁ ὁποῖος φορεῖ ἐπίσης θώρακα μὲ παράσημα, τὸ κοντὸν στρατιωτικὸν ἱμάτιον καὶ εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ βέργαν, ἢ ὁποία ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ βαθμοῦ του.

ἀποφασιστικοὶ εἰς τοὺς πολέμους. Ἐκαστος λεγεῶν εἶχεν ἕξ Χιλιάρχους καὶ οἱ Χιλιάρχοι εἶχαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν τοὺς Ἐκατοντάρχους. Ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατοῦ ἦτο συνήθως ὁ ὕπατος.

ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πολὺ ἱκανοὶ νὰ κατασκευάζουν ὄχρωμα-
τικά ἔργα. Εἰς διάφορα μέρη ἔκιμαν φρούρια καὶ τείχη, τῶν
ὁποίων τὰ λείψανα βλέπομεν ἀκόμη καὶ σήμερον μὲ θαυμασμόν.

Περίφημον εἶναι πρὸ πάντων τὸ Ῥωμαϊκὸν στρατόπεδον, τὸ
ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζαν *Κάστρα*. Ὅταν ἦτο ἀνάγκη ὁ Ῥω-

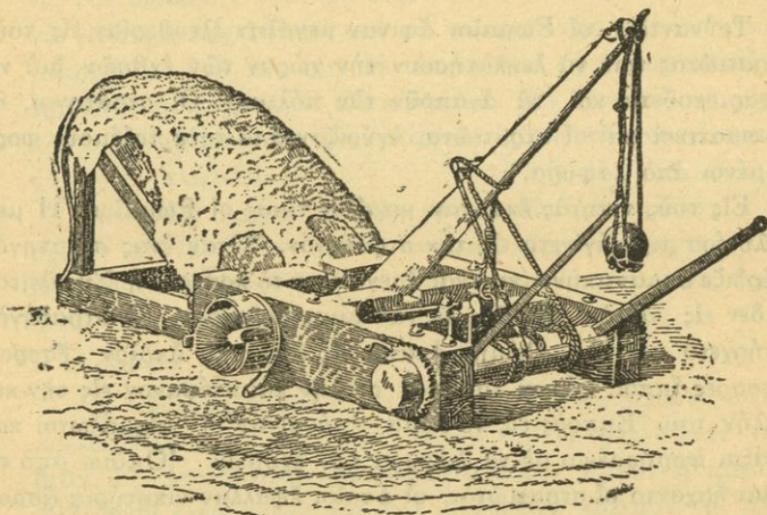
Καταπέλτης (πολιορκητικὴ μηχανή)

Ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἦτο περίφημος εἰς τὰς πολιορκίας καὶ προ-
ήγαγε πολὺ τὴν πολιορκητικὴν τέχνην. Εἶχε πλῆθος μηχανῶν, μὲ
τὰς ὁποίας προσέβαλλε τὰ τείχη τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἐπολιόρ-
κει. Μία ἀπὸ τὰς μηχανὰς αὐτὰς ἦτο καὶ ὁ *καταπέλτης*, μὲ τὸν
ὁποῖον ἐξεσφενδόνιζαν πολλὰ συγχρόνως βέλη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

μαϊκὸς στρατὸς νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα, ἔκαμνε ἕνα
πρόχειρον ὄχρωμένον στρατόπεδον μὲ μεγάλην τέχνην. Ἐχώριζεν
ἕνα μέγαν τετράγωνον, ἔσκαπτεν εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς
τοῦ τάφρου, ἔρριπτε τὰ χῶματα πρὸς τὰ μέσα, ὥστε νὰ σχη-
ματισθῇ γύρω εἰς τὸ στρατόπεδον ἕνα πρόχωμα, τὸ ὁποῖον
εἶχεν ὕψος 1 μέτρον. Ἐπάνω εἰς τὸ πρόχωμα ἔκαμνε ἕνα φρά-
κτιν μὲ πασσάλους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸ ἴδιον ὕψος. Εἰς τὸ μέσον

ἑκάστης πλευρᾶς ἄφιναν μίαν εἴσοδον. Ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου ἦτο ὠρισμένη ἡ θέσις διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ στρατηγοῦ, τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν διαφόρων ταγμάτων, τῶν πολεμικῶν μηχανῶν κλπ. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον παρουσίαζε τὴν ἰδίαν ὄψιν ὅπου καὶ ἂν εὕρισκετο.

Ὁ στρατὸς εἶχε μεγάλην ἀσφάλειαν ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου

Ὁναγρος (πολιορκητικὴ μηχανή)

Ἐχρησίμευε νὰ ἐκσφενδονίζη κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ τείχους ὀγκώδεις λίθους ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, πολλάκις ἀπὸ 500 μ.

καὶ εἰς τοὺς μακροὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμναν οἱ Ῥωμαῖοι, πολὺ σπανίως ὁ ἐχθρὸς κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον.

Ἡ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ὑπῆρχεν αὐστηροτάτη πειθαρχία. Φυσικὰ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι εὐπειθεῖς καὶ εἶχαν σεβασμὸν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των. Ἄλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ νόμοι ἦσαν αὐστηρότατοι. Ὁ στρατηγὸς εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου. Ἡ παρακοὴ εἰς τὴν διαταγὴν του ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον. Διὰ τὰ ἐλαφρότερα σφάλματα εἶχαν τὸν ραβδισμόν. Ὅταν ἐγίνοντο σο-

βαρὰ πειθαρχικά σφάλματα, εἰς τὰς στάσεις π. χ., εἶχαν οἱ Ρωμαῖοι τὸ περίφημον σύστημα τοῦ δεκατισμοῦ. Ἐκλήρωναν ἕνα μεταξὺ δέκα ἢ εἴκοσι στρατιωτῶν καὶ τοὺς ἐφόρευαν μὲ πέλεκυν. Πολλοὺς αἰῶνας διειρηθή η ἀυστηρὰ αὐτὴ πειθαρχία εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν.

● ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Τοῦναντίον οἱ Ρωμαῖοι ἄφιναν μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν νὰ λεηλατήσουν τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν, διὰ νὰ εὐχαριστοῦνται καὶ νὰ ἀγαποῦν τὸν πόλεμον. Οἱ στρατηγοί, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἐγύριζαν ἀπὸ τοὺς πολέμους φορτωμένοι ἀπὸ λάφυρα.

Εἰς τοὺς νικητὰς ἔκαμναν μεγάλας τιμὰς οἱ Ρωμαῖοι. Ἡ μεγαλύτερα τιμὴ ἐγένετο εἰς τὸν στρατηγόν. Ὄταν ἕνας στρατηγὸς ἐκέρδιζε σημαντικὴν νίκην καὶ ἐμεγάλωνε τὸ κράτος, ἡ Σύγκλητος ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄδειαν νὰ κάμη θρίαμβον. Ὁ στρατηγὸς εἰσήρχετο εἰς τὴν Ρώμην ἐπάνω εἰς ἄρμα, τὸ ὁποῖον ἔσυραν τέσσαρες ἵπποι, φέρων λαμπρὰν στολὴν καὶ στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄρμα ἐπήγαιναν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ἄμαξαι φορτωμένοι μὲ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν. Ὅπισω ἀπὸ τὸ ἄρμα ἤρχοντο οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔψαλλαν νικητήρια ᾄσματα, ὃ δὲ λαὸς ἐζητωκραύγαζεν. Ὅλη ἡ πομπὴ ἀνέβαιnen εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὁ στρατηγὸς εὐχαριστοῦσε τὸν Δία διὰ τὴν νίκην. Ἡ πομπὴ αὐτὴ ὠνομάζετο *Θρίαμβος*.

● ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Τὴν Ρώμην, ὅπως ὅλους τοὺς ἀρχαιοτέτους λαούς, ἐκυβέρνησαν οἱ γαιοκτῆμονες εὐγενεῖς, οἱ *πατρικιοί*, ὅπως τοὺς ἔλεγαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν πατρικίων εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰ περίχωρα ὑπῆρχον πολλοὶ κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν πολιτικὰ δικαιώματα. Πρῶτον ἦσαν οἱ γεωργοί, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα τῶν πατρικίων, καὶ δεύτερον οἱ τεχνῖται καὶ ἔμποροι τῆς πόλεως. Ὅλους αὐτοὺς ὠνόμαζεν μὲ ἕνα ὄνομα *πληβείους*.

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ πατρίκιοι δὲν ἐλίμβαναν ὑπ' ὄψιν τοὺς πληβείους, διότι ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἀμόρφωτοι καὶ δὲν ἦσαν ἠνωμένοι. Τοὺς ἐξεμεταλλεύοντο καὶ τοὺς ἐπίεζαν ὅπως ἤθελαν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως οἱ πληβεῖοι ἐπλούτησαν καὶ ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσονται. Ἀπὸ τότε οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ἦθελαν νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι, νὰ γίνωνται συγκλητικοὶ καὶ νὰ νυμφεύωνται μετὰ γυναικᾶς τῶν πατρικίων, ἐνῶ ἕως τότε δὲν ἐπιτρέπετο ὁ γάμος μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων. Οἱ πατρίκιοι δὲν ἐνόουν νὰ δεχθοῦν καὶ ἐπροφασίζοντο ὅτι δὲν ἐπιτρέπει ἡ θρησκεία νὰ γίνωνται ἀρχοντες οἱ πληβεῖοι.

Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο τάξεων. Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἔγιναν πολλαὶ ταραχαὶ εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πληβεῖοι διαρκῶς ἐκέρδιζαν ἔδαφος, διότι ἦσαν περισσότεροὶ καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπετελεῖτο κυρίως ὁ ρωμαϊκὸς στρατός.

Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Ἡ αὐθαιρεσία καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν πατρικίων ἐγέννησαν πολλὰς πικρίας εἰς τὸν λαόν. Ἀφοῦ δὲ ἐμορφώθησαν οἱ πληβεῖοι, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρὸν ἡ πίεσις. Τὸ 493 ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἓνα νικηφόρον πόλεμον οἱ πληβεῖοι καὶ εἶδαν ἀκαλλιέργητα τὰ κτήματά των καὶ παραμελημένην τὴν κατοικίαν των, ἐθύμωσαν τόσοσὸν πολὺ, ὥστε δὲν ἠθέλησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀπεσύρθησαν λοιπὸν εἰς ἓνα 493 γειτονικὸν λόφον, ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο *Ἰερὸν ὄρος*, καὶ ἐδήλωσαν ὅτι θὰ κτίσουν ἐκεῖ νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν θὰ διοικήσουν οἱ ἴδιοι, καὶ θὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Τότε ἐφάνη ἡ δύναμις των, διότι ἦσαν οἱ περισσότεροὶ καὶ Ρώμη χωρὶς αὐτοὺς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν πολὺ, ἔστειλαν πρεσβείαν, ἐδέχθησαν τὰ αἰτήματά των καὶ τοὺς παρέκασαν νὰ ἐπιστρέψουν.

Οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν τότε νὰ διορισθοῦν δύο ἰδιαιτεροὶ ἀρχοντες, διὰ νὰ τοὺς προστατεύουν ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν ἰσχυρῶν. Οἱ ἀρχοντες οὗτοι ὠνομάσθησαν *Δήμαρχοι*, δηλ. ἀρχηγοὶ τοῦ λαοῦ, διότι δῆμος εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐσήμαινε τὸν λαόν. Οἱ δήμαρχοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο, ἀργότερον ἔγιναν περισσότεροὶ. Ἐπρεπε νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς πληβείους.

Ἡ δύναμις τῶν δημάρχων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Ἡ θέλησις των ἦτο ἀνωτέρα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἐὰν ὁ ὕπατος εἶχε διατάξει νὰ συλλάβουν ἢ νὰ φυλακίσουν ἓνα πληβεῖον, ὁ δήμαρχος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Αὐτὸ ἦτο τὸ περίφημον **δικαίωμα τοῦ νετο**, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀπαγορεύω. Τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων ἦτο ἱερόν. Ἐὰν κανεὶς ἐπειράζε τὸν δήμαρχον, κατεδικάζετο εἰς θάνατον.

Οἱ δήμαρχοι ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν πληβείων. Αὐτοὶ ἐκαλοῦσαν τὸν λαὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ σκεφθοῦν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς τάξεώς των. Οἱ πληβεῖοι ὠργανωμένοι τώρα ἐξηκολούθησαν συστηματικώτερον τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν πατρικίων.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΕΙΡΩΝ

Ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι ἔπλασαν ἓνα μῦθον. Διηγῆθησαν δηλ. ὅτι οἱ πατρικιοὶ ἔστειλαν εἰς τοὺς ἐπαναστατημένους πληβεῖους τὸν **Μενήνιον Ἀγρίππαν**, ὁ ὁποῖος τοὺς διηγῆθη τὸν περίφημον μῦθον τοῦ στομάχου καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐπειδὴ ἐβαρύνθησαν νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς διὰ τὸν στόμαχον, ἐστασίασαν. Δὲν ἔδιδαν πλέον τροφὴν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ προτοῦ πάθῃ ὁ στόμαχος, ἤρχισαν νὰ ἀδυνατίζουσι αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Διὰ τοῦ μύθου τούτου ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι πατρικιοὶ καὶ πληβεῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι ὁ ἓνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς ξηρίας κινδυνεύουν νὰ πάθουν περισσότερον οἱ πληβεῖοι. Οἱ πληβεῖοι ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν, ὅτι τόσον διότι ἐπεισθήσαν ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ἀγρίππα, ὅσον διότι ἔγιναν δεκτὰ ὅσα ἐζητοῦσαν.

Ἡ ΕΞΙΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Ὁ ἀγὼν μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων ἐξηκολούθησεν. Οἱ πληβεῖοι διαρκῶς ἐκέρδιζαν ἔδαφος, διότι ἦσαν περισσότεροι καὶ ἡ Σύγκλητος τοὺς ἐχρηιάζετο διὰ τοὺς πολέμους. Πρῶτον ἐζήτησαν γραπτὸς νόμους, διότι μόνοι οἱ πατρικιοὶ ἕως τότε ἐγνώριζαν τοὺς νόμους καὶ εἶχαν πολλοὺς τρόπους διὰ νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀπλοϊκωτέρους πληβεῖους. Τὸ 450 π. Χ. λοιπὸν ἔγιναν οἱ

παιλιότεροι γραπτοὶ νόμοι τῆς Ρώμης, οἱ *Νόμοι τῆς Δωδεκαδέλτου*, δηλ. νόμοι γραμμένοι εἰς δώδεκα ξυλί-450
νους πίνακας.

Κατόπιν ἐζήτησαν νὰ ἐπιτραπῇ ὁ γάμος μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων. Καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχαν καὶ τοῦτο, ἐζήτησαν νὰ ἐκλέγ-
ωνται ὕπατοι. Οἱ πατρικιοὶ ὅμως δὲν ἤθελαν νὰ τὸ ἐπιτρέ-
ψουν μὲ κανένα τρόπον. Ἄλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 4ου αἰῶνος οἱ
Ρωμαῖοι εὐρέθησαν, καθὼς εἶδαμεν, εἰς μέγαν κίνδυνον. Οἱ Γα-
λάται τῆς Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας ἦλθαν ἐναντίον τῆς
Ρώμης, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταστρέψουν
τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν τὴν πόλιν
ἔσωσαν κυρίως οἱ πληβεῖοι καί, ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ Γαλάται, ἔλα-
βαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι. Ἀπὸ τότε εἶχαν καὶ τὸ
δικαίωμα νὰ γίνωνται συγκλητικοί, διότι κατὰ τὸν νόμον ο
ὕπατοι ἅμα ἐτελείωναν τὴν ἀρχὴν των, εἰσήρχοντο εἰς τὴν Σύγ-
κλητον.

Τὴν τελειωτικὴν νίκην ἐκέρδισαν οἱ πληβεῖοι τὸ 300 π. Χ.,
ὅτε ἔλαβαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται *Ἀρχιερεῖς*, δη-300
λαδὴ ἀνώτατοι ἀρχηγοὶ τῆς ρωμαϊκῆς θρησκείας. Τοιοῦ-
τοτρόπως εἶχαν καὶ θρησκευτικὴν ἰσότητα μὲ τοὺς πατρικίους.

Τέλος ἐκέρδισαν σημαντικώτατον δικαίωμα. Αἱ ἀποφάσεις
δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν πληβείων ἐθεωροῦντο νόμοι τοῦ κρά-
τους ὅπως καὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου. Τοιουτοτρόπως
ἔγινεν ἡ ἐξίσωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Αἱ φιλονικίαι μεταξὺ
πατρικίων καὶ πληβείων ἔπαυσαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἠνωμένοι
ἐπροχώρησαν εἰς τὰς μεγάλας κατακτήσεις.

ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Αἱ Μεγάλαι Κατακτήσεις

Ἡ Ρώμη ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Ἰταλίαν, ἔγινεν ἰσχυρὰ δύνα-
μις. Ἀπὸ τότε ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰς μεγάλας δυνάμεις
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-

νους, δηλαδή κατά τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα, ἦσαν ἡ Καρχηδών, ἡ Μακεδονία, ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος. Ἡ Ρώμη ἐνίκησε τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη ταῦτα. ἔκυρίευσε τὰς χώρας των καὶ ἵδρυσεν μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ *Μεγάλαι κατακτήσεις τῆς Ρώμης*.

Η ΚΑΡΧΗΔΩΝ

Εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος, ἔκειτο, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ μεγάλη καὶ πλουσία φοινικικὴ ἀποικία Καρχηδών. Κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς Καρχηδόνας. Ἐξουσίαζεν ἐκτεταμένην χώραν εἰς τὸ ἑσωτερικόν, εἶχεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Τὰ πλοῖα τῆς ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἔφθαναν ἕως τὴν Ἀγγλίαν πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς τὴν Σενεγάλην πρὸς νότον.

Ἡ Καρχηδών εἶχε μέγαν ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ ἔκαμνε συναγωνισμὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Ἀλλὰ ἡ δύναμις τῆς Καρχηδόνας δὲν εἶχε στερεὰς βάσεις. Τὸ κράτος ἐκυβέρνηα ἡ πλουσία τάξις τῶν ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐφρόντιζαν διὰ τὸ κέρδος των. Στρατὸν ἐθνικὸν δὲν εἶχαν οἱ Καρχηδόνιοι, διότι οἱ ἔμποροι δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔπαιρναν μισθοφόρους στρατιῶτας ἀπὸ διάφορα ἔθνη. Μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν Καρχηδόνιοι.

Ο ΑΓΩΝ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΧΗΔΩΝΟΣ

Ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἔκυρίευσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔγιναν μεγάλη δύναμις, ἦτο ἀναπόφευκτος ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Καρχηδόνιους, διότι οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ ἐμπόδιζαν τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῶν Ρωμαίων. Ἡ κατάστασις ἦτο ὅπως κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἦτο μία δύναμις τῆς ξηρᾶς, ἡ Ρώμη, ἀπὸ τὸ ἄλλο μία δύναμις ναυτικὴ, ἡ Καρχηδών. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἐνίκησε τὸ κράτος τῆς ξηρᾶς, διότι ἡ δύναμις τῆς Ρώμης εἶχε πολὺ στερεώτερα θεμέλια. Ἀπὸ τὸ 264 ἕως τὸ 146 π. Χ., ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, ἡ Ρώμη καὶ ἡ Καρχηδών ἐπάλασαν διὰ τὴν

κυριαρχίαν. Ἐγίναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν *Καρχηδονικοὶ πόλεμοι*.

ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (264—241)

Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν ἡ Σικελία. Ἀπὸ παλαιῶν χρόνων οἱ Καρχηδόνιοι ἤθελαν νὰ κυριεύσουν τὴν πλουσίαν νῆσον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐδυνάμωσαν, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν Σικελίαν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς νήσου, αἱ ὅποια ἦσαν ἄλλοτε τόσον ἀκμαῖαι, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χώραν των.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἔφεραν μὲ τὸν στόλον των στρατὸν εἰς τὴν

νῆσον καὶ ἐκυρίευσαν τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια. Ἐπίσης οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέρασαν ἓνα στρατὸν εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ ὁ πόλεμος ἤρχισε μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων (264).

264

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Καρχηδόνιους καὶ τοὺς περιώρισαν εἰς τὰ παράλια. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κερδίσουν τὸν πόλεμον, ἐφόσον ὁ καρχηδονικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Ἐπρεπ. λοιπὸν νὰ κατασκευάσουν καὶ αὐτοὶ στόλον. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας εἶχε ναυαγήσει ἓν καρχηδονικὸν πολεμικόν. Αὐτὸ ἔλαβαν ὡς δεῖγμα οἱ Ῥωμαῖοι καὶ κατασκεύασαν 130 πλοῖα. Ἀλλ' ὁ ρωμαῖος στρατιώτης δὲν ἦτο συνηθισμένος εἰς τὸν πόλεμον τῆς θαλάσσης. Ὁ ὑπάτος *Γάιος Δουίλιος* ἀνεκάλυψε τότε τὸν τρόπον νὰ νικήσῃ τοὺς Καρχηδο-

νίους εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐρριπτεν εἰς τὰ καταστρώματα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μεγάλον ἄγκιστρον, τὸ ὁποῖον ἠνομάζεται κόραξ, ἐκολλοῦσε τὸ πλοῖον εἰς τὸ ἐχθρικὸν καὶ κατόπιν ἤπλωνε μίαν κινητὴν γέφυραν. Οἱ Ρωμαῖοι ὤρμουσαν τότε καὶ μετέβαλλον τὴν ναυμαχίαν εἰς πεζομαχίαν. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Δουίλιος ἐνίκησε τὸν καρχηδονικὸν στόλον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας *Μυλάς* (260).

Οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβαν θάρρος καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἀλλὰ τὴν Καρχηδόνα ὑπερήσπιζεν ὁ ἐξόριστος σπαρτιάτης *Ξάνθιππος*, τὸν ὁποῖον εἶχαν προσλάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των οἱ Καρχηδόνιοι. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνικήθη καὶ ὁ ὕπατος *Ρήγουλος* ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Τότε οἱ Καρχηδόνιοι ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἠνάγκαζαν τοὺς Ρωμαίους νὰ κάμουν εἰρήνην καὶ ἔστειλαν τὸν Ρήγουλον νὰ φέρῃ τοὺς ὄρους εἰς τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ὠρκίσθη ὅτι πάλιν θὰ ἐπιστρέψῃ. Ὁ Ρήγουλος συνεβούλευσε τοὺς Ρωμαίους νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον καί, πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καρχηδόνα, ὅπου ἐφρονεύθη.

Τέλος οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸ 241 τοὺς Καρχηδονίους εἰς 241 μεγάλην ναυμαχίαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κάμουν εἰρήνην. Ὁ στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων *Ἀμίλλας Βάρκας* ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Σικελίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀπὸ τότε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ἐκτὸς τούτου οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλήρωσαν μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν καὶ δύο ἄλλας νήσους, τὴν *Σαρδηνίαν* καὶ τὴν *Κορσικὴν*.

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ

Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρχηδόνας διήρκεσε 22 ἔτη καὶ ἦτο μόνον προσωρινὴ ἀνακωχή. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἐγίναν μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὴν Καρχηδόνα. Οἱ μισθοφόροι ἐστάσιασαν, διότι τὸ κράτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ τοὺς μισθοὺς των. Οἱ ἔμποροι ἤθελαν νὰ διαλύσουν τὸν στρατὸν, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φιλοπόλεμοι καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ρώμης. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐζήτησαν νὰ κάμουν δημοκρατικὸν τὸ πολίτευμα καὶ νὰ καταρτίσουν ἐθνικὸν στρατὸν ὅπως καὶ ἡ Ρώμη.

Ἀρχηγὸς τῆς πολεμικῆς μερίδος ἦτο ὁ περιφημὸς στρατηγὸς

Ἀμίλκας, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ εἰς τὸν πρῶτον καρχηδονικὸν πόλεμον. Ἡ κυβέρνησις διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ἀμίλκας ἐκυρίευσεν τὴν νοτιοανατολικὴν Ἰσπανίαν καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἀληθινὸν κράτος. Ἐκαμεν ἀξιόλογον στρατόν, τὸν ἐγύμνασε καλὰ καὶ τὸν εἶχε πρόθυμον εἰς τὰς διαταγὰς του.

Ἄννιβας

Ὅταν ἀπέθανε, τὴν θέσιν του ἔλαβεν ὁ υἱὸς του Ἄννιβας, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε 27 ἐτῶν. Ὁ Ἄννιβας ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα. Προπάντων εἶχε μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετὰς. Ἐζη ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν. Εἶχε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των. Ἐμίσει πολὺ τοὺς Ρωμαίους. Ὅταν ἦτο 5 ἐτῶν, ὁ πατήρ του τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν βωμόν, ὅπου ἐθυσίαζε, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ὀρκισθῆ ὅτι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του θὰ μισῆ τοὺς Ρωμαίους.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218—201)

Ὁ Ἄννιβας ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἦτο ἐτοιμασμένος ἀρκετὰ καλὰ, ἔδωσεν ὁ ἴδιος ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ νέος πόλεμος μεταξὺ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Καρχηδόνας ἤρχισε τὸ 218, διήρ-

κεσε 18 περίπου ἔτη καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς δραματικωτάτους πολέμους τῆς ἱστορίας.

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ ΔΙΕΡΧΕΤΑΙ ΤΑΣ ΑΛΠΕΙΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπερίμεναν ἐπίθεσιν κατὰ θάλασσαν. Ἄλλὰ πρὶν ἐννοήσουν καλὰ τὶ ἔτρεχεν, ὁ Ἄννιβας εὐρέθη εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ποταμοῦ. Μὲ 50 χιλ. πεζοὺς, 9 χιλ. ἵππεῖς καὶ 37 ἑλέφαντας ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα, κατέβη εἰς τὸν Ροδανὸν ποταμὸν τῆς

Γαλλίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἄλπεις. Δὲν εἰδίστασε νὰ ἀνέλθῃ τὰ ὑπερύψηλα καὶ χιονισμένα βουνά. Μὲ ἀπερίγραπτον δυσκολίαν κατέβησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τοὺς ἀποκρήμινους βράχους. Πολλοὶ ἐκρημνίσθησαν εἰς τὰ βάραθρα. Τὸ ψῦχος ἦτο τρομερὸν, τὰ τροφίμα ἐλείπαν. Ἐκτὸς τούτων οἱ κάτοικοι τῶν Ἄλπεων ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάβασιν. Ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτάτους κρημνοὺς ἐκύλιον κορμούς δένδρων καὶ βράχους ἐναντίον τοῦ στρατοῦ. Τέλος μετὰ ἑννέα ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Μικροῦ Ἁγίου Βερνάρδου, ὅπως λέγεται σήμερον. Μόλις ἐκεῖ ἄφησεν ὁ Ἄννιβας τὸ στράτευμα ν' ἀναπαυθῆ δύο ἡμέρας καὶ κατόπιν κατέβη τοὺς ἀποτόμους κρημνοὺς

πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὄταν ἔφθασεν εἰς τὴν πεδιάδα, εἶχε μόνον 20 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππικόν.

Ἐγένετο ὁμοίως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπερίμενον ὁ Ἀννίβας. Οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας, τοὺς ὁποίους διὰ τῆς βίας εἶχαν ὑποτάξει οἱ Ῥωμαῖοι, ἤρχισαν νὰ κινουῦνται. Οἱ Γαλάται τῆς Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας ἔτρεξαν μὲ προθυμίαν ὑπὸ τὰς σημαίας του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγένετο τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του μὲ νέους πολεμιστάς, ἐπροχώρησεν. Ἐνίκησε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τρεῖς Ῥωμαίους στρατηγούς, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ τὸν σταματήσουν, καὶ ἐσκόρπισε τὸν φόβον εἰς τὴν Ρώμην. Δὲν ἐτόλμησεν ὁμοίως νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς πόλεως, διότι δὲν εἶχε πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ἀπελπισίαν των θὰ ἔκαμναν μεγάλην ἀντίστασιν. Ἐκαμψε λοιπὸν πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, ἄφησεν ὀπίσω του τὴν Ρώμην καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ο ΦΑΒΙΟΣ

Οἱ Ῥωμαῖοι διώρισαν τότε, ὅπως τὸ ἔκαμναν εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις, δικτάτωρα τὸν **Φάβιον**, ἕνα γέροντα συνετὸν καὶ καλὸν στρατιωτικόν. Αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ προσβάλλῃ τὸν Ἀννίβαν καὶ νὰ κάμῃ μάχην μαζί του. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ τὸν παρακολουθῇ καὶ νὰ ὠφελεῖται ἀπὸ τὰ σφάλματά του. Οἱ στρατιῶται του ὁμοίως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν τακτικὴν του. Τὸν ὠνόμαζαν *Μελιτήν* καὶ δειλόν, διότι ἄφινε τὸν ἐχθρὸν νὰ καίῃ τοὺς ἀγροὺς των.

ΑΙ ΚΑΝΝΑΙ (216)

Τὸ ἐπόμενον ἔτος λοιπὸν ἔπαυσαν τὸν Φάβιον καὶ διώρισαν εἰς τὴν θέσιν του δύο ὑπάτους. Αὐτοὶ ὁμοίως ὠδήγησαν τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν καταστροφὴν. Τὸ 216 ἐγένετο εἰς τὰς Κάννας μία μεγάλη μάχη. Οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀννίβα μολονότι ἦσαν ὀλιγώτεροι, ἐκύκλωσαν τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν καὶ ἔκαμναν τρομερὰν σφαγὴν. Περίπου 70 χιλ. στρατιῶται καὶ 80 συγκλητικοὶ ἐσκέπασαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Μὲ τὰ δακτυλίδια, τὰ ὅπια ἐφόρουν οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἐγένετο ὁ Ἀννίβας ὀλόκληρον σάκκον καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Καρχηδόνα. Μέγα πένθος ἐσκέπασε τότε τὴν Ρώμην. Ὁ τρόμος ἦτο ἀπερίγραπτος, διότι

ὄλοι ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ Ἄννιβας θὰ ἤρχετο εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπὶ πολὺ κατόπιν αἱ μητέρες ἐφοβέριζαν τὰ μικρὰ παιδιὰ: ὁ Ἄννιβας ἔρχεται.. Ἄλλὰ μέσα εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην δυστυχίαν οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν σθένος καὶ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα τῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως.

Ὁ Ἄννιβας δὲν ἐτόλμησε πάλιν νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῆς Ρώμης, διότι ὁ στρατός του εἶχεν ἀδυνατίσει ἀπὸ τὴν μάχην. Ἐζήτησε λοιπὸν ἐπικουρίας καὶ χρήματα ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἄλλὰ ἡ κυβέρνησις τῆς Καρχηδόνας, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, τὸν ἄφησεν εἰς τὴν τύχην του. Δὲν ἔστειλεν οὔτε στρατὸν οὔτε χρήματα. Καὶ ὅμως ὁ Ἄννιβας κατώρθωσε νὰ μείνῃ ἄλλα 15 ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ εὔρῃ μόνος μου τὰ μέσα διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ρωμαίους.

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐδυνάμωσαν πάλιν καὶ ἤρχισαν νὰ κάμνουν τὸν πόλεμον μὲ περισσότερον θάρρος. Κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν τὸν Ἄννιβαν καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ διώξουν ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς Καρχηδονίους. Ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία Συρακοῦσαι εἶχε συμμαχήσει μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἐπολιόρκησαν καὶ ἔδειξαν μεγάλην ἐπιμονὴν διὰ νὰ τὴν κυριεύσουν. Μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων ἦτο ὁ περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ τὴν ἀντίστασιν, διότι ἔκαμε μηχανὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἔρριπτον πέτρας καὶ πυρακτωμένας σφαίρας εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα. Λέγεται μάλιστα ὅτι κατώρθωσε μὲ τὰ κάτοπτρα νὰ καίῃ τὰ πλοῖα τῶν Ρωμαίων. Τέλος μετὰ δύο ἔτη ἐκυριεύθησαν αἱ Συρακοῦσαι. Οἱ ρωμαῖοι στρατιῶται εὗρηκαν τὸν μέγαν σοφὸν μέσα εἰς τὸ γραφεῖον του νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν ἑνὸς γεωμετρικοῦ προβλήματος σκυμμένος εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπου εἶχε χαράξει κύκλους. Ὅταν ἀντελήφθη ὅτι ἤνοιξαν τὴν θύραν τοῦ γραφείου εἶπε: *μὴ μου τοὺς κύκλους τάραττε*. Ὁ μέγας μαθηματικὸς ἦτο βυθισμένος εἰς τὴν μελέτην καὶ δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ὁ ὑπηρέτης του. Οἱ στρατιῶται ἐφόνευσαν τὸν Ἀρχιμήδην.

Η ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΖΑΜΑΝ ΜΑΧΗ (201)

Τέλος ἤρχισε νὰ κλίνη τὸ ἄστρον τοῦ Ἄννιβα. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ἀξιόλογον στρατὸν καὶ μεγάλην ἐλευθερίαν κινήσεως. Ὁ ὕπατος Κορνήλιος Σκιπίων, ὁ ὁποῖος πολὺ νέος ἐδοξάσθη εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ Ἄννιβα, ἠθέλησε νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν πόλεμον μὲ τολμηρὸν κτύπημα. Μὲ στρατὸν δυνατὸν ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ὤρμησεν ἐναντίον τῆς Καρχηδόνας.

Ὁ Ἄννιβας δὲν ἐπερίμενε ἀπὸ πούθεν ἀ βοήθειαν. Ἡ πατρίς του τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει. Μίαν ἡμέραν οἱ στρατιῶται τοῦ ἔφεραν εἰς τὴν σκηνὴν μίαν κεφαλὴν αἰμοσταγῆ. Ἦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀσδρούβα, τὸν ὁποῖον ὁ Ἄννιβας εἶχε προσκαλέσει ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μὲ στρατόν. Ὁ στρατὸς τοῦ ἀδελφοῦ του ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐσφάγη, οἱ δὲ ὕπατοι διέταξαν νὰ ρίψουν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἄννιβα, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι εἶπεν: *Εἰς τοῦτο βλέπω τὴν τύχην τῆς Καρχηδόνας.* Ἀπὸ τότε ὁ μέγας στρατηγὸς εἶχεν ἀπελπισθῆ. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ Καρχηδόνοι τὸν ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν, μὲ λύπην ἄφησεν ὁ γενναῖος πολεμιστὴς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε δοξασθῆ μὲ τόσας νίκας. Ἀλλὰ ἡ τύχη εἶχεν ἀρῆσει πλέον τὸν περιφημον στρατηγόν. Εἰς τὴν Ζάμαν, πρὸς δυσμὰς τῆς Καρχηδόνας, ἐγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Ἄννιβας μόλις ἐσώθη.

Οἱ Καρχηδόνοι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς ὄρους τῶν Ρωμαίων. Ἐδωσαν τὴν Σκελίαν τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν καθὼς καὶ ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον των ἐκτὸς ἀπὸ δέκα πλοῖα. Ὑπεχρεώθησαν ἀκόμη νὰ μὴ κάμνουν πόλεμον χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν Ρωμαίων. Ἡ Καρχηδὼν δὲν ἦτο πλέον μεγάλη δύναμις. Ὁ Σκιπίων ἐδοξάσθη πολὺ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀφρικανός.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (149—146)

Ἡ Ρώμη λοιπὸν ἐνίκησε τὴν Καρχηδόνα. Ἐλαβε τὸν στόλον της καὶ τὴν ἀφώπλισεν. Ὁ περίφημος νικητὴς τῶν Καννῶν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν ἔφθασεν ἡ δύναμις τῆς Ρώμης. Διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν του, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου πολέμου ἡ Καρχηδὼν ἔζησεν ἀκόμη 50 περίπου ἔτη. Δὲν ἦτο πλέον στρατιωτικὴ δύναμις, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε μεγάλη καὶ πλουσία ἐμπορικὴ πόλις. Οἱ Ῥωμαῖοι ὅμως ἤθελαν νὰ τὴν καταστρέψουν τελειωτικῶς. Ἐφοβοῦντο πάντοτε τὴν πρόοδον τῶν Καρχηδονίων. Κάποτε ἕνας περίφημος συγκλητικὸς Ῥωμαῖος, ὁ **Κάτων**, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Τόσῃ ἐντύπωσιν τοῦ ἔκαμεν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πρόοδος τῆς Καρχηδόνας, ὥστε ἀπὸ τότε ὁσάκις ὠμίλει περὶ οἰουδήποτε θέματος εἰς τὴν Σύγκλητον, ἐτελείωνε τοὺς λόγους του μὲ τὴν φράσιν : *ἡ Καρχηδὼν πρέπει νὰ καταστραφῇ.*

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεγάλωσεν ἡ δύναμις τῆς Ῥώμης, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐνίκησε τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Συρίας καὶ ἦτο ἐτοίμη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἔδωσε τὸ τελευταῖον κτύπημα εἰς τὴν παλαιὰν ἀντίζηλόν της.

Χωρὶς σπουδαίαν ἀφορμὴν οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν μέγαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μὲ τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Σκιπίωνος, τὸν **Σκιπίωνα Αἰμιλιανόν**. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔκαμαν γενναίαν ἀντίστασιν. Προσέφεραν ὅλα τὰ πλούτη, διὰ νὰ κατασκευάσουν πλοῖα, μηχανὰς καὶ ὅπλα. Αἱ γυναῖκες ἔδωκαν τὴν κόμη των, διὰ νὰ κατασκευάσουν σχοινία διὰ τὰ πλοῖα. Ἐπὶ δύο ἔτη οἱ

146 Ῥωμαῖοι δὲν κατώρθωναν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλ' ἡ Καρχηδὼν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σωθῇ. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν κατέστρεψαν. Ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ἐσφάγη, ἡ πόλις κατεστράφη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ τις ὅτι ἐκεῖ ἦτο κάποτε μία τόσον ἐνδοξὸς πόλις, καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἔζησαν ἠναγκάσθησαν νὰ κατοικήσουν 15 χιλίωμ. μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Καρχηδόνας οἱ Ῥωμαῖοι ἀπηγόρευσαν ἀκόμη καὶ νὰ σπείρουν οἱ ἄνθρωποι.

Τοιοῦτοτρόπως ἔλειψεν ἡ Καρχηδὼν καὶ ἡ φοινικικὴ φυλὴ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν. Ἡ καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνας ἔγινε τὸ 146 π. Χ. Τὸ ἴδιον ἔτος οἱ Ῥωμαῖοι ἐκυρίευσαν, καθὼς θὰ ἴδωμεν, τὴν Ἑλλάδα.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐνῶ ἔμεγάλωνεν ἡ δύναμις τῆς Ρώμης, ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο διόλου εὐχάριστος. Αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν νὰ φιλονικοῦν ἀναμεταξύ των καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Ἐγίνοντο ταραχαὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἀδυνατίζαν περισσότερο τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν ἐπάλαιον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ἀννίβας καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ἕνας φρόνιμος πολιτικὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς συμπολίτας του: *Κοιτάξετε πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ὑψώνονται ἐκεῖ μεγάλα σύννεφα, τὰ ὅποια εἶναι κίνδυνος νὰ ξεσπάσουν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.* Πράγματι οἱ Ρωμαῖοι μόλις ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδόνιους, ἐστράφησαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (200—197)

Ἡ πλησιεστέρα μεγάλη δύναμις διὰ τὴν Ρώμην μετὰ τὴν ἦταν τῆς Καρχηδόνας ἦτο ἡ Μακεδονία. Ὁ βασιλεὺς τῆς **Φιλίππος Ε'**, τολμηρὸς καὶ πολεμικὸς ἡγεμὼν, ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ἀννίβαν, ὅτε ἐκεῖνος εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν μίξι κατὰ τῆς Ρώμης. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν κατώρθωσε νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὸν Ἀννίβαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι ἐκίνησαν ἐναντίον του τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐπειτα ἔκαμαν στόλον ἀπὸ μικρὰ πλοῖα, ὃ ὅποιος ἔπλεε μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐμπόδιζε τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸν Ἀννίβαν καὶ τὴν Καρχηδόνα, ἐστράφησαν ἀμέσως (τὸ 200) ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Πολλὰ πόλεις τῆς Ἑλλάδος συνεμάχησαν μὲ αὐτούς. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν μερικὰς ἀποτυχίας. Ὁ στρατὸς των ἀπεβιάσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας καὶ δὲν κατώρθωνεν ἐπὶ δύο ἔτη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Τὰ πράγματα ἤλλαξαν, ὅταν τὴν στρατηγίαν ἔλαβεν ὁ **Φλαμίνιος**. Ἀπόθησε τὸν Φίλιππον καὶ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς Θεσσαλίας. Τὸ 197 εἰς τὰς **Κυνὸς Κεφαλὰς**,

πλησίον εἰς τὰ Φάρσαλα, ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ ρωμαῖοι λε-
γεῶνες ἐνίκησαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Τὸ ἦμισυ τοῦ στρα-
197 | τοῦ τοῦ Φιλίππου ἐσφάγη. Μετὰ τὴν ἡτταν ὁ Φίλιππος ἔ-
καμεν ὅ,τι διέταξαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἔδωσε τὸν πολεμικὸν
του στόλον, ἄφησε τὰς ἑξωτερικὰς κτήσεις καὶ ἐπλήρωσε πολε-
μικὴν ἀποζημίωσιν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΟΥ (192—189)

Ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἄντιοχος, πλούσιος καὶ ὑπερήφα-
νος, ἦτο ἀντίζηλος τοῦ Φιλίππου. Διὰ τοῦτο εἶδε μ'εὐχαρίστησιν
τὴν ταπείνωσίν του. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐνόησεν ὅτι οἱ Ρωμαῖοι
δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι εἰς αὐτόν. Παρακινούμενος καὶ
ἀπὸ τὸν Ἄννιβαν, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν αὐλήν του,
ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν
Ἑλλάδα, ὁ ὁποῖος ἐπροχώρησεν ἕως τὰς Θερμοπύλας. Οἱ Ἕλλη-
νες ὅμως δὲν τὸν ἐβοήθησαν, αἱ περισσότεραι πόλεις καὶ ὁ βα-
σιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ἔγιναν σύμμαχοι μὲ τούς Ρω-
μαίους. Τὴν ἀνοιξιν λοιπὸν τοῦ 191 ἔφθασε δυνατὸς ρωμαϊκὸς
στρατὸς, ἐνίκησεν εὐκόλως καὶ ἐξεδίωξε τὰς δυνάμεις τοῦ Ἄντιό-
χου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπέρασαν τότε εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἶχαν μαζί τους
ὡς συμμάχους τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Φίλιππον. Εἰς τὴν Ἀσίαν
ἦλθε μαζί τους ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Εὐμένης. Μολταταῦτα
189 | ὁ στρατὸς τοῦ Ἄντιόχου ἦτο διπλάσιος, σχεδὸν 80 χιλ.
στρατιῶται. Ἐν τούτοις οἱ Ρωμαῖοι εὐκόλως ἐνίκησαν
τὸν στρατὸν τοῦτον, 50 χιλ. ἀπὸ τούς στρατιώτας τοῦ Ἄντιό-
χου ἐχάθησαν. Ὁ Ἄντιοχος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τούς ὄρους
τῶν Ρωμαίων. Ἄφησε ὅλας τὰς κατακτήσεις του, περιορίσθη
εἰς τὸ κράτος του καὶ ἔδωσε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (168)

Οἱ Ρωμαῖοι ἕως τότε εἶχαν κολακεύσει τοὺς Ἕλληνας. Ἀφοῦ
ὅμως ἐνίκησαν τὸν Ἄντιοχον, ἔδειξαν τοὺς σκοπούς των. Ἐγεν-
νήθη λοιπὸν γενικὴ δυσαρέσκεια ἐναντίον των εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τότε ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Περσεύς, ὁ υἱὸς τοῦ
Φιλίππου, γενναῖος καὶ ἀθλητικὸς ἡγεμὼν. ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ

τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὁμως, διότι μαζί του ἐπῆγαν μόνον μερικοὶ τίμιοι πολιτικοί, οἱ ὀλίγοι φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ ρωμαῖος στρατηγὸς **Αἰμίλιος Παῦλος** ἐνίκησε τὸν Περσέα εἰς τὴν *Πύδναν* τὸ 168. Ἡ 168 νίκη αὐτῆ ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Μακεδονίας, ἣ ὁποία ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκή.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (146)

Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν περίφημοι διπλωμάται. Ἐγνώριζαν καλὰ τὰς ἀδυναμίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠφελήθησαν ἀπ' αὐτὰς μὲ μεγάλην τέχνην. Εἰς τὴν ἀρχὴν παρουσιάσθησαν ὡς πρόμαχοι τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς ὁ Φλαμινῖνος κατέβη εἰς τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐνῶ ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια, ἐκήρυξεν ὅτι ἀφίνει ἐλευθέρως τὰς πόλεις. Οἱ Ἕλληνες ἔρριψαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ὄλους τοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐτοιμάσει διὰ τοὺς ἀθλητάς.

Ἀργότερα ὁμως ἤλλαξαν διαγωγὴν. Ἰδίως ἔδειξαν μεγάλην σκληρότητα, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὸν Περσέα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐθνικῆς μερίδος ἐφονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβαν 1000 ὁμήρους, τοὺς ὁποίους ἐκράτησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος ἱστορικὸς *Πολύβιος*, ὁ ὁποῖος ἔγινε φίλος τοῦ Σκιπίωνος.

Μετὰ 17 ἔτη ἐγύρισαν εἰς τὴν πατρίδα των οἱ ἐπιζῶντες ἀπὸ τοὺς ὁμήρους. Οὗτοι εἶχαν φοβερὸν μῖσος ἐναντίον τῶν Ρωμαίων καὶ ἐκίνησαν τοὺς συμπολίτας των εἰς πόλεμον. Οἱ Ρωμαῖοι ὁμως εὐκόλως ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Ὁ στρατηγὸς των **Μετέλλος** ἔφθασε μὲ τοὺς λεγεῶνας του ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν Λοκρίδα τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐφάνη ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐστηρὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν θέσιν του ἔστειλαν τὸν **Μόμμιον**. Αὐτὸς ἐνίκησεν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τὸν τε- 146 λευταῖον στρατὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κόρινθον τὸ 146. Ἀπὸ τότε ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἔγινε ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

Όταν οί Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐγνώρισαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἐμαθάν πολλά ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ γενικῶς ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τότε ἐγινε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸν βίον τῶν Ρωμαίων, εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἦτο ὁ λεπτὸς καὶ ἄνετος βίος τῶν Ἑλλήνων, ἡ κατοικία των, ἡ ἐνδυμασία, ὁ τρόπος τῶν κτλ. Οἱ ἴδιοι ἦσαν ἕως τότε πολὺ ἄπλοῦ, ἔζων μὲ μεγάλην λιτότητα εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας των, ὅπου εἰργάζοντο μαζὶ μὲ τοὺς δούλους.

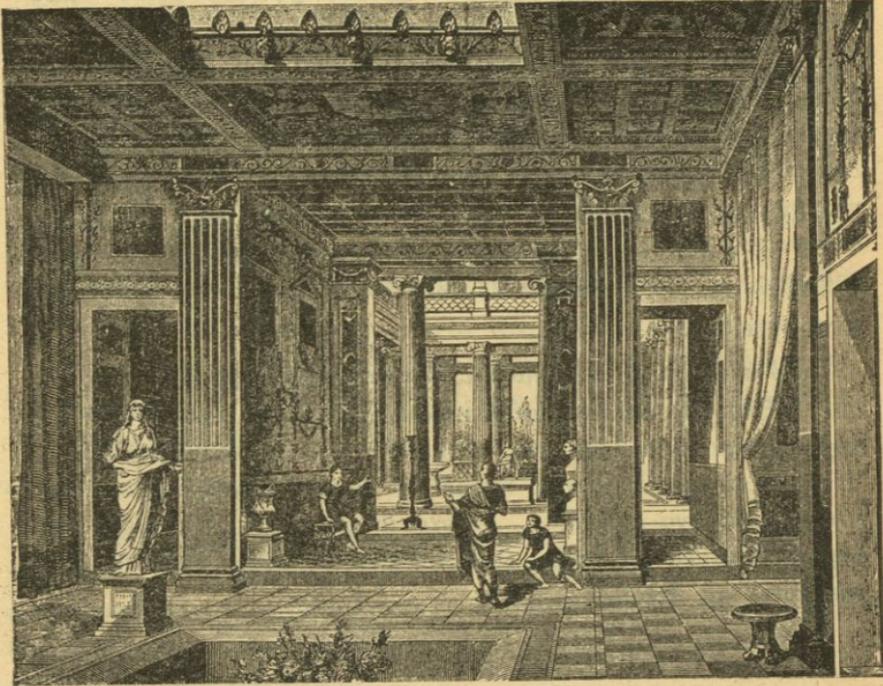
Ἀφοῦ ὅμως ἐπλούτησαν ἀπὸ τοὺς πολέμους, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν οἰκίας καὶ ἐπιπλα κατὰ τὸ ἑλληνικὸν σύστημα, νὰ ἐνδύονται ὅπως οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ μιμοῦνται τὰς ἑλληνικὰς συνηθείας. Οἱ πλούσιοι Ρωμαῖοι ἠγόραζαν Ἕλληνας αἰχμαλώτους τῶν πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνήθως μορφωμένοι, καὶ τοὺς ἔκαμναν παιδαγωγοὺς τῶν τέκνων των. Ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔστειλαν τὰ παιδιὰ των διὰ νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολὰς.

Οἱ γεροντότεροι ὅμως εἶδαν μὲ στενοχωρίαν τὴν μεταβολὴν αὐτήν. Ἦθελαν νὰ διατηρήσουν τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ ἐνόμιζαν ὅτι μὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ μὲ τὴν λέπτυνσιν τῶν ἠθῶν θὰ καταστραφῇ ὁ ρωμαϊκὸς λαός. Ἀρχηγὸς τῶν ἀντιδραστικῶν αὐτῶν ἦτο ὁ περίφημος **Κάτων**.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ παλαιότητα θρησκείας τῶν Ρωμαίων ἦτο θρησκεία ποιμένων καὶ γεωργῶν. Ἐλάτρευαν κυρίως τοὺς θεοὺς τῶν ἀγρῶν, τῶν δασῶν, τῶν ποιμνίων. Ἐπίσης ἐλάτρευαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες, τοὺς νεκροὺς, τοὺς *Ἐφεστίους θεοὺς*, ὅπως ἔλεγαν. Ἀργότερα ἐλάτρευαν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὸν οὐρανόν, τὴν θύελλαν, τὸ

φῶς, κτλ. Αὐτοὶ ἔγιναν οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῶν Ρωμαίων. Γενικῶς ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων ἦτο πολὺ ἀτλή. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχαν ζωηρὰν φαντασίαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν ἐδημιούργησαν μεγάλην μυθολογίαν. Ἦσαν ὅμως θρησκευτικώτατοι καὶ δὲν ὑπῆρχε

Ρωμαϊκὴ οἰκία

Ἀναπαράστασις ἐσωτερικοῦ ρωμαϊκῆς οἰκίας. Μετὰ τὴν εἴσοδον ἦτο ὁ προθάλαμος καὶ κατόπιν μία μεγάλη αἴθουσα διὰ τὰς ὑποδοχάς. Ὅπισω ὑπῆρχε κήπος καὶ περίεξ αὐτοῦ μεγάλη στῶα μὲ κίονας, ἡ ὁποία ἐλέγετο *περιστύλιον*. Ἐκεῖ ἦσαν πολλὰ δωμάτια ὕψνου, φαγητοῦ, βιβλιοθήκη, λουτρά κτλ. Ἐσωτερικῶς ἐστόλιζαν οἱ Ρωμαῖοι τὰς οἰκίας τὼν μὲ ὠραίας εἰκόνας, μωσαϊκά, τάπητας, ἐπιπλα κτλ.

δημοσία ἢ ἰδιωτικὴ πρᾶξις, τὴν ὁποίαν νὰ μὴν ἤρχιζαν μὲ θρησκευτικὴν τελετὴν.

Ὅταν ὅμως ἐγνώριζαν τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, ἐδέχθησαν αὐτοὺς καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Ἐλάτρευαν δηλαδὴ τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα, τὴν

Ἦσαν, τὴν Ἀθηναῖν κτλ. καὶ διηγοῦντο περὶ αὐτῶν τοὺς ἰδίους μύθους. Ὅταν δὲ ἐπροόδευσαν τὰ γράμματα, πολλοὶ πλέον ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τοὺς μυθικοὺς θεοὺς.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἀμόρφωτοι. Ὅταν ὁμως ἐγνώρισαν τοὺς Ἑλληνας, ἔδειξαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν παιδείαν. Ἐμαθάν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους λαοὺς, ἐνόησαν καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς τὴν σοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν τὴν γλῶσσαν των καὶ νὰ τὴν κάμουν ἐφάμιλλον τῆς ἑλληνικῆς. Ἀργότερα ἡ Ρώμη ἀλέκτισε λογίους, συγγραφεῖς, ποιητάς, ρήτορας καὶ ιστοριογράφους, οἱ ὅποιοι ἤμποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς Ἑλληνας.

Ἡ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Πολλάκις ὁμως οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν συμπεριφορὰν νεοπλούτου. Ἐξώδευαν ἄφθονα χρήματα διὰ τὴν πολυτέλειαν, ἤθελαν νὰ ἐπιδεικνύουν τὰ πλούτη των, τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ κοσμήματά των. Ἐκτιζαν μέγαρα πολυτελῆ, ἠγόραζαν ἀναριθμήτους δούλους, ἔδιδαν πολυδάπανα συμπόσια, ἐξήρχοντο μὲ πολυτελῆ φορεῖα, τὰ ὅποια ἐβάσταζαν εἰς τοὺς δούλους, καὶ πολλάκις ἔκαμναν χυδαίας διασκεδάσεις καὶ ἀσωτίας.

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οἱ Ρωμαῖοι ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν Καρχηδόνα καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Συρίας, δὲν εἶχαν πλέον ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον. Ἀπὸ τότε ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἰς τὰς πέριξ αὐτῆς χώρας.

Εἰς τὴν Δύσιν οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν γίνει κύριοι τῆς βορείου Ἰταλίας, δηλ. τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου. Μετὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονικὸν πόλεμον ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰβηρίας, δηλ.,

τῆς σημερινῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰβηρικοὶ πόλεμοι διήρκεσαν πολλὰ ἔτη. Τέλος ὅμως περὶ τὸ 133 π. Χ. ἔγιναν κύριοι τῆς Ἰσπανίας. Διὰ τὰ συνδέσουν τὰς δύο κτήσεις τῶν, τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἔκυρίευσαν τὴν νότιον Γαλατίαν, ἣ ὁποία ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ μετὰ τὸ ὄνομα *Προβιγκία*.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὕστερα ἀπὸ μακρὸν πόλεμον μετὰ τὸν πονηρὸν βασιλέα *Ἰουγούρθαν* ἔκυρίευσαν τὴν Νουμιδίαν (111-105).

Τέλος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἀπὸ τοῦ 55-50 π. Χ. ἔκυρίευσεν ὅλην τὴν σημερινὴν Γαλλίαν μαζί μετὰ τὸ Βέλγιον.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕἰΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Εἰς τὴν Ἀνατολήν, καθὼς εἶδαμεν, ἔγιναν κύριοι τῆς *Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος*. Ὀλίγον βραδύτερον ἔκυρίευσαν τὴν *Μ. Ἀσίαν*. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμαν ἓνα φοβερὸν πόλεμον μετὰ τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου Μιθριδάτην, ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας του.

Μετὰ ὀλίγον ἔκυρίευσαν τὸ κράτος τοῦ Ἀντιόχου (τὴν Συρίαν) καὶ τέλος τὸ 31 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Τοιοῦτοτρόπως πρὶν τελειώσῃ ὁ 1ος π. Χ. αἰὼν, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἔλαβε μεγίστην ἔκτασιν. Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἐμεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερον τὸ κράτος. Ἐκυρίευσαν μερικὰς χώρας ἀκόμη, τὴν Ρουμανίαν, τὰ νότια τῆς Βρετανίας καὶ μερικὰς χώρας ἐπὶ τοῦ Ρήνου.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πελώριος ρωμαϊκὸς κόσμος. Σύννορά του εἶχε τὸν Ρήνον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὴν ἔρημον τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ Γιβραλτὰρ πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Εὐφράτην πρὸς ἀνατολὰς. Πρῶτοι λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἴδρυσαν τὴν μεγίστην αὐτοκρατορίαν τοῦ κόσμου. Ἐκυβέρνησαν αὐτὴν καλῶς πρὸ πάντων εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ ἔβαλαν σοφοὺς νόμους. Εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν διεδόθη, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων ἦτο πολὺ μεγάλη εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς.

ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ

Ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμναν τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἐγένετο μεγάλη μεταβολή εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ρώμης. Μία μεγάλη τάξις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, δηλαδὴ ἡ μεσαία τάξις, κατεστράφη τελείως. Τοὺς μεγάλους πολέμους τῆς Ρώμης ἔκαμε κυρίως ἡ μεσαία τάξις, δηλαδὴ ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μικρὰ ἀγροικὰ κτήματα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐζοῦσαν μὲ τὴν ἐργασίαν των. Οἱ ἀτελείωτοι πόλεμοι τοὺς ἐκράτησαν μακρὰν ἀπὸ τὸ κτήμα των, πολλοὶ ἐφονεύθησαν καὶ ὅσοι ἐπέστρεψαν εὗρηκαν τὰ κτήματά των ἀπεριποίητα. Οἱ γονεῖς καὶ ἡ οἰκογένειά των εἶχαν δανεισθῆ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των καὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν λησμονήσει τὴν ἐργασίαν. Ἦναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ πωλήσουν τὰ κτήματά των καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐζοῦσαν εἰς ἐλεεινὰς κατοικίας, πτωχοί, χωρὶς ἐργασίαν.

Τουναντίον ἄλλοι ἔγιναν ὑπέρπλουτοι ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ ἐσκόρπιζαν τὸ χρῆμα των εἰς διασκεδάσεις. Αὐτοὶ ἠγόραζαν τὰ κτήματα τῆς μεσαίας τάξεως, τὰ ἦνωσαν καὶ ἔκαμναν τὰ λεγόμενα μεγάλα κτήματα. Εἰς τὰ κτήματά των ἔβαλαν δούλους, αἰχμαλώτους τῶν πολέμων, κυρίως ἀσιάτας. Τοιουτοτρόπως οἱ ἀγροὶ τῆς Ρώμης ἠλλαξαν κατοίκους.

Ὁ λαὸς λοιπὸν τῆς Ρώμης ἐχωρίσθη εἰς δύο τάξεις, εἰς ὀλίγους πλουσίους καὶ μεγαλοκτηματίας καὶ εἰς πολλοὺς πτωχοὺς καὶ ἀέργους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχάθη καὶ ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, διότι οἱ στρατιῶται τώρα δὲν ἐπήγαιναν νὰ πολεμήσουν διὰ τὰ κτήματά των, ἀλλὰ διὰ τὸν μισθόν.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ

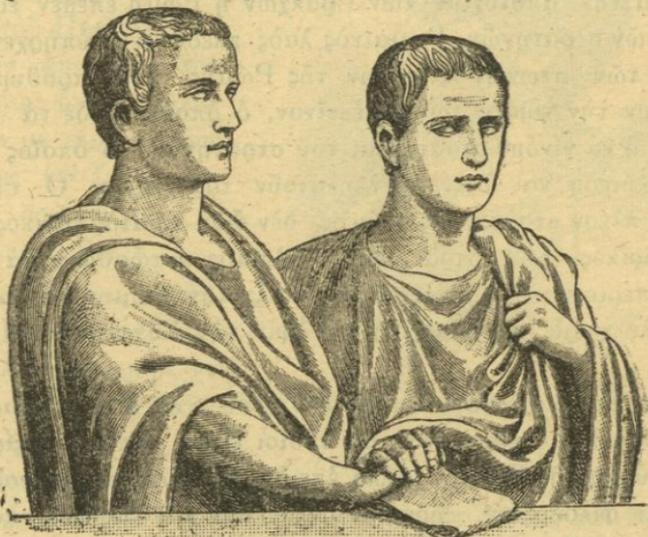
Πολλοὶ Ρωμαῖοι ἐνόησαν τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν μεταβολὴν αὐτήν. Ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ προλάβουν τὴν τελειωτικὴν καταστροφὴν τῆς μέσης τάξεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτᾶται ἡ δύναμις κάθε λαοῦ.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ Γράκχοι, ὁ *Τιβέριος* καὶ ὁ *Γάιος*, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ἀγαθῶν Ρωμαίων διὰ νὰ θεραπεύσουν τὴν

κακήν κατάστασιν. Ἦσαν ἀπὸ μεγάλης οἰκογένειας. Ὁ πατῆρων εἶχε διακριθῆ ὡς διοικητὴς τῆς Ἰσπανίας, ἡ δὲ μήτηρ, ἡ ὀνομαστὴ *Κορνηλία*, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ.

Ὁ *Τιβέριος Γράκχος* ἦτο ἄνθρωπος γλυκὺς καὶ καλὸς ῥήτωρ. Τῷ 133 π. Χ. λοιπὸν ἔγινε δήμαρχος καὶ ἐπρότεινε τὸν περίφημον *ἀγροτικὸν νόμον*. Δι' αὐτοῦ ἐζήτηε νὰ δώσῃ μέρος τῆς γῆς τῆς Ἰταλίας εἰς τοὺς ἀκτῆμονας κατοίκους τῆς Ρώμης. Ἐκαστος πολίτης δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ κατέχη περισσότερον ἀπὸ 500 πλῆθρα γῆς. Τὸ ὑπόλοιπον ἔπρεπε νὰ μοι-

133

Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι

ρασθῆ εἰς τοὺς πτωχοὺς κατοίκους. Ὁ Τιβέριος δηλαδὴ ἐπροσπάθησε νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν μεσαιῶν τάξιν.

Ὁ ἀγροτικὸς νόμος ἔφερε μεγάλην ταραχὴν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πλούσιοι, οἱ μεγαλοκτηματῆαι καὶ ἡ Σύγκλητος δὲν ἤθελαν νὰ παραχωρήσουν τὰ κτήματά των. Ἠνώθησαν ὅλοι ἐναντίον τοῦ Τιβερίου καὶ ὕστερα ἀπὸ μεγάλην πάλην κατώρθωσαν νὰ φονεύσουν τὸν περίφημον προστάτην τοῦ λαοῦ.

Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Τιβερίου δὲν ἐχάθησαν. Μετὰ 10 ἔτη τὸ 123 - 121, ὁ ἀδελφὸς του *Γάιος* ἔγινε δήμαρχος καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς νόμους τοῦ Τιβερίου. Ἐγιναν πάλιν ταραχαί. Τέλος ἐφονεύθη καὶ ὁ Γάιος. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέ-

123

τυχεν ἢ προσπάθεια διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ οἱ πλούσιοι κατώρθωσαν νὰ ὑπερισχύσουν.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΓΡΑΚΧΟΥΣ

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Γράκχων ἡ Ρώμη ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατηγῶν. Ρωμαϊκὸς λαὸς πλέον δὲν ὑπῆρχεν. Αἱ χιλιάδες τῶν πτωχῶν κατοίκων τῆς Ρώμης ἦσαν πρόθυμοι νὰ πωλήσουν τὴν ψῆφον των εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔδιδε τὰ περισσότερα, ἢ νὰ γίνουν στρατιῶται τοῦ στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωνε καλύτερα καὶ ἄφινε νὰ λεηλατοῦν τὰς χώρας. Ὁ στρατὸς δὲν ἦτο πλέον στρατὸς τῆς Ρώμης, δὲν ἦτο στρατὸς ἐθνικὸς, ἀλλὰ μισθοφορικὸς τῶν στρατηγῶν. Ὅποιος κατώρθωνε νὰ συναθροίσῃ περισσότερον στρατὸν ἐξουσίαζε τὴν Ρώμην καὶ ἔκαμεν ὅ,τι ἤθελε χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν Σύγκλητον καὶ τοὺς νόμους.

Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος παρουσιάσθησαν πολλοὶ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὴν φιλοδοξίαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ εἶχαν τὴν ἰδίαν φιλοδοξίαν, ἤρχισαν φιλονικίαι καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ των. Περίφημος εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξύ τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα, τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ Ἀντωνίου.

ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΣ

Ὁ *Μάριος* ἦτο πληβεῖος καὶ ἔγινεν ἔνδοξος, διότι κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ μίαν φοβερὰν εἰσβολὴν γερμανικῶν φυλῶν εἰς τὴν Νότιον Γαλατίαν, τῶν *Κίμβρων* καὶ τῶν *Τευτόνων*. Ἡ δύναμις του ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι θὰ ἐξουσίασῃ τὴν Ρώμην.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἰσχυρὸς ἀντίπαλος, ὁ *Σύλλας*, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Κορηθίων καὶ κατ' ἀρχὰς ἀξιοματικὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μαρίου.

Τότε ἤρχισεν ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 88—82 π. Χ.

Ὁ Μάριος, ἐνῶ ἀπουσίαζεν ὁ ἀντίπαλός του, ἔγινε κύριος τῆς Ρώμης καὶ ἔκαμε φοβερὰς βιαιότητας κατὰ τῶν εὐγενῶν. Ὁ Σύλλας ἐγύρισε εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἠνάγκασε τὸν Μάριον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Κατόπιν ὁ Σύλλας ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν περίφημον Μιθριδάτην, βασιλέα τοῦ Πόντου. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὁ Μάριος ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην μὲ στρατὸν ἀπὸ δούλους καὶ ἔκαμε φοβερὰν σφαγὴν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σύλλα.

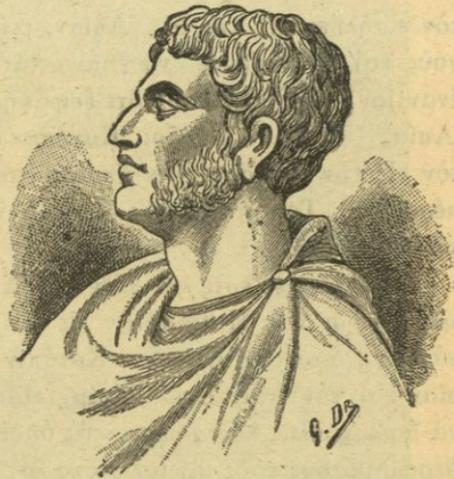
Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Μάριος καί, ὅταν ὁ Σύλλας ἐπέστρεψε νικητῆς εἰς τὴν Ρώμην, ἐτιμώρησε φρικτῶς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἐγρα-

ψε τὰ ὀνόματα τῶν φίλων τοῦ Μαρίου ἐπάνω εἰς ξυλίνοὺς πίνακας καὶ ὤρισε μεγάλην ἀμοιβὴν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἐφόνευαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ περίφημοι προγραφαί.

Ὁ Σύλλας ἐξουσίασε τὴν Ρώμην μετὰ τοῦ θανάτου του (79 π. Χ.). Ἠλλάξε τὸ πολίτευμα τῆς Ρώμης καὶ ἔδωσε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς εὐγενεῖς.

ΜΙΘΡΙΔΑΤΗΣ

Ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶναι ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. Ὁ *Μιθριδάτης* μετὰ τὸν Ἀννίβαν ἦτο ὁ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων. Ἦτο υἱὸς βαρβάρου καὶ ἐλληνίδος, γλωσσομαθέστατος, εὐφυέστατος καὶ δραστηριώτατος, ἀλλὰ σκληρότατος καὶ πανουργότατος βασιλεὺς. Κατ' ἀρχὰς ἔγινε βασιλεὺς τοῦ Πόντου εἰς τὰ βόρεια τῆς Μ. Ἀσίας. Κατόπιν

Μάριος

ἔκαμε συμμαχίαν μεῖ ὄλους τοὺς γείτονας βασιλεῖς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξαπλώσῃ τὸ κράτος του εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Εὐζείνου Πόντου. Ὁ Μιθριδάτης ἐσχεδίαζε νὰ διώξῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς ὅλας τὰς ἀσιατικὰς χώρας.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνόησαν τὰ σχέδιά του καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. Ἀλλ' ὁ Μιθριδάτης μεῖ ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐνίκησε δύο ρωμαίους στρατηγούς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ρωμαίων. Τότε ἐσφάγησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀσίας 100 χιλ. Ρωμαῖοι. Κατόπιν ὁ Μιθριδάτης ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἐπανεστάτησε καὶ ἔλαβε μεῖ τὸ μέρος του. Τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ Ἀνατολὴ εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν Ρωμαίων.

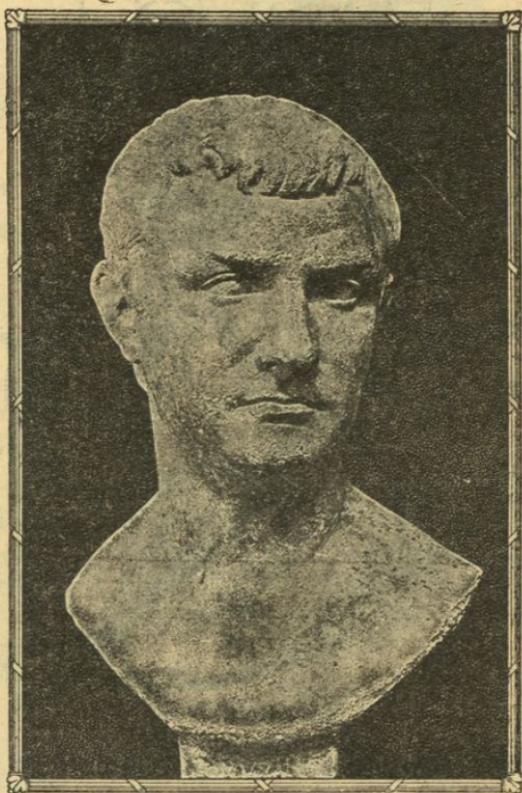
Οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν τότε τὸν Σύλλαν τὸ 87 π. Χ. Ὁ Σύλλας ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην εἰς τρεῖς μάχας καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν τὸν κατεδίωξεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ κάμῃ εἰρήνην (84). Τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἀφήσῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει, νὰ ἐλευθερώσῃ ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Μιθριδάτης ἤρχισε νέον πόλεμον. Τώρα εἶχε σύμμαχον τὸν πλουσιώτατον βασιλέα τῆς Ἀρμενίας *Τιγράνην* (74). Τὸν πόλεμον κατ' ἀρχὰς ἔκαμεν ὁ στρατηγὸς *Λούκουλλος*, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν δύο συμμάχων βασιλέων, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας καὶ εὗρεκε 74 ἑκατομ. χρυσᾶ νομίσματα. Μετ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν τὸν *Πομπήϊον*, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην τελειωτικῶς καὶ ἐκυρίευσεν τὸ κράτος του. Ὁ Μιθριδάτης κατέφυγεν εἰς τὸν Καύκασον. Ἀλλ' ὁ Πομπήϊος τὸν κατεδίωξε καὶ ἐκεῖ. Εὐρεθεῖς εἰς δύσκολον θέσιν καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῆ ὁ Μιθριδάτης ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ. Διέταξεν ἕνα δοῦλον του νὰ τὸν φονεύσῃ μεῖ τὸ ξίφος, διότι ματαίως προσεπάθει νὰ δηλητηριασθῆ. Ὁ ὄργανισμὸς του εἶχε συνηθίσει μεῖ τὰ δηλητήρια, διότι πάντοτε ἐφοβεῖτο μήπως τὸν δηλητηριάσουν καὶ ἔπαιρνε μικρὰς δόσεις, διὰ νὰ συνηθίσῃ.

ΠΟΜΠΗΪΟΣ ΚΑΙ ΚΑΪΣΑΡ

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα ἐκράτησε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὴν Ρώμην. Κατ' ἀρχάς τὴν ἐξουσίαν εἶχαν οἱ ἀριστοκρατικοί. Ἄρχηγός των ἦτο ἕνας νέος στρατηγός, πλούσιος καὶ ὠραῖος, ὁ **Πομπηΐος**, τὸν ὁποῖον εἶχε τιμῆσει πολὺ ὁ Σύλλας. Ὁ Πομπηΐος ἐδοξάσθη εἰς πολλοὺς πολέμους. Ἐνίκησε τοὺς δούλους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐπαναστατήσῃ, τοὺς πειρατὰς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὸν περὶ φημον Μιθριδάτην, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς χρόνους αὐτούς. Ἐφαίνετο λοιπὸν ὁ Πομπηΐος κύριος τῆς Ρώμης.

Ἀλλὰ παρουσιάσθη ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος, ὁ **Ἰούλιος Καῖσαρ**. Ὁ Καῖσαρ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μαρτίου, ἀνὴρ εὐφρόνιστος καὶ φιλόδοξος, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους ἄνδρας τῆς

Πομπηΐος

Ρώμης. Τὸ σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῆς Γαλατίας, τῆς σημερινῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βελγίου. Τὸ σημαντικώτατον αὐτὸ ἔργον ἐξετέλεσεν εἰς διάρκειαν ἑπτὰ ἐτῶν (58-51). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ρῆνος ἔγινε τὸ βόρειον σύνορον τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὁ Καῖσαρ ἀπέκτησε μεγάλην στρατιωτικὴν δόξαν

καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν θεωροῦν ἀντάξιον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀννίβα.

Ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ [ἦλθαν μετ' ὀλίγον· εἰς σύγκρου-

Ἰούλιος Καῖσαρ

σιν. Ὁ Καῖσαρ ἐβάδισε μὲ τὸν στρατὸν του ἐναντίον τῆς Ρώμης, ὅπου ἦτο ὁ Πομπήϊος. Ἐπειὸς ἐφυγε τότε εἰς τὴν

48

Ἑλλάδα. Ἐκεῖ ἐφθασε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καῖσαρ. Τὸ 48 π. Χ. ἐγίνε μεγάλη μάχη εἰς τὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Πομπήϊος ἐνίκηθη καὶ ἐφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τὸν ἐφόνευσεν ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Καῖσαρα.

Τοιοιουτρόπως ὁ Καῖσαρ ἐγίνε ὁ μόνος κύριος τοῦ κράτους. Ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὅλοι τοῦ ἔκαμαν μεγάλας τιμὰς. Εἶχε δύναμιν σχεδὸν βασιλικήν. Ἄλλα μὲ τὸν αὐταρχικόν του τρόπον ἐπέιραξε πολλούς. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπόν, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἔκαμαν συνωμοσίαν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν (44 π. Χ.)

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Οἱ δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος ἐκήρυξαν ὅτι θὰ ἐπαναφέρουν τὴν δημοκρατίαν καὶ τοὺς ἀρχαίους νόμους. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἦτο

εὐχαριστούμενος ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Καίσαρος, διότι εἶχε φέρει τὴν ἡσυχίαν. Ἐνας φιλόδοξος ἀξιωματικὸς λοιπόν, ὁ Ἄντωνιος, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρη τὸν λαὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν δολοφόνων, οἱ ὅποιοι ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἐφάνη ὅτι κύριος τῆς καταστάσεως ἦτο ὁ Ἄντωνιος.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔφθασεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Καίσαρος Ὀκταβιανὸς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐσπούδαζεν. Ἦτο μόλις 19 ἐτῶν, μικρόσωμος καὶ καχεκτικός, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ ἐκρύπτετο φωτεινὸς καὶ διορατικὸς νοῦς.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἄντωνιος καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς συνεννοήθησαν. Ἦλθαν μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνίκησαν εἰς τοὺς Φιλίππους

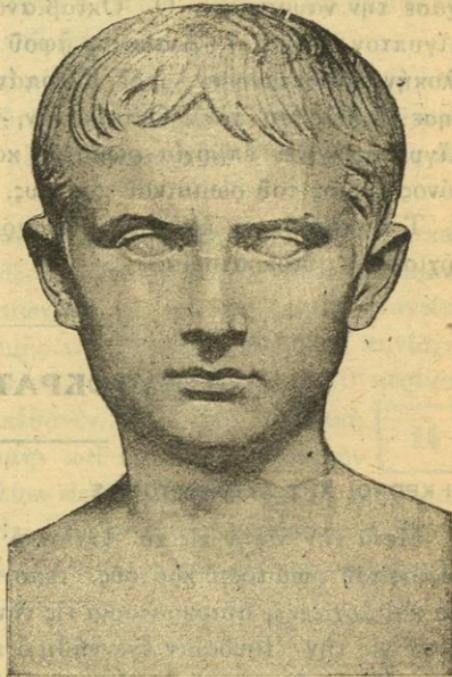
42

τῆς Ἀνατ. Μακεδονίης τὸ 42 π.Χ. τὸν Βρούτον καὶ τὸν Κάσσιον, οἱ ὅποιοι ἠτυκτόνησαν κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἔθιμον. Ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ δὲ Ἄντωνιος ἐπῆγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ τὸν ἐγοήτευσεν ἡ ὠραία βασίλισσα Κλεοπάτρα, ἔμεινε πλησίον τῆς καὶ ἐπερνοῦσε τὸν καιρὸν τοῦ μὲ διασκεδάσεις.

Ὁ Ὀκταβιανὸς κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρη ἐναντίον τοῦ τοῦ Ρωμαίους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν ὁ τρίτος ἐμφύλιος

Β' Ἑλληνικοῦ—γ' ἔκδοσις

5

Ὀκταβιανὸς

Παριστάνεται νέος, ὅταν ἐσπούδαζεν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν καχεκτικὴν μορφήν του διακρίνομεν τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν τοῦ νέου, ὁ ὅποιος κατώρθωσε νὰ γίνῃ ἀπόλυτος κύριος τοῦ ἀπεράντου ρωμαϊκοῦ κράτους.

πόλεμος. Αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐπολέμησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ ἔτος 31 π. Χ. ἔγινε περίφημος ναυμαχία εἰς τὸ Ἄκτιον, δηλαδή εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πρώτη ἡ βασίλισσα Κλεοπάτρα ἔφυγε μὲ τὰ 50 μεγάλα καὶ πολυτελῆ αἰγυπτιακὰ πλοῖα τῆς καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔχασε τὴν ναυμαχίαν. Ὁ Ὀκταβιανὸς τοὺς κατεδίωξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ὁ Ἀντώνιος ἀφοῦ ἐνικήθη εἰς δευτέραν συμπλοκὴν, ἠŷτοκτόνησεν, ἡ δὲ Κλεοπάτρα ἀφοῦ ματαίως ἐπροσπάθησε νὰ δελεάσῃ τὸν Ὀκταβιανόν, ἠŷτοκνόνησε καὶ αὐτὴ. Ἡ Αἴγυπτος ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἔμεινεν ὁ μόνος κύριος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσαν οἱ χρόνοι τῆς Δημοκρατίας καὶ ἤρχισεν ἡ αὐτοκρατορία.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ Ἄκτιον ὁ Ὀκταβιανὸς ἔγινεν ὁ μόνος κύριος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀπὸ τότε καταλύεται ἡ δημοκρατία καὶ ἀρχίζει ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὴν Ρώμην. Ὀλίγα ἔτη κατόπιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὡστε ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἀρχίζει σχεδὸν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ 476 μ. Χ., δηλαδή μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ (30 π. Χ.—14 μ. Χ.)

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἀφοῦ ἔγινε κύριος τοῦ κράτους, ἤλλαξε τὸ πολίτευμα καὶ διωργάνωσε τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ νέον τρόπον. Ὁ ἴδιος ἔλαβεν ὅλα τὰ ἀξιώματα. Ἦτο συγχρόνως *δήμαρχος*, *ὑπάτος*, *ἀρχιερεὺς*, *πρόεδρος τῆς Συγκλήτου* κτλ. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶχεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. Ὁ μεγαλύτερος τίτλος του ὅμως ἦτο *Ἀυτοκράτωρ*, ὁ ὁποῖος σημαίνει νικητῆς στρατηγὸς καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ στρατοῦ. Δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βα-

σιλέως, διότι ἦτο ἀντιπαθητικὸς εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κατ' οὐσίαν ὅμως ἦτο ἀπόλυτος κύριος καὶ ἄρχων μεγίστου κράτους. Τὸ κράτος ἐκυβέρνησατο τὸ ἰδιαίτερον Συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε ἰδιαίτερον φρουράν, τοὺς περιφήμες *Πραιτωριανούς*. Αὐτὸς διώριζε τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας καὶ τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο ὁ τίτλος αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ σημαίῃ ἡγεμόνα ἀνώτερον τοῦ βασιλέως.

Ἡ Σύγκλητος, ἡ ὁποία ὑπῆκουε τώρα εἰς τὰ νεύματα τοῦ Ὁκταβιανοῦ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἓνα ἐξαιρετικὸν τίτλον *Αὐγουστος*, δηλαδὴ σεβαστός, καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστός εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Αὐγουστος ἐκυβέρνησε μὲ μεγάλην φρόνησιν. Ἐπροσπάθησε ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν πρᾶξιν, ἡ ὁποία ἦτο δυνατόν νὰ προσβάλλῃ τὸ αἶσθημα τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ γεννήσῃ μῖσος ἐναντίον του. Ἐκυβέρνησε λοιπὸν χωρὶς νὰ φαίνεται καὶ ἔμεινε πανίσχυρος καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του, ἡ ὁποία διήρκεσε 40 περίπου ἔτη, ἕως τὸ 14 μ. Χ., ὅτε ἀπέθανεν. Ἦτο δὲ εὐεργετικὴ ἡ βασιλεία του διὰ τὴν Ρώμην καὶ διὰ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κράτος ἡ εἰρήνη καὶ ἤρχισε νέα περίοδος ἀκμῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐγούστου ἡ Ρώμη ἦτο πλουσία καὶ δυνατὴ καὶ εἶχε μεγάλους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς.

14

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα δὲν ἦτο κληρονομικὸν εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ Σύγκλητος εἶχε δώσει τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἰς τὸν Ὁκταβιανὸν καὶ ἦτο δυνατόν μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ δώσῃ τὸν τίτλον τοῦτον εἰς ἄλλον ἢ νὰ μὴ δώσῃ εἰς κανένα. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς αἰρετός καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχαν βασιλεύουσαν δυναστείαν ὅπως τὰ σημερινὰ κράτη. Ἄλλοί αὐτοκράτορες ἐφρόντιζαν νὰ ἐκλέξουν τὸν διάδοχόν των, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο ὁ υἱὸς των, συγγενὴς ἢ εὐνοούμενός των.

Οἱ πρῶτοι λοιπὸν διάδοχοι τοῦ Αὐγούστου ἦσαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του. Μόνον ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Αὐγουστον αὐτοκράτωρ *Τιβέριος* (14-37 μ. Χ.) ἦτο ἄξιος λόγου ἡγεμῶν. Οἱ ἄλλοι τρεῖς ἦσαν ἀνάξιοι ἢ φρενοβλαβεῖς. Περιβόητος ἔγινεν ὁ *Νέρων* (54-68 μ. Χ.), ὁ ὁποῖος ἐγέμισε τὴν Ρώμην μὲ τὰς ἀνοησίας καὶ

τὰ κακουργήματά του. Ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ποιητῆς καὶ μουσικὸς καὶ εἶχε τὴν ἀπαίτησιν οἱ ὑπήκοοί του νὰ θαυμάζον τοὺς στίχους καὶ τὴν φωνὴν του! Ἐφόνεισε τὴν μητέρα του Ἀγριππῖναν

Νέρων

καὶ τὸν διδάσκαλόν του, τὸν φιλόσοφον Σενέκαν. Τέλος οἱ στρατιῶται ἐπανεστάτησαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Νέρωνα ν' αὐτοκτονήσῃ.

ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἦλθε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὸ κράτος. Οἱ ἀνώτεροι στρατηγοὶ ἐπολέμησαν διὰ νὰ λάβουν τὸν θρόνον. Τέλος ὑπερίσχυσε ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς Βεσπασιανὸς (69-79), ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην ρωμαϊκὴν οἰκογένειαν τῶν Φλαβίων.

Ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ υἱὸς του Τίτος (79-81) ἐκυβέρνησαν πολὺ καλὰ τὸ κράτος. Ὁ Τίτος μάλιστα ἦτο παράδειγμα καλῶς οὐσίας καὶ γλυκύτητος. Ἐλυπεῖτο εἰς παρήγορον μίαν ἡμέραν χωρὶς νὰ κάμῃ καμμίαν καλὴν πράξιν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βεσπασιανοῦ ἔκαμαν ἐπανάστασιν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἄλλ' ὁ Τίτος ἀφροῦ ἐπολιόρκησε στενωπὸς τὴν Ἱερουσάλημ, τὴν ἐκυρίευσεν, ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς Ἑβραίους καὶ κατέστρεψε τὴν πόλιν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἰουδαῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ κάμουν κράτος καὶ διεσχορπίσθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Τίτος ἐβασίλευσε μόνον δύο ἔτη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔγινεν ἡ περίφημος ἔκρηξις τοῦ Βεζουβίου, ἡ ὁποία ἔθαψεν εἰς τὴν λάβαν τὸ Ἡράκλειον καὶ τὴν Πομπηίαν.

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

Τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν ἀξιόλογοι αὐ-

τοκράτορες, οί όποιοί όνομάζονται μέ κοινόν όνομα *Αντωνίνοι*. Οί σημαντικώτεροι άπ' αυτούς είναι ό *Τραιανός* (98-117), ό *Αδριανός* (117-138), ό *Αντωνίνος* (138-161) και ό *Μάρκος Αυρήλιος* (161-168).

Οί αυτοκράτορες αυτοί έφεραν την γαλήνην εις τό κράτος. Η διαδοχή τοῦ θρόνου έγινετο χωρίς επανάστασεις και χωρίς ταραχές, διότι οί αυτοκράτορες αυτοί έσυνήθιζαν νά υίοθετοῦν

Ρωμαία δέσποινα

Είναι ή Αγριππίνα, ή μάμη του Νέρονος. Τα ένδύματα και τό πτένισμά της είναι μέ έλληνικόν τρόπον. Καί αι ρωμαίαι έμιμοῦντο τās έλληνίδας εις τās ένδύματα και εις τούς άλλους τρόπους.

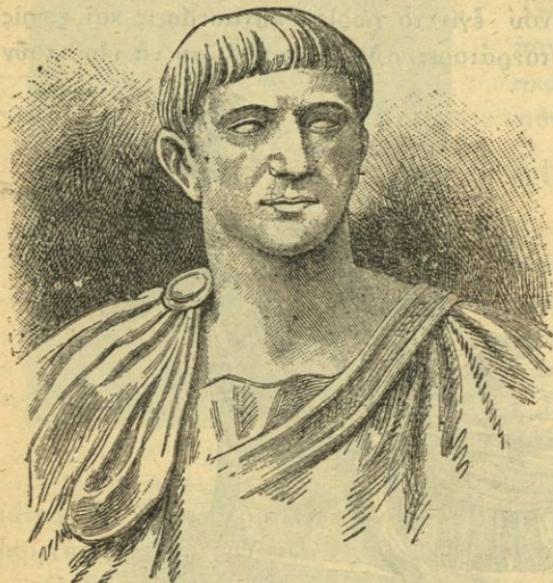
τόν διάδοχόν των και νά έχουν συνάρχοντα.

Κατά τόν 2ον αιώνα λοιπόν, ό όποιος λέγεται και *αίών τῶν Αντωνίων*, υπήρχεν άκρα ήσυχία και ασφάλεια εις όλην την αυτοκρατορίαν. Τό κράτος εις τούς χρόνους τῶν Αντωνίων ειδεν ήμέρας ειρήνης και ευτυχίας. Η περίοδος αυτή είναι μία άπό τās σημαντικώτερας τής ιστορίας.

Ο *Τραιανός* ήτο άπό τούς καλύτερους αυτοκράτορας τής Ρώμης, Εφρόντισε δια τās οικονομικά του κράτους και δια την

ἀσφάλειαν τῶν συνόρων. Ἔκαμε μίαν περίφημον ἐκστρατείαν εἰς τὸν Δούναβιν, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν καὶ κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ μίαν νέαν ἐπαρχίαν, τὴν *Δακίαν*, δηλαδή τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν.

Ὁ Ἀδριανὸς ἦτο φιλόμουςος καὶ εὐγενὴς αὐτοκράτωρ. Τὸ

Τραϊανὸς

ὄνομά του συνδέεται μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως μὲ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔμεινε πολὺν καιρὸν, ἔκτισεν ὀλόκληρον συνοικίαν, μέγα ὑδραγωγεῖον καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Σφύζεται σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν νέαν συνοικίαν ἀπὸ τὴν παλαιὰν πόλιν.

Ὁ *Μάρκος Αὐρήλιος* ἦτο φιλόσοφος βασιλεὺς. Εἶχε διδαχθῆ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁ ἴδιος ἔγραψεν ἓνα περίφημον φιλοσοφικὸν σύγγραμμα. Ἀλλ' εἶχε τὸ ἀτύχημα ν' ἀφήσῃ ὡς διάδοχον τὸν υἱὸν του *Κόμμοδον*, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀπὸ τοὺς χειροτέρους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

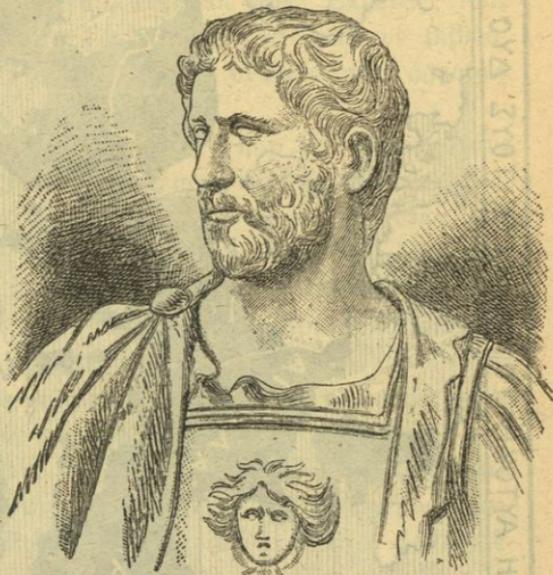
Κατὰ τὸν 1ον καὶ 2ον αἰῶνα οἱ αὐτοκράτορες ἐκυρίευσαν νέας χώρας. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος ἔλαβε τὴν μεγίστην ἑκτασίν του. Εἰς τὴν Εὐρώπῃν εἶχε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν

Γαλατίαν, τὸ νότιον μέρος τῆς Βρετανίας, τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Δαλματίαν, τὴν Δακίαν καὶ μέρος τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας, δηλαδὴ τὸ ἕμισυ περίπου τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Ἰνδίαν εἶχε τὴν Μ. Ἰνδίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ἐκτὸς τούτων ὅλην τὴν βόρειον Ἀφρικὴν.

Τὰ σύνορα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν πρὸς βορρᾶν ὁ Ρῆνος καὶ ὁ Δούναβις, πρὸς νότον ἡ ἔρημος τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς δυσμὰς ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὁ Εὐφράτης καὶ ἡ ἔρημος τῆς Συρίας. Τοιαύτην κολοσσιαίαν ἔκτασιν εἶχε τὸ κράτος εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του.

Ἡ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

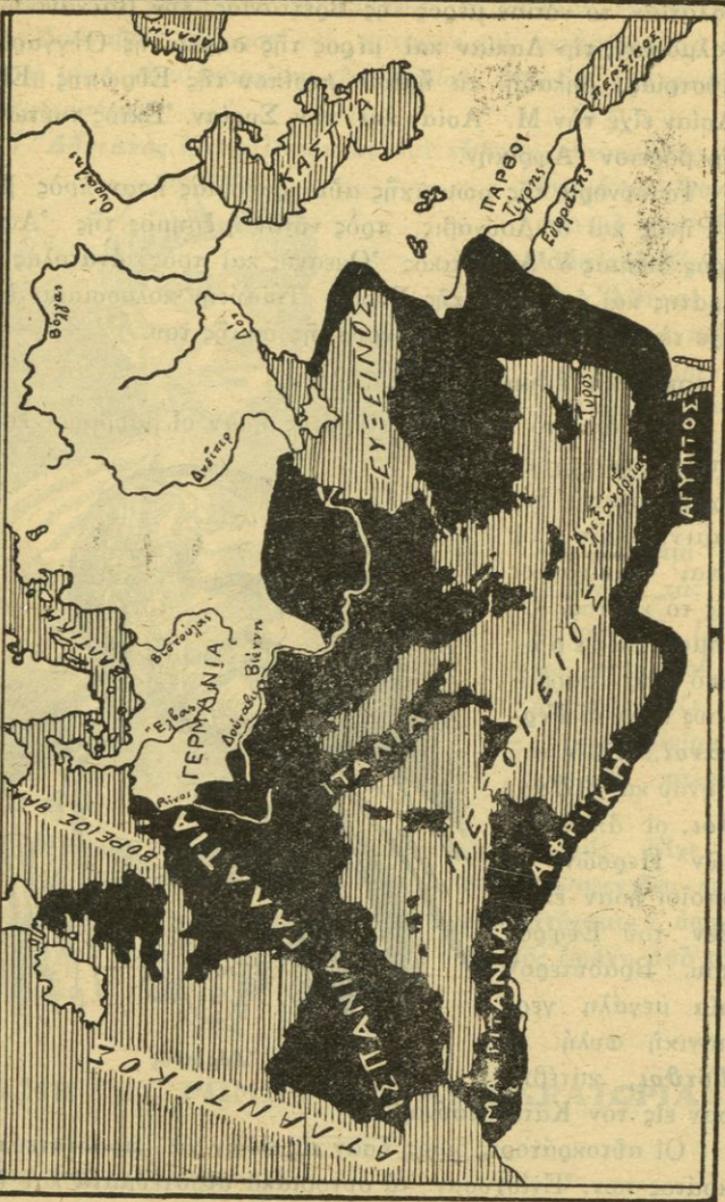
Ἐξω ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἦσαν οἱ βάρβαροι λαοί, οἱ ὅποιοι ὅμως δὲν εἶχαν ἀρκετὴν δύναμιν, ὥστε νὰ εἶναι ἐπικίνδunami εἰς τὸ κράτος. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἦσαν οἱ **Γερμανοί**, ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου καὶ οἱ **Πάρθοι**, οἱ ἀπόγονοὶ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐκεῖθεν τοῦ Εὐφράτου. Βραδύτερον μία μεγάλη γερμανικὴ φυλὴ, οἱ **Γότθοι**, κατέβησαν εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν.

Ἄδριανὸς

Οἱ αὐτοκράτορες ὅμως ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προστατεύουν τὸ κράτος των. Ἐνίσχυσαν τὰ συνοριακὰ στρατεύματα καὶ ἔκτισαν πύργους κατὰ μῆκος τῶν συνόρων, ὥστε τὸ κράτος δὲν εἶχε φόβον ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἱ Ρωμαῖοι ἔπαυσαν τοὺς διαρκεῖς πολέμους, τοὺς ὁποίους εἶχαν οἱ διάφοροι

Η ΡΩΣΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΥΣ ΑΙΩΝΑΣ Μ.Χ.

λαοὶ μεταξύ των. Ἐπὶ δύο αἰῶνας λοιπὸν ὑπῆρχε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια εἰς τὸ ἀπέραντον ρωμαϊκὸν κράτος. Τοῦτο ὠνόμασαν **Ρωμαϊκὴν εἰρήνην**.

Ἀποτέλεσμα τῆς εἰρήνης ἦτο ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία τῶν κατοίκων. Τὸ ἐμπόριον ἐπροόδευσε πολὺ. Ἡ Ρώμη ἔγινε σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον, ὅπου ἤρχοντο τὰ προϊόντα ὄλων τῶν χωρῶν. Οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν πολὺ πλούσιοι. Ἐκαμαν σπουδαῖα δημόσια ἔργα, κυρίως δρόμους, γεφύρας, ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα ὠφέλιμα ἔργα. Οἱ δρόμοι προπάντων ὠφέλησαν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦσαν λαὸς πολὺ εὐφυῆς, κατώρθωσαν νὰ γράψουν βιβλία, τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

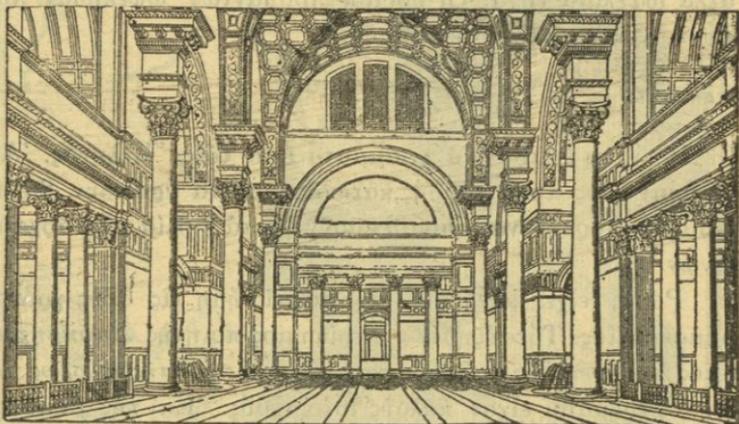
Ἡ Ρώμη εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς ἤδη εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας. Τότε ἔζησεν ὁ περίφημος ποιητὴς **Λουκρήτιος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἓνα φιλοσοφικὸν ποίημα *περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων*. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν καλοὺς ἱστορικούς. Ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἔζησεν ὁ ἱστορικὸς **Σαλλούστιος**. Καὶ ὁ **Ἰούλιος Καῖσαρ** ἔγραψε τὰ ἀπομνημονεύματά του ἀπὸ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἔκαμεν. Ἄλλ' ὁ μεγαλύτερος συγγραφεὺς τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ περίφημος ρήτωρ **Κικέρων**, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν λόγων ἔγραψε διάφορα συγγράμματα.

Τὰ ρωμαϊκὰ γράμματα ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Τότε ἔζησαν οἱ ἐνδοξότεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς Ρώμης. Ὁ ἱστορικὸς **Τίτος Λίβιος** ἔγραψε ρωμαϊκὴν ἱστορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξύμνησε τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ρώμης. Ὁ ποιητὴς **Ὀράτιος** ἔγραψε διάφορα λυρικά ποιήματα. Ἄλλ' ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποιητὰς τῆς Ρώμης εἶναι ὁ **Βιργίλιος**, τὸν ὁποῖον παραβάλλουν μὲ τὸν Ὅμηρον. Τὸ ὄνομαστὸν ἔργον τοῦ Βιργιλίου εἶναι ἡ **Αἰνειὰς**, εἰς τὴν ὁποίαν διηγεῖται τὰς περιπλανήσεις τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς πολέμους του εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Εἰς τὸν αἰῶνα τῶν Ἀντωνίνων ἡ Ρώμη εἶχεν ἀκόμη σπου-

δαίους συγγραφείς. Ὁ **Τάκτος** εἶναι σπουδαιότατος ἱστορικός, ὁ δὲ **Γιουβενάλης** σπουδαῖος σατιρικός ποιητής.

Εἰς τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἔζησαν μερικεῖ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς Ἕλληνες ἢ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ὁ ἐσχώτερος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ **Πλούταρχος**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας καὶ ἔγραψε τοὺς βίους τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, τοὺς λεγομέ-

Θέρμαι

Αἱ θέρμαι ἦσαν πολὺ μεγάλα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν λουτρῶν εἶχαν βιβλιοθήκην, γυμναστήριον, αἴθουσαν διαλέξεων κτλ. Οἱ Ρωμαῖοι εὐχαριστοῦντο νὰ πενοῦν πολλὰς ὥρας εἰς τὰς θέρμας συζητοῦντες καὶ ἀναπαύομενοι. Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν λουτρῶν, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας.

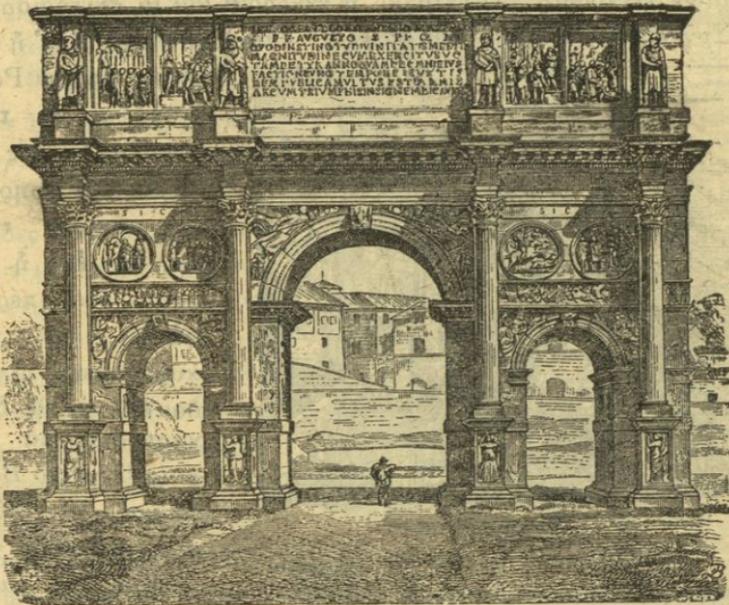
νοὺς **Παραλλήλους βίους**. Ἐξοχος σατιρικός λογιγράφος εἶναι ὁ **Δουμιανός**, ὁ ὁποῖος ἦτο ξένος, ἀπὸ τὰ Σαμόσατα πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, καὶ ἔγραψε πολὺ καλὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Η ΤΕΧΝΗ

Ἡ τέχνη τῶν Ρωμαίων εἶναι κυρίως ἡ ἀρχιτεκτονική. Οἱ αὐτοκράτορες ἔκτισαν μεγάλα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντάξια τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

ἀλλ' ἔκαμαν μερικὰς τροποποιήσεις τῶν ἑλληνικῶν ρυθμῶν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιούργησαν τὸν *Ρωμαϊκὸν ρυθμὸν*. Τὰ οἰκοδομήματά των εἶχαν *κίονας, στοὰς καὶ ἀετώματα* ὅπως τὰ ἑλληνικά. Οἱ ἴδιοι ἔκαμαν τὰ *ἡμικυκλικά τόξα, τὰς ἀψίδας* καὶ τὸν *θόλον*, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσκέπαζαν τὰς οἰκοδομάς. Τὰ μνημεῖα τῶν

Ἄψις

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μετὰ τὰς νίκας κατεσνεύαζον εἰς ἀνάμνησιν ἀψίδας, τὰς ὁποίας ἐκόσμουσαν μὲ ὄραια ἀνάγλυφα. Ἡ ἀψὶς αὕτη εἶναι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Ἡ ἀψὶς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ οἰκοδομήματα τῶν Ρωμαίων.

Ρωμαίων εἶναι ναοί, θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, στήλαι, ἀμφιθέατρα, λουτρά, ὑδραγωγεῖα κτλ.

Ἡ Ρώμη εἶχε ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, ἰδίως εἰς τὴν λεγομένην ρωμαϊκὴν ἀγοράν. Ἄλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης ὁ ρωμαϊκὸς κόσμος ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον ἕως τὸ ἄλλο ἐστολίσθη μὲ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα. Εἰς τὴν Γαλλίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας σώζονται μνημεῖα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρό-

νων τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πρόοδον τῶν κατοίκων.

ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ἢ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας ὁ δημοσίος βίος τῶν Ρωμαίων ἐνεκρώθη. Αἱ ἐκλογαί, ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ συνεδριάσεις τῆς Συγκλήτου δὲν εἶχαν τὴν παλαιὰν σπουδαιότητα. Ἄλλ' ἡ κί-

Ἐπαυλις

Ἐκτὸς τῶν ὀραίων οἰκιῶν τῶν οἱ πλοῦσοι κατεσκεύαζαν πολυτελεῖς ἐπαυλεῖς. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀναπαράστασις μιᾶς τοιαύτης ἐπαύλεως,

ὅπου φαίνεται ἡ πολυτέλειά

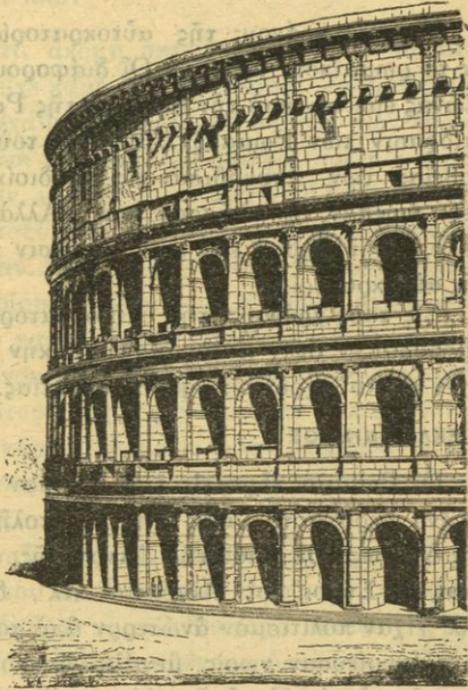
Τουναντίον ὁ ἰδιωτικὸς βίος εἶχε μεγάλην λαμπρότητα. Οἱ πλοῦσοι ἔκτιζαν οἰκίας μεγάλας καὶ τὸς ἐπίπλωναν μὲ μεγάλην πολυτέλειαν. Μεγαλοπρεπέστεραι ὅμως ἦσαν αἱ κατοικίαι τῆς ἑξοχῆς, δηλαδή αἱ ἐπαυλεῖς. Πολλοὶ ἀπ' αὐτὰς ἦσαν ἀληθινὰ μέγαρα μὲ στοὰς καὶ μεγάλας αἰθούσας. Ἡ ἐπίπλωσις τῶν ἦτο πολυτελεστάτη. Εἶχαν σκευὴ τραπέζης ἀπὸ ἄργυρον καὶ χρυσόν, ἔπιπλα ἀπὸ ἔβενον καὶ ἐλεφαντόδοντα. Ἔδιδαν συμπόσια πολυδάπανα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν παρομιώδη.

ΤΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμήθησαν τὸ ἑλληνικὸν θέατρον. Ἄλλὰ τὰ λεπτὰ θεάματα δὲν εὐχαρί-

στον πολὺ τοὺς Ῥωμαίους, πρὸ πάντων ὅταν ἡ πόλις ἐμεγά-
λωσε καὶ περιέλαβεν ἀνθρώπους ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας.

Οἱ ἀνθρώποι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἠγάπων πολὺ τὰ
θεάματα. Ἄστρον καὶ θεάματα ἐζήτηε ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας
του. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτο-
κράτορες κατεσκεύασαν
πελώρια ἀμφιθέατρα.
Τὸ μέγα ἀμφιθέατρον
τῆς Ῥώμης περιελάμ-
βανε 100 χιλ. θεατὰς ἐπὶ
Αὐγούστου καὶ 270 χιλ.
ἐπὶ Κωνσταντίνου. Μυ-
ριάδες λαοῦ παρηκολού-
θουν μὲ ζωηρότατον ἐν-
διαφέρον τοὺς ἀγῶνας
τῶν ἵππων καὶ τῶν ἄρ-
μάτων. Πολλὰκις παρί-
στανον ἀληθεῖς ναυμα-
χίας. Ἐπὶ Αὐγούστου
τριάκοντα πλοῖα παρέ-
στησαν τὴν ναυμαχίαν
μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλ-
λῆνων μέσα εἰς τεχνη-
τὴν λίμνην, τὴν ὁποίαν
κατεσκεύασαν πλησίον
τοῦ Τιβέρεως. Ἄλλοτε
19 χιλ. μαχηταὶ ἔλαβαν
μέρος εἰς ναυμαχίαν, ἣ
ὁποία ἐδόθη εἰς φυσικὴν
λίμνην. Ἄλλὰ τὸ ἀγα-

Κολοσσαῖον

Εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ μεγάλου ἀμ-
φιθεάτρου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ αὐ-
τοκράτωρ Βεσπασιανὸς καὶ ὀνομάζεται
Κολοσσαῖον. Εἶχε πολλὰ διαζώματα καὶ
περιελάμβανε πολλὰς χιλιάδας θεατὰς.

πητὸν θέαμα τῶν Ῥωμαίων ἦσαν αἱ *μονομαχίαι*, αἱ *θηριομαχίαι*,
ἣ αἱ *μάχαι θηρίων μὲ ἀνθρώπους*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγύ-
μναζαν αἰχμαλώτους ἢ δούλους, τοὺς λεγομένους *μονομάχους*.
Κάθε πόλις εἶχε σχολὴν *μονομάχων*, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσκούντο.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΝΕΑ ΟΨΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Οἱ διάφοροι λαοί, οἱ ὁποῖοι πολλοὺς αἰῶνας ἔμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης, ἤλλαξαν πολὺ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων. Ἔλαβαν τοὺς νόμους των, πολλὰς συνηθείας των, ἐσυνήθισαν εἰς τὴν διοίκησίν των καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἤλλαξαν πολὺ, ἀφοῦ ἤλθαν εἰς στενὴν σχέσιν μὲ τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος παρουσίαζεν ὄψιν πολὺ διαφορετικὴν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας.

Ο ΕΚΛΑΓΙΝΙΣΜΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των δύο εἰδῶν λαοὺς, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τὸ ἄλλο τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Ἕλληνες, οἱ Μικρασιῶται, οἱ Σύροι, οἱ Αἰγύπτιοι κτλ., δὲν ἦσαν πλέον πολεμικοί, ἀλλ' εἶχαν πολιτισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Οἱ Ρωμαῖοι τοὺς ἐκυρίευσαν χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασίς των εἰς αὐτοὺς δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη.

Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, Ἰταλοί, Γαλάται, Ἰσπανοὶ κτλ. τουναντίον ἦσαν φιλοπόλεμοι καὶ ὀρμητικοί, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀκόμη πολιτισμὸν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων εἰς αὐτοὺς ἦτο πολὺ μεγάλη. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τὸν πολιτισμὸν, τὰ γράμματα, τοὺς νόμους, ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν νὰ κτίζουσι κατοικίας καὶ δημόσια κτίρια. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐλησμόνησαν τὴν ἰδικὴν των γλῶσσαν καὶ ὠμίλησαν τὴν λατινικὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τῆς αὐτοκρατορίας ὅλη ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ βόρειος Ἀφρικὴ ὠμίλουν λατινικά. Ἡ λατινικὴ ἔγινε μητρικὴ γλῶσσα τῶν λαῶν αὐτῶν. Τοῦτο λέγεται ἐκλατινισμὸς τῆς Δύσεως καὶ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ

τὴν παλαιὰν αὐτὴν λατινικὴν ἐγεννήθησαν αἱ σημεριναὶ γλῶσσαι, ἢ Ἰταλική, ἢ Γαλλικὴ, ἢ Ἰσπανικὴ, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται *Νεολατινικαὶ γλῶσσαι*.

ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

Μὲ τὸν καιρὸν ἔγινε κάτι ἀκόμη σπουδαιότερον. Ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει τοὺς φοβεροὺς πολέμους καὶ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἐχάθη μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ὀμίλουσαν τώρα ὅλοι λατινικά. Οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχαν καταστρέψει, καθὼς εἶδαμεν, τὴν μεσαιὰν τάξιν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλιγόστευσαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἰταλία, καθὼς εἶδαμεν, ἐγέμισεν ἀπὸ δούλους, τοὺς ὁποίους ἔφεραν οἱ πλούσιοι κτηματῖαι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς Λατίνους. Ἡ Ρώμη ἐγέμισεν ἀπὸ ἐπαρχιώτας καὶ ξένους. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχαν μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ξένους, διότι οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν δημοκρατίαν. Διὰ τοῦτο τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἔδιδαν εἰς τοὺς ξένους.

Τέλος τὸ 212 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἔδωσε τὸ δικαίωμα τοῦ ρωμαίου πολίτου εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τότε δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορὰ μεταξὺ παλαιῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ἐκλανινοθέντων ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρχε πλέον ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος νὰ διακρίνεται καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἄλλους λαούς.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΤΗΜΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας τὸ κράτος ἦτο κτῆμα τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐχάθη ὁ ρωμαϊκὸς λαός, κύριος τοῦ κράτους ἔγινεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ καλύτερον οἱ στρατιωτικοί, διότι αὐτοὶ ἀνεβίβαζαν καὶ κατεβίβαζαν τοὺς αὐτοκράτορας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος λοιπὸν δὲν ἦτο πλέον κράτος ἐθνικόν, ἀλλὰ κράτος τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ κάτοικοι δὲν εἶχαν ἐδιαφέρον διὰ τὴν διοίκησιν. Δι' αὐτὴν ἐφρόντιζεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ στρατὸς δὲν ἦτο πλέον ἐθνικὸς ρωμαϊκός, ἀλλὰ ἐστρατολο-

γεῖτο ἀπὸ ξένους μισθοφόρους, καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ δὲν ἦσαν πλέον Ρωμαῖοι. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ ξένοι αὐτοὶ ἔλαβαν ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ πολλοὶ ἔγιναν καὶ αὐτοκράτορες. Οἱ Ἀντωνῖνοι π. χ. ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἀργότερα ἐβασίλευσαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἔγινε μία ἄλλη μεγάλη μεταβολή. Οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἄφησαν τὴν παλαιὰν θρησκείαν των καὶ ἐδέχθησαν τὴν νέαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἐγεννήθη ἀκριβῶς εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους, δηλ. τὸν χριστιανισμόν.

Οἱ λαοὶ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχαν ὁ καθεὶς τὴν θρησκείαν του. Ἦσαν δὲ αἱ θρησκεῖαι των διάφοροι μορφαὶ τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν. Ὅταν ἡ Ρώμη ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε μεγαλόπολις, ἤλθαν καὶ ἐκατοίκησαν ἐκεῖ διάφοροι λαοί, ἔφεραν μαζί των τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν των. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφάνησαν πολὺ φιλόξενοι εἰς τοὺς ξένους θεοὺς, ἔκτισαν ἕνα μέγαλον ναόν, τὸ Πάνθεον, ὅπου ἔβαλαν τοὺς θεοὺς ὅλων τῶν λαῶν. Τότε λοιπὸν ἔγινε μία ἀνάμιξις τῶν θρησκειῶν. Ἀλλὰ αἱ παλαιαὶ θρησκεῖαι εἶχαν παρακμάσει πλέον. Οἱ μορφωμένοι δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς παλαιοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεοὺς, ὁ δὲ κατώτερος λαὸς εἶχε μόνον δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγεννήθη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας δυνατὸς πόθος νὰ πιστεύσουν εἰς κάτι ἀνώτερον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν. Τότε παρουσιάσθησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ νὰ διδάξουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ἡ ἰδία θρησκευτικὴ κατάστασις ἦτο καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἡ παλαιὰ θρησκεία τοῦ Μωυσῆ δὲν ἔδιδε πλέον ἀρκετὴν παρη-

γορίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ θεολόγοι τῶν Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους ἔλεγαν γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ ὑπεχρέωναν τὸν λαὸν νὰ ἐκτελῇ μὲ ἀυστηρότητα μόνον τοὺς τύπους. Ὁ ἑβραϊκὸς λαὸς ὅμως εἶχε μίαν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσίας, ὁ ὁποῖος θὰ σώσῃ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐγουστοῦ ἐγεννήθη εἰς ἓνα ἀσήμαντον χωρίον τῆς Ἰουδαίας, εἰς τὴν Βηθλεέμ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Ὅταν ἔγινε τριάκοντα ἔτων, ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ διδάσκῃ. Ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ξηρῶν τύπων δὲν εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Ἡ ἀληθινὴ θρησκεία ἔχει ἔδραν τὴν καρδίαν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν συγκίνησιν καὶ ἀγάπην. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πολυτιμότερον πράγμα εἰς τὸν κόσμον. «*Ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας. Τὶ ὠφελεῖ νὰ ἀγαπᾶτε μόνον τοὺς φίλους καὶ τοὺς εὐεργέτας σας. Μήπως οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν κάμνουν τὸ ἴδιον ; Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι πρόσκαιρος καὶ μάταιος. Οἱ καλοί, οἱ τίμοι καὶ οἱ εὐγενεῖς ἄνθρωποι καταδιώκονται καὶ ὑποφέρουν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἄλλ' ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ θὰ εὗρουν ἀνάπαισιν καὶ παρηγορίαν. Ἐλᾶτε εἰς ἐμὲ οἱ κουρασμένοι καὶ οἱ κατατρεγμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω τὴν ἀνάπαισιν.*»

Πολλοὶ ἄνθρωποι ἤκουσαν μὲ ἀνακούφισιν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους του καὶ ἔγιναν μαθηταί του. Ἄλλ' οἱ κληρικαὶ καὶ οἱ θεολόγοι τῶν Ἑβραίων ἐξωργίσθησαν, διότι ἡ διδασκαλία του ἦτο ἀντίθετος πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἔλεγαν εἰς τὸν λαόν. Ἐκαμαν καταγγελίαν ἐναντίον του εἰς τὸν ρωμαῖον διοικητὴν Πόντιον Πιλάτον ὅτι παρακινεῖ τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐκεῖνος κατεδίκασε τὸν Χριστὸν εἰς θάνατον καὶ διέταξε νὰ τὸν σταυρώσουν.

ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅσοι εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτὸν διετήρησαν ζωηρὰν ἀγάπην εἰς τὸν ἀγαθὸν διδάσκαλον καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν διδασκαλίαν του. Γεμάτοι ἀπὸ ζῆλον ἐξεχύθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας καὶ

ἤρχισαν νὰ διδάσκουν τὰ θεῖα κηρύγματα. Πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν διδασκαλίαν των. Εἰς πολλὰ μέρη ἐσχηματίσθησαν ὄμιλοι ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευαν εἰς τὸν Χριστόν. Αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν στενωῶς ἠνωμένοι ἀναμεταξύ των καὶ ἐσχημάτισαν τὰς πρώτας ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ὠνομάσθησαν πρώτην φορὰν *Χριστιανοί*.

Ἀπὸ τὴν Συρίαν ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐπέρασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ τὴν ἔφερεν ἓνας ἀνθρώπος μὲ θερμοτάτον ἐνθουσιασμόν, ὁ *Παῦλος*, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἦτο φοβερὸς διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀργότερα ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν καὶ ἔγινεν ὁ θερμοτέρος Ἀπόστολός του.

Ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα. Πρὶν τελειώσῃ ὁ πρῶτος αἰὼν, ὑπῆρχαν χριστιανοὶ εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας.

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ

Οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς εἶπαμεν, εἶχαν μεγάλην ἀνοχὴν εἰς τὰς ξένας θρησκείας. Ἄλλ' οἱ αὐτοκράτορες ἐφοβήθησαν τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἦτο κυρίως θρησκεία τοῦ πτωχοτέρου λαοῦ. Ἐνόμιζαν ὅτι θὰ συνενώσῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ τοὺς κινήσῃ ἐναντίον τῶν πλουσίων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τοῦτο ἔλαβαν αὐστηρὰ μέτρα, διὰ νὰ περιορίσουν τὴν διάδοσίν του. Ἐφυλάκιζαν, ἐβασάνιζαν καὶ ἐφόνευαν τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι *Διωγμοί*.

Οἱ αὐτοκράτορες ἐπανελημμένως κατεδίωξαν τοὺς χριστιανούς καὶ ἡ ἐκκλησία ἀριθμεῖ δέκα μεγάλους διωγμούς. Ὁ πρῶτος αὐστηρὸς διωγμὸς, ὁ ὁποῖος ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν, ἔγινεν ἐπὶ Νέρωνος (58-68). Ὁ μανιακὸς αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἀφοῦ ἔκαυσε τὴν Ρώμην διὰ νὰ διασκεδάσῃ, ἐσυκοφάντησεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ εἶχαν πυρπολήσει τὴν πόλιν. Οἱ εἰδωλολάτραι ἐστράφησαν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Νέρων ἔκαυσε πολλοὺς χριστιανούς ἢ τοὺς ἔρριπεν εἰς τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου.

Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἔβαλαν νόμον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐμπόδιζαν ἐπισήμως τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἀντωνῖνοι ἐφάνησαν πολὺ αὐστηροὶ εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἄλλ'

οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντίκρουσαν μὲ θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τῶν αὐτοκρατόρων, ὑπέφεραν χωρὶς νὰ δειλιάσουν τὰ σκληρότατα βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία ὠνόμασεν αὐτοὺς *μάρτυρας*.

Οἱ διωγμοὶ ἐβοήθησαν μᾶλλον τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ νέα θρησκεία ἀνέβηκεν ἀπὸ τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἤδη κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα ἦτο διαδεδομένη εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά της.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ

Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε μεγάλην ἀκμὴν, καθὼς εἶπαμεν, ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων κατὰ τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ ὁ 2ος αἰὼν, ἤρχισε μεγάλη ἀναστάσις.

Τὸν Μάρκον Αὐρηλίον διεδέχθη ὁ ἀνάξιος υἱὸς του *Κόμμοδος*, ὁ ὁποῖος ἔκαμνε τὰς ἀνοησίας καὶ τὰς σκληρὰς πράξεις τοῦ Νέρωνος. Μετὰ τὸν θάνατόν του (192 μ. Χ.) ἤρχισε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ στρατιῶται, συνηθισμένοι νὰ λαμβάνουν δῶρα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸν θρόνον, ἤθελαν νὰ ἀλλάζουν συχνὰ τοὺς αὐτοκράτορας μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχουν νέα δῶρα. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων στρατευμάτων εἶχαν τὴν φιλοδοξίαν νὰ καταλάβουν τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ 192-284 ἡ αὐτοκρατορία ἐπέρασε περίοδον ταραχῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων. Τὴν περίοδον αὐτὴν ὀνομάζουν *Στρατιωτικὴν ἀναρχίαν*.

Οἱ στρατιῶται ἔβαλαν πολλάκις εἰς πλειοδοσίαν τὸν θρόνον. Ἄλλοτε οἱ στρατοὶ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἀνεκήρυξαν τὸν στρατηγόν των αὐτοκράτορα καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος εἶχε συγχρόνως πολλοὺς αὐτοκράτορας.

ΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναρχίας τὰ σύνορα δὲν ἐφυλάττοντο καλά. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν βαρβάρων ἐπέρασαν τὰ σύνορα καὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐπικίνδυνοι ἦσαν οἱ *Γότθοι*, δηλαδὴ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κατέλθει εἰς τὸν Δούναβιν καὶ ἴδρυσαν κράτος εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. Οἱ Γότθοι λοιπὸν εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ἐπέρασαν πολλὰκις τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν σημερινὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν. Ἐληλάτησαν τὴν χώραν καὶ ἔλαβαν χιλιάδας αἰχμαλώτους. Ὀλίγον ἀργότερα ἔκαμαν μίαν μεγάλην ἐπιδρομὴν μετὰ πλοία ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἐπέρασαν τὸν Βόσπορον, ἐκυρίευσαν τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χρυσόπολιν, κατέστρεψαν πολλὰς πόλεις τῆς Προποντίδος, ἔφθασαν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐκυρίευσαν καὶ ἔληλάτησαν τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὸν Εὐφράτην οἱ *Πάρθοι* ἐγίναν ἐπικίνδυνοι. Ἐπέρασαν πολλὰκις τὸν ποταμὸν καὶ ἔληλάτησαν τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ἐνας αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἐκεῖ μετὰ στρατὸν διὰ νὰ τοὺς σταματήσῃ, ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Οἱ Πάρθοι τότε ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν.

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ (284—305)

Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἔσωσε τὸ κράτος ὁ *Διοκλητιανός*, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν. Ἀπὸ πολὺν καιρὸν οἱ καλύτεροι στρατιῶται τοῦ κράτους ἐστρατολογοῦντο ἀπὸ τὰς βορείους ἐπαρχίας, ἀπὸ τὴν 284 Δαλματίαν, Ἰλλυρίαν κτλ. Ἦσαν ρωμαῖοι καὶ σκληρογυγημένοι χωρικοί. Ἐπίσης οἱ καλύτεροι ἀξιωματικοὶ ἦσαν ἀπ' αὐτὰς τὰς χώρας. Ὅταν οἱ ἀξιωματικοὶ εἶδαν τὸν κίνδυνον τοῦ κράτους, ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Διοκλητιανόν.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἦτο υἱὸς δούλου, ἀλλ' ἐφάνη ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης. Ἐφερε τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν, ἀπέκρουσε τὰς ἐπιδρομὰς καὶ διωργάνωσε μετὰ νέας βάσεις τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἥλλαξε τὸ πολίτευμα τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ δηλαδὴ ἔγινε κύριος τοῦ κράτους χωρὶς περιορισμούς, ὅπως ἦσαν ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας, ὅπως π.χ. ὁ Μέγας Βασιλεὺς τῆς Περσίας. Κατὰ τὸ νέον πολίτευμα ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τὴν ἐξουσίαν του ἀπὸ τὸν Θεόν, ἦτο δηλαδὴ, ὅπως λέγουν, «*Ἐλέω Θεοῦ*» αὐτοκράτωρ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του ἀνῆκον εἰς αὐτὸν καὶ ἡ θέλησίς του ἦτο νόμος. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη *ἀπόλυτος μοναρχία*.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ὁ Διοκλητιανὸς ἔκαμε καὶ ἄλλον σπουδαῖον νεωτερισμόν. Ἐπειδὴ ἡ αὐτοκρατορία ἐκινδύνευεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ ἴδιος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἔμενεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, κυρίως εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας. Εἰς τὴν Δύσιν διώρισεν ἓνα συνάρχοντα, ὁ ὁποῖος ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην. Τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς δύο, εἰς Ἀνατολικὸν καὶ εἰς Δυτικόν. Οἱ δύο αὐτοκράτορες ὠνομάζοντο αὐγούστοι. Ὀλίγον βραδύτερον οἱ δύο αὐγούστοι ἔλαβαν ὁ καθεὶς ἀπὸ ἓνα βοηθὸν ἄρχοντα, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν καίσαρες. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχε τέσσαρας ἄρχοντας.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΡΙΑΔΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

Ὁ Διοκλητιανὸς παρητήθη τὸ 305 μ. Χ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφάνη ὅτι τὸ σύστημα τῶν τεσσάρων ἀρχόντων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ, διότι ὁ καθεὶς εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ παραγκωνίσῃ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ γίνῃ μόνος κύριος τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νέα περίοδος ταραχῶν καὶ στρατιωτικῆς ἀναρχίας. Αἱ ταραχαὶ αὗται διήρκεσαν περίπου 10 ἔτη καὶ ἐτελείωσαν μετὴν ἐπικράτησιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ.

Ὁ Κωνσταντίνος ἐγεννήθη τὸ 274 εἰς τὴν Νύσσαν τῆς σημερινῆς Σερβίας, ἦτο δηλαδὴ Ἰλλυριός, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ πατὴρ του Κωνσταντίνος Χλωρός εἶχε διακριθῆ ὡς ἀξιωματικὸς καὶ ἔγινε συνάρχων τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως, δηλαδὴ Καῖσαρ, καὶ ἔλαβε τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, δηλαδὴ τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρετανίαν κτλ. Ἀφοῦ δὲ ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ συνάρχων του Αὐγούστος παρητήθησαν

τὸ 305, ὁ Κωνσταντῖος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὄμως ἀπέθανεν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο τότε 32 ἐτῶν, ὑψηλός, ῥωμαλέος, ἐπιτήδειος εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. Ὑπηρέτει ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἔφυγε κρυφίως καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος

Γαλατίαν, ὅπου ὁ στρατὸς τὸν ἀνηγόρευσεν Αὐγούστον. Ἀμέσως ἔγινε κύριος τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Βρετανίας.

Ἀλλὰ τὴν ἀνύψωσίν του εἶδε μὲ δυσαρέσκειαν ὁ συνάρχων τῆς Δύσεως **Μαξέντιος**, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν Ρώμην, ἐξουσίαζε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ γίνῃ αὐτὸς Αὐγούστος τῆς Δύσεως. Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο ἀναπόφευκτος.

Ὁ Κωνσταντῖνος διὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐχθρόν του, ἐκίνησε κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ πολὺν καιρὸν εἶχε παρατηρήσει τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἔβλεπεν ὅτι ἡ νέα θρησκεία εἶχε καταστήσει μεγάλη δύναμις. Λέγεται ὅτι μίαν ἡμέραν εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὰς λέξεις «*ἐν τούτῳ νίκα*». Ἀπὸ τότε ἐκυρύχθη ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας καὶ ἔβαλε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μὲ τὰ μονογράμματα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν σημαίαν του. Ἡ νέα αὐτὴ σημαία ὠνομάσθη **Δάβαρον**. Εἰς τὴν περιφημον μάχην πλησίον τῆς Ρώμης ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ρώμης (312).

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν μόνος κύριος εἶχε μείνει ὁ Δικίνιος. Οἱ δύο ἄρχοντες κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν κατ' ἀρχάς. Συνητήθησαν εἰς τὸ Μιλάνον τὸ 313 καὶ ἐδημοσίευσαν τὸ Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐδήλωναν ὅτι δὲν θὰ καταδιώξουν τὸν χριστιανισμόν. Ἀργότερα ὁμοῦς ἐφιλο- 323 νίκησαν καὶ τέλος τὸ 323 ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Δικίνιον καὶ ἔλαβε τὰς χώρας του. Ἀπὸ τότε ἔγινεν ὁ μόνος κύριος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Κωνσταντίνου ἐσήμαινε τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατ' ἀρχάς ἔδωσε μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ βραδύτερον ἐκήρυξε τὸν χριστιανισμόν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν διώρισεν ἄλλον συνάρχοντα. Ἐδωσε τὸν τίτλον τοῦ Καίσαρος εἰς τοὺς υἱούς του καὶ εἰς ἓνα ἀνεψιόν του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ διοικοῦν χώρας. Τὸ κράτος ἡσύχασε πάλιν καὶ οἱ βάρβαροι δὲν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ κάμνουν ἐπιδρομάς. Ἐπειδὴ ὁμοῦς πάντοτε ὑπῆρχε κίνδυνος εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Κωνσταντῖνος διέμενε περισσότερο ἐκεῖ. Ἄλλωστε δὲν εὐχαριστεῖτο νὰ μένη εἰς τὴν Ρώμην, τῆς ὁποίας ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία δὲν εἶχε μεγάλην συμπάθειαν εἰς τοὺς ξένους αὐτοκράτορας καὶ τὴν νέαν θρησκείαν. Ἡθέλησε λοιπὸν νὰ κτίσῃ ἄλλην πρωτεύουσαν εἰς τὴν ἀνατολήν. Ἀφοῦ ἐπεσκέφθη πολλὰ μέρη, ἐπροτίμησε μίαν θέσιν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία Βυζάντιον.

Ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐπιτυχεστάτη, διότι ἡ θέσις εὐρίσκετο πλησίον εἰς τὰ δύο ἀπειλούμενα σύνορα, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἦτο σημαντικωτάτη, διότι εὐρίσκετο εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου πλησιάζουν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη, καὶ ἦτο προωρισμένη νὰ συγκεντρῶσῃ τὰ προϊόντα καὶ τῶν δύο ἡπείρων.

Ἐκεῖ ἔκτισε τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά του (330), καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ σχέδιον τῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο ἡ 330 νέα πόλις ὠνομάσθη ἐπίσης *Νέα Ρώμη*. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔφερεν ἐκεῖ συγκλητικούς, διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν Σύγ-

κλητον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διώρισεν ἕνα ἑπαρχον τῆς πόλεως καὶ διωργάνωσε τὴν διοίκησιν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὅμως ἔγινε πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο πόλις χριστιανικὴ, ἐνῶ ἡ Ρώμη εἶχεν ἀκόμη ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῆς εἰδωλολατρείας.

ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε χάσει τὴν δυνάμιν του. Οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ τὸ ἔβλαψαν πολὺ. Οἱ φόροι δὲν ἔμαζεύοντο τακτικὰ καὶ ἰς πολλὰς ἑπαρχίας πλούσιοι καὶ δυνατοὶ γαιοκτήμονες δὲν εἶχαν ὑπακοὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Διὰ τοῦτο τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους δὲν εἶχεν ἀφθονα χρέματα ὅπως πρὶν καὶ οἱ αὐτοκράτορες δὲν κατόρθωναν νὰ διατηρήσουν πολυάριθμον στρατόν. Ἐκτὸς τούτου μεγάλην ταραχὴν ἔφερον εἰς τὸ κράτος αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὰς διαφορὰς αἰρέσεις. Τουαντίον οἱ βάρβαροι τῶν συνόρων, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Πάρθοι, ἐπροόδευσαν εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους καὶ ἐδυνάμωσαν.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ τελευταῖος δυνατὸς αὐτοκράτωρ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἤρχισαν πάλιν φιλονικίαι καὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὸ κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσαν οἱ τρεῖς υἱοὶ του. Ἄλλ' ἐναντίον αὐτῶν ἐπανεστάτησεν ὁ ἀνεμῖός του, ὁ περίφημος **Ἰουλιανὸς**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Γαλατίας καὶ ἐπολέμει τότε μὲ τοὺς Γερμανοὺς.

Ὁ Ἰουλιανὸς μὲ τὸν στρατόν του ἐπῆγεν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβεν αὐτὸς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐβασίλευσε δύο ἔτη μόνον (361-363). Ἡ βασιλεία του ὅμως εἶναι περίφημος, διότι ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν.

Ἐίχε σπουδάσει εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἠγάπα καὶ ἐθάυμαζε τὴν σοφίαν τῆς ἀρχαίας; Ἑλλάδος, τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς συγγραφεῖς τῆς, καὶ ἐπίστευεν ὅτι αἰτία τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους ἦτο ὁ χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία τὸν ὠνόμασεν Ἀποστάτην.

Ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ οἱ Πέρσαι ἤρχισαν δυνατὸν πόλεμον καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐφονεύθη πολεμῶν ἐναντίον αὐτῶν. Συγχρόνως ἤρχισαν νὰ κινουῦνται αἱ γερμανικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβεως.

Ο ΕΚΓΕΡΜΑΝΙΣΜΟΣ

Ἀπὸ πολλὴν καιρὸν οἱ αὐτοκράτορες δὲν εὔρισκαν ἀρκετοὺς ἀνθρώπους νὰ στρατολογήσουν μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν των. Διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ πολλοὺς γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυνατοὶ καὶ ὑψηλόσωμοι καὶ καλοὶ στρατιῶται. Οἱ γερμανοὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἀξιωματικοὶ καὶ ἔλαβαν σπουδαίας θέσεις εἰς τὸν στρατὸν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, στρατηγοὶ καὶ σύμβουλοι τῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν γερμανοί. Τοῦτο λέγεται ἐκγερμανισμὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ

Πέραν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Δουνάβεως ἔζη ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους μία μεγάλη καὶ δυνατὴ φυλὴ, οἱ Γερμανοί. Οἱ Γερμανοὶ ἦσαν ἄνθρωποι ὑψηλοί, ρωμαλέοι, λευκοί, μὲ κόμην ξανθὴν καὶ ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς, ὅπως ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καὶ σήμερον.

Ἡ Γερμανία εἶναι μία μεγάλη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἦτο σκεπασμένη σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ δάση. Μεταξὺ τῶν δασῶν τούτων ρέουν μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ρήνος, ὁ Ἐλβας, ὁ Ὀδερὸς καὶ ἀνατολικώτερον ὁ Βιστούλας. Εἰς τὰ ὀλίγα γυμνά μέρη ἔζων οἱ Γερμανοὶ χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς μὲ ἰδίους ἀρχηγούς.

Ἡ θρησκεία των ἦτο ἡ εἰδωλολατρεία. Ἐλάτρευαν κυρίως τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὴν βροντὴν, τὴν θύελλαν κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οὐρανὸς των εἶναι ὀμιχλώδης, ἐφαντάσθησαν καὶ τοὺς θεοὺς των ὡς σκοτεινοὺς καὶ ἰδιοτρόπους. Οἱ

Γερμανοὶ εἶχαν μυθολογίαν ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ αἱ μυθικαὶ διηγήσεις των εἶναι σκοτειναὶ καὶ περιέργοι.

Ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἔδιδαν οἱ Γερμανοὶ μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν. Ἐπίστευαν ὅτι ἰδιαίτεροι θεοὶ παραλαμβάνουν τοὺς γενναίους, ὅσοι φονεύονται εἰς τὴν μάχην, καὶ τοὺς ὀδηγοῦν εἰς τὸν παράδεισον. Ἐπίσης ἔδιδαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ἄτομον εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Γερμανῶν εἶχε μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν παρὰ εἰς τὴν Ρώμην. Ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες εἶχαν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ οἱ ἄνδρες ἔδεικνον περισσότερον σεβασμὸν καὶ τιμὴν εἰς αὐτάς, παρὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ρώμην.

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Γερμανοὶ ἠϋξήθησαν πολὺ, ἐγύμνωσαν διαρκῶς περισσότερον μέρος τῆς χώρας ἀπὸ τὰ δάση, ἤρχισαν νὰ πολιτίζωνται μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων καὶ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα ὁ πληθυσμὸς εἶχε ἀυξηθῆ τόσον πολὺ, ὥστε ἦτο ἀνάγκη νὰ ζητήσουν νέας χώρας διὰ νὰ κατοικήσουν. Διὰ τοῦτο ἤρχισε μεγάλη κίνησις μεταξὺ τῶν γερμανικῶν φυλῶν.

Ἀπὸ τότε εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἱστορίας εἰσέρχεται νέος σημαντικώτατος λαός, οἱ Γερμανοί, ὁ ὁποῖος θὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον. Οἱ Γερμανοὶ εἶναι ὁ τρίτος μέγας λαὸς τῆς ἱστορίας μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΟΜΩΝ—ΟΥΝΝΟΙ

Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν τὸ κράτος εἶχε διαιρεθῆ πάλιν εἰς δύο, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικόν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ἔδραν εἶχε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῶ λοιπὸν αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ὁ **Οὐάλης** καὶ τῆς Δύσεως ὁ ἀδελφός του **Οὐαλεντινιανός**, ἔγινεν ἓνα σπουδαιότατον γεγονός. Εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας ἐνεφανίσθη ἓνας πολεμικὸς λαός, οἱ Οὐννοι, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν.

Οἱ **Οὐννοι**, ἦσαν λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἡ πατρίς των ἦτο ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία κεῖται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ὀνομάζεται σήμερον Τουρκεστάν. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἔζων πολυάριθμοι μογγολικοὶ ἢ τουρκικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα των διὰ λόγους, τοὺς ὁποῖους δὲν γνωρίζομεν, καὶ νὰ μεταναστεύουν εἰς ἄλλας χώρας.

Οἱ Οὐννοι λοιπὸν ἀφοῦ ἐπλανήθησαν εἰς διάφορα μέρη, ἔφθασαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔπασαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Ἦσαν ἄνθρωποι μικρόσωμοι μὲ μεγάλην κεφαλὴν, μὲ χρῶμα κίτρινον, μὲ μικροὺς ἀμυγδαλωτοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὰς παρειὰς ἔξωγκωμένας. Ἐπολέμουν κυρίως ἔφιπποι καὶ μὲ τόξα. Ἔσυραν δὲ μαζί των τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ποίμνια, τὰς ἀμάξας καὶ τὰς ἀποσκευὰς των.

Οἱ Οὐννοι ἔπασαν ὡς θύελλα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην ταραχὴν εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς. Τότε οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα τὴν ἄδειαν νὰ περάσουν τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Οὐάλης τὸ ἐπέτρεψε, διότι ἐχρειάζετο γεωργοὺς εἰς τὴν χώραν αὐτὴν καὶ μισθοφόρους διὰ τὸν στρατὸν του. Ἄλλ' ἐκεῖνοι ἐπέρασαν μὲ τὰ ὄπλα των καὶ ἤρχισαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Οὐάλης πολεμῶν ἐναντίον τῶν Γότθων ἐνίκηθη καὶ ἐφονεύθη πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 379 μ. Χ. Οἱ Γότθοι ἐχύθησαν τότε εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν ἐλελάτησαν.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Τὸ κράτος ἐκινδύνευσε πολὺ. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἔστειλεν ἕνα ἱκανὸν στρατηγόν, τὸν Θεοδόσιον, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ τοὺς Γότθους καὶ νὰ τοὺς παραλάβῃ εἰς τὸν στρατὸν του. Ὁ Θεοδόσιος ἔγινεν αὐτοκράτωρ καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς στρατηγοὺς, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχὴν, ἔμεινε κατόπιν μόνος κύριος τοῦ κράτους. Ἦτο χριστιανός, ἐπροστάτευσε τὸν χριστιανισμὸν καὶ κατεδίωξε τοὺς ὀπαδοὺς τῆς εἰδωλολατρίας. Ἄλλ' ὅταν ἀπέθανε τὸ 395 μ. Χ., τὸ κράτος ἐχωρίσθη πάλιν εἰς δύο. Ἀπεδείχθη πλέον ὅτι τὸ ἀχανὲς κράτος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κυβερνήσῃ εἰς αὐτοκράτωρ.

Ἀπὸ τοὺς δύο υἱοὺς του ὁ Ἀρκάδιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ὠνώριος τὴν Δύσιν. Ἡ μὲν Δύσις περιελάμβανε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρεττανίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Λυτικὴν Ἰλλυρίαν, ἡ δὲ Ἀνατολὴ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀνατολικὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Θράκην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τοιοῦτοτρόπως διηρέθη ὀριστικῶς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ δὲν ἠνώθη πλέον.

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ

Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς ὁ Ἀρκάδιος εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Γότθοι ἐκινήθησαν πάλιν. Τώρα εἶχαν ἓνα περίφημον ἀρχηγόν, τὸν Ἀλάριχον, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ φιλόδοξος καὶ ἤθελε μάλιστα νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀπέτυχεν, ἐληλάτησε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Ὀνώριος ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν στρατηγὸν τοῦ Στελίχωνα, ὁ ὅποιος ἦτο καὶ αὐτὸς γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχε στρατὸν ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ Γερμανοῦς. Ὁ Στελίχων ἐνίκησε τὸν Ἀλάριχον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ εἰρηνεύσῃ, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς ἡγεμονίαν τὴν Ἰλλυρίαν. Ἄλλ' ὁ Στελίχων διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀλάριχον, εἶχεν ἀποσύρει τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττον τὸν Ρῆνον. Τότε πολυάριθμοι γερμανικοὶ λαοὶ ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον καὶ ἐχύθησαν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Κανεὶς δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ σταματήσῃ τὸ γερμανικὸν ρεῦμα. Οἱ Γερμανοὶ ἐκυρίευσαν τὰς χώρας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτάς.

Οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν τὴν Γαλατίαν, οἱ Βάνδαλοι ἀφοῦ διέσχισαν τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ Γιβραλτὰρ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Ἀλάριχος μὲ τοὺς Γότθους του ἤλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε δολοφονηθῆ ὁ Στελίχων, καὶ τὸ 410 μ. Χ. ἐκυρίευσεν καὶ ἐληλάτησε τὴν Ρώμην. Κατόπιν ἀφοῦ ὁ Ἀλάριχος ἀπέθανεν, οἱ Γότθοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Μία ἄλλη πολὺ δυνατὴ γερμανικὴ φυλὴ, οἱ Ἀγγλοσάξονες, ἐπέρασε μὲ πλοῖα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βρεττανίαν, τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἥλλαξαν τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης, ἔχουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λέγονται *Μεγάλῃ Μετανάστευσις τῶν Ἐθνῶν*.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ

Τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν κατέβησαν Γερμανοί, οἱ

Ἑρούλοι, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν Γερμανοὶ καὶ ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα, ὃ ὁποῖος δὲν εἶχε πλέον δύναμιν.

Τέλος τὸ 476 μ. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑρούλων *Ἄδαβάνεϋ* ἐξεθρόνισε τὸν τελευταῖον Ρωμαῖον αὐτοκράτορα, τὸν *Ρωμόλον*, ὃ ὁποῖος χλευαστικῶς ὠνομάζετο *Ἀύγουστύλος*, καὶ δὲν

476

 ἐπέτρεψε νὰ διορισθῇ ἄλλος. Ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη ρωμαῖος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 476 θεωροῦν ὡς τέλος τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπίσης τὸ ἔτος αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ ὥρισαν ὡς τέλος τῆς Ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἀρχὴν τῆς Μεσαιωνικῆς.

Μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Τὸ 395 μ. Χ. τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τὸ Δυτικόν. Μετ' ὀλίγον τὸ 476 μ. Χ., ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν κατέστρεψε τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. Ἀπὸ τότε τὸ Ἀνατολικὸν ἔμεινε μόνον καὶ ἔζησεν ἀκόμη 1000 περίπου ἔτη ἕως τὸ 1453. Μὲ τὸν καιρὸν τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἔλαβε νέαν μορφήν, ἐδημιούργησεν ἰδικὸν του πολιτισμὸν καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν. Τὸ νέον τοῦτο κράτος ὠνομάσθη **Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία**, διότι ἡ πρωτεύουσά του ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου. Λέγεται ὅμως καὶ **Ἀνατολικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία**. Ἐπίσης τὸ ὀνομάζουν **Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν**, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἀξιολογώτερος λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ κράτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε χαρακτῆρα ἑλληνικόν.

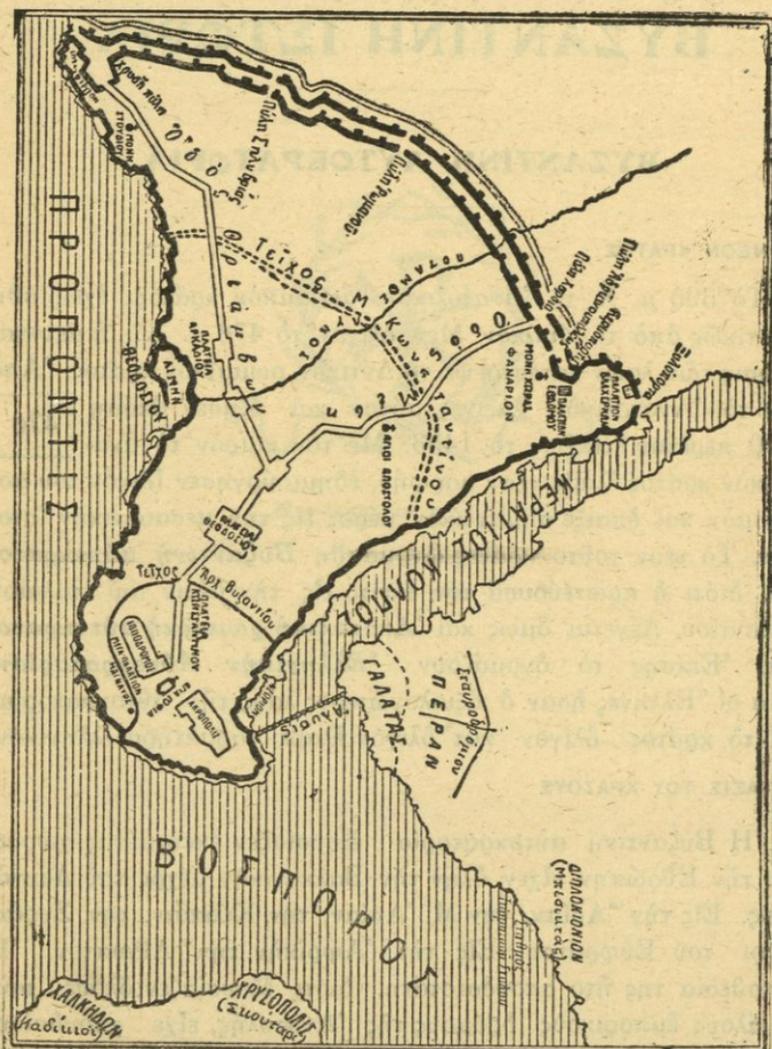
476

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐξουσίαζεν ἑκαταμένας χώρας. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὅλην τὴν Βαλκανικὴν μέχρι τοῦ Δουνάβειος. Εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Κιλικίαν, τὴν Συρίαν μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὴν Αἴγυπτον. Ἡ τοποθεσία τῆς ἦτο σπουδαιότατη, διότι ἐξουσίαζεν ὅλους τοὺς μεγάλους ἐμπορικὸς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε σπουδαίους λιμένας καὶ εἶχεν εἰς χεῖρας τῆς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Διὰ τοῦτο ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο πλουσία, κατώρθωνε νὰ διατηρῇ δυνατὸν στρατὸν καὶ ν' ἀποκρούῃ τὰς ἐπιδρομάς.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Μεγάλην σπουδαιότητα εις τὴν ζωὴν τῆς αὐτοκρατορίας εἶχεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Κωνσταντινούπολις. Κτισμένη εἰς τὸ

Ἡ ὄψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Εἰς τὸ σχέδιον διακρίνονται τὸ τεῖχος τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου, τὸ τεῖχος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ ἡ ὄψις γραμμὴ, ἡ ὁποία κατεσκευάσθη βραδύτερον, μετὰ τὴν τάφρον καὶ τὴν διπλὴν γραμμὴν τοῦ τεύχους.

στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἔξουσίασε τὰς δύο ἡπείρους, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὰς δύο θαλάσσας, δηλαδὴ τὸν Εὐξείνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον. Ἄλλο προτέρημά της ἦτο, ὅτι δὲν ἀπείχε πολὺ ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε τεῖχη ἰσχυρότατα, τὰ ὁποῖα ἔδιδαν ἀσφάλειαν εἰς αὐτὴν καὶ ἔσωσαν πολλάκις τὸ κράτος εἰς κρίσιμους περιστάσεις. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἶχε βάλει εἰς ἐνέργειαν ὅλην τὴν ὀχυρωματικὴν τέχνην τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν πρωτεύουσάν του. Χιλιάδες στρατιῶται εἰργάσθησαν διὰ νὰ κτίσουν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἐφρόντιζαν διαρκῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀχυρὰν καὶ ἀπόρθητον τὴν πρωτεύουσάν τοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς περιβάλλει τὴν Κων)πολιν μακρὰ σειρὰ ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν Προποντίδα καὶ φθάνουσι σχεδὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἔχουσι ἔκτασιν 7 χιλιομέτρων. Ἡ ὀχυρωματικὴ αὐτὴ γραμμὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ζώνας. Πρῶτον εἶναι βαθεῖα τάφρος, τὴν ὁποίαν ἐγέμισαν μὲ ὕδωρ. Κατόπιν μεσολαβεῖ ἓνα μέρος ἐλεύθερον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ νὰ κινεῖται ὁ στρατός, μετ' αὐτὸ ὑψοῦται ὑψηλὸν καὶ παχὺ τεῖχος. Τέλος τὴν τρίτην ζώνην ἀποτελεῖ τὸ κύριον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑψηλότερον καὶ ὀγκωδέστερον, διπλάσιον εἰς τὸ πάχος καὶ ὑψηλότερον κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ πρώτου τείχους. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν κολοσσιαῖον ὀχυρωματικὸν ἔργον μὲ βάθος 60 μ. καὶ ὕψος 20. Ἐκτὸς τούτου εἰς ἴσα διαστήματα ὑπάρχουσι κολοσσιαῖοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἔξέχουσι ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα καὶ τὸ προστατεύουσι. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης τὸ τεῖχος εἶναι ἀπλοῦν, διότι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἰσχυρὸν στόλον καὶ δὲν ἐφοβεῖτο ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου ἔκλειε μία παχεῖα ἀλυσίδα, ἡ ὁποία ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον τῶν πλοίων. Ἐκτὸς τῆς πόλεως ὑπῆρχον ὀπλοστάσια, δεξαμεναὶ ὕδατος καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἀμυναν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κων)πολις ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὀχυρωτάτας θέσεις τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς μέσους χρόνους.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶναι συνέχεια τῆς Ῥωμαϊκῆς,

ὅπως εἶχε καταστήσει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἀποτρεῖται ἀπὸ πολλὰ ἔθνη, τὰ ὅποια ἔχουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμά των. Ὁ στρατὸς εἶναι μισθοφορικὸς καὶ στρατολογεῖται ἀπὸ διάφορα ἔθνη.

Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως εἰς τὴν Ρώμην, δὲν εἶναι κληρονομικός, ἀλλ' ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ στράτευμα. Διὰ τοῦτο τὸ Βυζάντιον δὲν ἔχει μίαν βασιλεύουσαν Δυναστείαν. Πολλάκις ὅμως διαδέχεται τὸν αὐτοκράτορα ὁ υἱὸς ἢ ὁ συγγενής του καὶ ἔχομεν τοιούτοτρόπως σειρὰν αὐτοκρατόρων ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν. Εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐβασίλευσαν πολλαὶ τοιαῦται οἰκογένειαι αὐτοκρατόρων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσι *Δυναστείας*.

Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὸν αὐτοκράτορα *Βασιλέα*. Ἦτο δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου ἀπόλυτος κύριος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ἐξουσίαν κοσμικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν, ἐπίστευεν ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, δηλαδὴ εἶναι «*Ἐλέω Θεοῦ Βασιλεύς*», καὶ ὅτι ἡ θέλησίς του εἶναι νόμος. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του ἀνήκουν εἰς αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς ζῆ ἐντὸς τοῦ πολυτελεστάτου παλατίου, ἐμφανίζεται σπανίως εἰς τὸν κόσμον καὶ πάντοτε ἐν μέσῳ μεγάλης πολυτελείας καὶ λαμπρότητος καὶ οἱ ὑπήκοοί του εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν προσκυνοῦν. Ὅλα εἰς τὸ ἀνάκτορον εἶναι κανονισμένα, πότε θὰ ἐξυπνήσῃ ὁ βασιλεὺς, πότε θὰ δεχθῇ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ κράτους, ποιοὶ θὰ τὸν συνοδεύσουν ὅταν ἐξέρχεται. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη *Βυζαντινὴ ἐθιμοτυπία*.

Μ' ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν λαμπρότητα ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως δὲν εἶναι ἀσφαλής. Οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ οἱ δυνατοὶ ἄρχοντες τὸν ὑποβλέπουν καὶ ζητοῦν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀρπάξουν τὸν θρόνον. Οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ αὐλικοὶ εἶναι συνηθισμένοι εἰς τὰς ραδιουργίας. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀδυναμίαν καὶ κίνδυνον εἰς τὸ κράτος.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Σπουδαιότατην θέσιν εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία. Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦσαν πολὺ θρησκευτικοί. Οἱ ναοὶ ἐγέμιζαν ἀπὸ πιστοὺς, ἐγίνοντο μεγάλαι τελεταὶ καὶ πολλαὶ ἡμέραι τοῦ ἔτους ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς

τὴν λατρείαν καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἁγίων.

Μεγάλην ὑπόληψιν καὶ δύναμιν εἶχεν ὁ κληρὸς, δηλαδή οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν διὰ τὴν διοίκησιν καὶ διὰ τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἱερέων ὑπῆρχον ὀλόκληρα τάγματα μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζων εἰς τὰ μοναστήρια.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ **Πατριάρχης**. Μὲ τὸν καιρὸν ὁ Πατριάρχης τῆς Κων]πόλεως ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν. Αὐτὸς ἦτο κεφαλὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὅπως ὁ πάπας τῆς δυτικῆς. Αὐτὸς ἔσπεφε τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔδιδε τὸν ὄρκον ὅτι θὰ προστατεύῃ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ θὰ σέβεται τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας. Ὑπῆρξαν πατριάρχαι τόσον δυνατοί, ὥστε ν' ἀναβιβάζουν καὶ νὰ καταβιβάζουν αὐτοκράτορας.

Ο ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἔζων πολλὰ ἔθνη, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο τὸ ἑλληνικόν. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτο τότε ἀσυγκρίτως πολυπληθεστέρα καὶ κατεῖχε πολὺ μεγαλύτεραν ἔκτασιν παρὰ σήμερον. Ὅλη ἡ κυρίως Ἑλλάς, αἱ νῆσοι, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν ἑλληνικά. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας ὑπῆρχον πυκνοὶ πληθυσμοὶ καὶ πόλεις καὶ χωρία ἑλληνικά ἔφθανον ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Εἰς τὰς πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρχον σπουδαιόταται ἑλληνικαὶ παροικίαι.

Ἐκτὸς τούτου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία εἶχαν διαδοθῆ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς ἀνατολῆς. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο μία μεγαλοῦπολις ἑλληνικὴ.

Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχεν ἀνεκαθεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ διετήρησεν αὐτόν. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ αὐτοκράτορες ἐνθυμούμενοι τὴν παλαιὰν δόξαν τῆς Ρώμης ἤθελαν νὰ ὀνομάζωνται Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ Αὐγουστοὶ καὶ εἶχαν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους τὴν *λατινικὴν*. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐνίκησεν ἡ *ἑλληνικὴ γλῶσσα* καὶ ἔγινεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Τοῦτο ὀνομάζομεν *ἐξελληνισμόν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας*.

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 476 μ. Χ. κατελύθη, καθὼς εἶδαμεν, τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐπίσης τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐκινδύνευσε πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς. Ἄλλ' εἶχε μεγαλυτέραν ἀντοχὴν.

Οἱ αὐτοκράτορες κατώρθωσαν ν' ἀποκρούσουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ 50 περίπου ἔτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζεται ὡς κράτος ἰσχυρὸν μὲ πλοῦτον καὶ μὲ στρατὸν καὶ ὡς ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τότε ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Κων]πολιν ὁ περίφημος αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ (527—565)

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐβασίλευσε 38 ἔτη ἀπὸ τοῦ 527—565 μ. Χ.

527

Ἦτο ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ εἶχε μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο πολὺ ἐργατικός, κυρίως ὅμως εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν προτέρημα νὰ ἐκλέγη καταλλήλους ἀνθρώπους διὰ κάθε θέσιν. Ὅπως ὅλοι οἱ σπουδαῖοι αὐτοκράτορες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, προῆλθε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν στρατὸν. Εἰς μίαν κρίσιμον δηλαδὴ περίστασιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν αὐτοκράτορα τὸν θεῖον τοῦ Ἰουστίνου, ὁ ὁποῖος ἔλαβε συνάρχοντα τὸν Ἰουστινιανόν, καὶ ἀπὸ τότε ἐφάνησαν τὰ μεγάλα προτερήματά του.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνυμφεύθη γυναῖκα ταπεινῆς καταγωγῆς, τὴν Θεοδώραν, ἡ ὁποία ἦτο κόρη θηριοτρόφου καὶ ἔπαιζεν εἰς τὸ Ἴπποδρόμιον. Ἄλλ' ἡ Θεοδώρα ἀφοῦ ἔγινε βασίλισσα, ἐφάνη ἀξία τοῦ θρόνου καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός, ὑπῆρχε μεγάλη ἀταξία εἰς τὸ κράτος καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ φέρῃ τάξιν καὶ πειθαρχίαν, ἔγιναν ταραχαὶ καὶ στάσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του ἐξηρέθισαν τὰ πλήθη καί, ἐνῶ ἐγίνοντο ἀγῶνες εἰς τὸ Ἴπποδρόμιον, αἴφνης ἐστασίασεν ὁ λαός, ἔκαμε τρομερὰς ταραχὰς καὶ ὀλίγον ἔλειπεν ὁ Ἰουστινιανός νὰ χάσῃ τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωὴν του.

Ἄλλὰ ἡ φρουρὰ ἔμεινε πιστὴ καὶ ὁ στρατηγὸς *Βελισσάριος* κατάρθωσε νὰ καταβάλλῃ τοὺς στασιαστάς. Χιλιάδες ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν τότε εἰς τὸ ἵπποδρόμιον καὶ εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ὠνομάσθη *Στάσις τοῦ Νίκα* (532), διότι οἱ στασιασταὶ εἶχον σύνθημα τὴν λέξιν *Νίκα*. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἡ Θεοδώρα ἐφάνη ἀξία τοῦ θρόνου. Ἐδείξε μεγάλην σταθερότητα καὶ ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὃ ὁποῖος εἶχεν ἀπελπισθῆ καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ φύγῃ.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

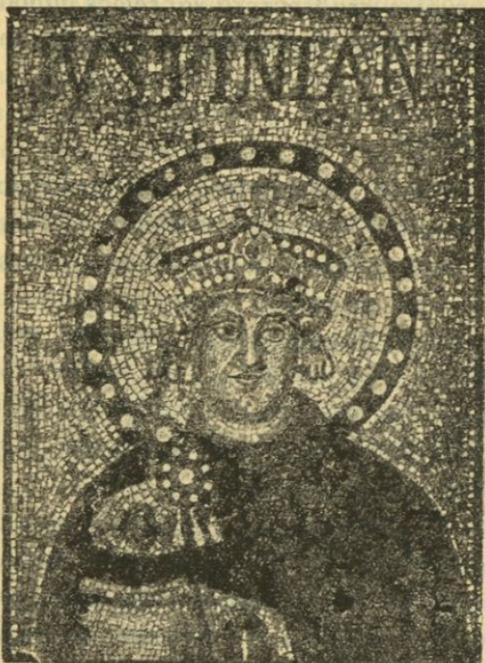
Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἡ μεγαλυτέρα στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κόσμου. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε στρατὸν ὄχι πολυάριθμον, ἀλλὰ πολὺ καλὰ ὀργανωμένον κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς εἶχε πεπειραμένους ἀξιωματικούς, ὄπλισμὸν πολὺ καλόν, πολεμικὰς μηχανὰς καὶ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔκαμναν πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν στρατὸν τῶν βαρβάρων. Ἐπίσης εἶχεν ἀξιολόγους στρατηγούς ὅπως τὸν *Βελισσάριον*, τὸν *Ναρσῆν* κ. ἄ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἐπειδὴ εἶχε χρῆμα πολὺ καὶ στρατὸν δυνατόν, ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ὡς τὸν διάδοχον τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ εἶχε σχέδιον νὰ ἀνακτήσῃ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἀφαιρέσει οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐστειλε λοιπὸν τὸν Βελισσάριον ἐναντίον τῶν *Βανδάλων*, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταλάβει τὴν Ἀφρικὴν. Ὁ Βελισσάριος τὸ 533 μὲ 10 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππεις ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν διέλυσε τὸ κράτος τῶν Βανδάλων, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν των καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Κων) πολιν αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των Γελέμερον. Ἡ Ἀφρικὴ ἔγινεν ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὃ Βελισσάριος ἔκαμε λαμπρὸν θρίαμβον ὅπως οἱ ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβε τὸν τίτλον *Βανδαλικὸς* καὶ *Ἀφρικανὸς* κατὰ τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν συνήθειαν.

Μετὰ τρία ἔτη (534 μ. Χ.) ὃ Βελισσάριος προσέβαλε τοὺς

Ὀστρογότθους, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τότε τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ὀστρογότθοι ἦσαν ἐπίσης λαὸς γερμανικὸς καὶ εἶχαν κυριεύσει τὴν Ἰταλίαν. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἰταλίας ἦτο ἔργον πολὺ δυσκολώτερον καὶ διήρκεσε περίπου 15 ἔτη. Τέλος ὁ στρατηγὸς *Ναρσῆς* ἐνίκησε τελειωτικῶς τοὺς Ὀστρογότθους καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ἰταλίας, ἣ ὁποία καὶ αὐτὴ ἔγινεν ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰουστι-

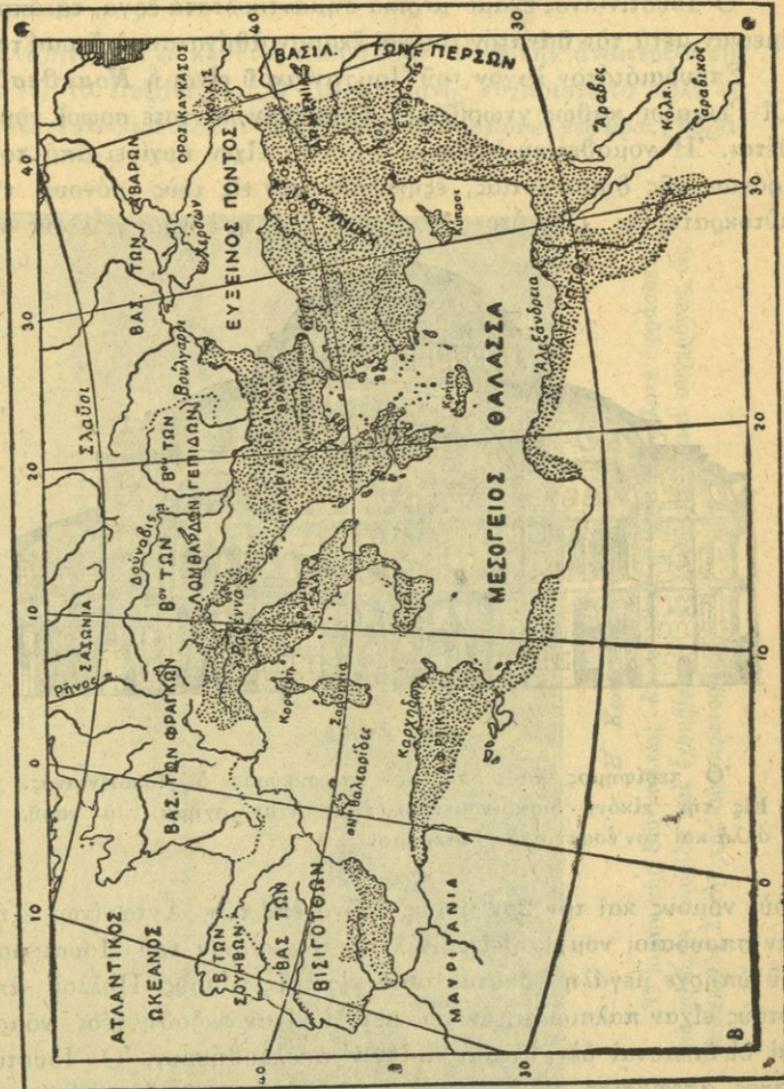
Ὁ Ἰουστινιανὸς

Μωσαϊκόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν αὐτοκράτορα εἰς περασμένην ὀλίγον ἡλικίαν. Εἰς τοὺς ζωηροὺς ὀφθαλμοὺς διακρίνομεν τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ ἀνατολικά σύνορά του, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν *Χοσρόης* ἤρχισε σφοδρὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ στρατοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐνίκηθησαν πολλάκις καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ ἐπιζήμιον εἰρήνην καὶ νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας

νιανὸς διώρισε τὸν *Ναρσῆν* ἔξαρχον, δηλαδὴ διοικητὴν εἰς νέας ἐπαρχίας. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐπολέμησε τοὺς *Βησιγότθους* καὶ ἐκυριεύσε τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς χώρας.

Τοιοῦτοτρόπως ἐπραγματοποιήθη τὸ σχέδιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ κράτος ἐδιπλασιάσθη μὲ τὰς νέας κατακτήσεις καὶ ἡ Μεσόγειος ἔγινε θάλασσα ἑλληνική. Κατὰ βάθος ὅμως οἱ μακρinoὶ αὐτοὶ πόλεμοι ἔβλαψαν τὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἀδυνατίσαν τὸν στρατὸν καὶ καὶ ἐσπατάλησαν πολὺ χρῆμα. Διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον τὸ κράτος δὲν

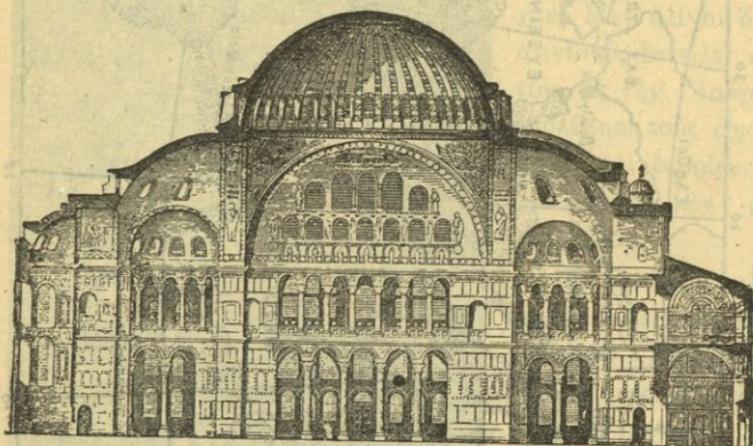

Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μετὰ τὰς κατακτήσεις
τοῦ Ἰουστινιανοῦ

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

‘Ο ‘Ιουστινιανὸς ἔκαμε μερικὰ σημαντικώτατα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔμειναν μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἔκαμαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του,

Σπουδαιότατον ἔργον τοῦ ‘Ιουστινιανοῦ εἶναι ἡ **Νομοθεσία**. Οἱ Ρωμαῖοι καθὼς γνωρίζομεν, ἐφάνησαν πάντοτε σοφοὶ νομοθέται. Ἡ νομοθετικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας, ἐξηκολούθησεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἔθεσαν πολλοὺς σο-

‘Αγία Σοφία

‘Ο περίφημος ναὸς ὅπως τὸν κατεσκεύασεν ὁ ‘Ιουστινιανός. Εἰς τὴν εἰκόνα διακρίνομεν τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικὸν διάκοσμον.

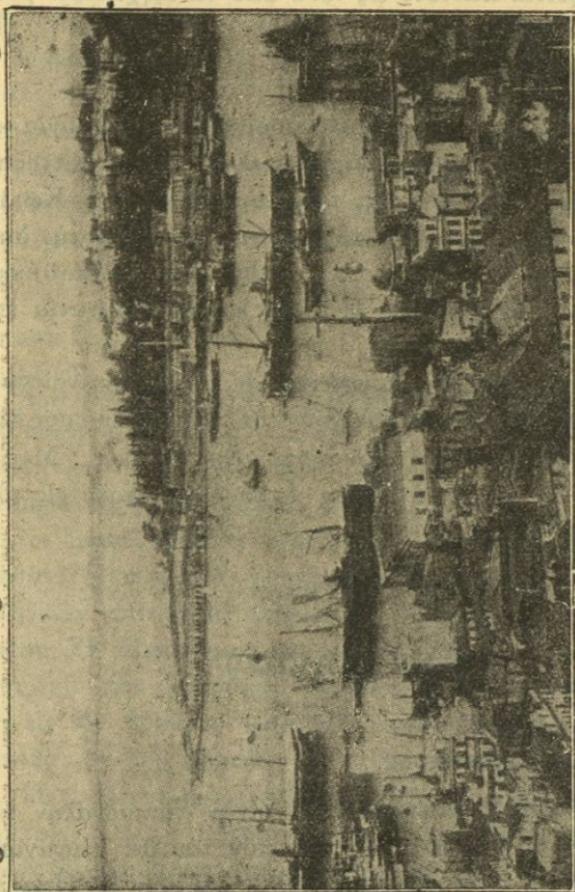
φοὺς νόμους καὶ τὸν 2ον ἰδίως αἰῶνα ἐπὶ τῶν ‘Αντωνίνων ἔζησαν σπουδαῖοι νομομαθεῖς. ‘Αλλ’ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ‘Ιουστινιανοῦ ὑπῆρχε μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τοὺς νόμους. Πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς εἶχαν παλαιώσει, ἐν τῷ μεταξύ εἶχαν ἐκδοθῆ νέοι νόμοι καὶ οἱ δικασταὶ δὲν ἤξεραν ποῖον ν’ ἀκολουθήσουν. ‘Ο ‘Ιουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὴν νομοθεσίαν. Διῶρισεν λοιπὸν μίαν δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας πρόεδρον ἔκαμε

534 τὸν ὀνομαστὸν νομοδιδάσκαλον **Τριβωνιατὸν**. Ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ μακρὰν συνεργασίαν ἐτακτοποίησεν τὴν νομοθεσίαν καὶ ἔκαμε τὸ 534 νέαν ἔκδοσιν τῶν νόμων μετ’ ἐρμηνείας

και οδηγίας. Αυτό είναι τὸ περίφημον *Ρωμαϊκὸν δίκαιον*, τὸ ὁποῖον ἔλαβαν ὡς βάσιν τῆς νομοθεσίας των τὰ νεώτερα ἔθνη.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ἡ εἰρήνη και ὁ πλοῦτος ἐβοήθησαν πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Ἰουστινιανὸς εὐχαριστεῖτο πολὺ νὰ κτίζη. Κατεσκεύασε πολλὰ δημόσια ἔργα, *δρόμους, γεφύρας, ὑδρά-*

Ἡ Κωνσταντινούπολις

Ὁ λιμὴν τῆς Κων(σταντι)πόλεως ὅπως εἶναι σήμερον. Ἄλλοτε ἐφράσασετο μὲ χονδρὴν ἀλυσίδα και ἐχρησίμευεν ὡς ἐμπορικὸς και συγχρόνως ὡς πολεμικὸς λιμὴν τῆς αὐτοκρατορίας.

γωγεία, ἐκκλησίας κλπ., ὥστε ὁ περίφημος ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς του *Προκόπιος* ἔγραψεν ὀλόκληρον β. βλῖον *Περὶ τῶν κισμάτων* τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ ὀνομαστότερον ἔργον του εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Χιλιάδες ἐργάτες εἰργάσθησαν ἐπὶ ἕξ ἔτη διὰ τὸ μεγαλοπρεπέστατον αὐτὸ οἰκοδόμημα. Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ ἔδωσαν δύο περίφημοι ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσιδώρος. Ὁ ἐσωτερικὸς στολισμὸς του ἦτο ἀξιοθαύμαστος καὶ ἔκαμνε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς ξένους, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ κόσμου εἰς τὴν Κων)πολιν. Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι σήμερον τζαμί καὶ θεωρεῖται πάντοτε ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Πηγὴ τοῦ πλούτου τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Κων)πολις ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς αὐτὴν διευθύνοντο ὅλοι οἱ ἐμπορικὸι δρόμοι καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ ἀποθήκη τῶν προϊόντων ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία ἐπροόδευσαν ἀναλόγως.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βυζαντινοὶ ἔμαθαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν μέταξαν. Λέγουν ὅτι δύο καλόγηροι ἔφεραν κρυφίως ἀπὸ τὴν Κίναν τὰ ὠὰ τοῦ μεταξοσκώληκος. Μετ' ὀλίγον ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ἐπροόδευσε πολὺ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχαν τὴν μεγάλην ἱκανότητά του. Μόλις 45 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του θὰ ἐμφανισθῆ ὁ δεῦτερος ἀξιόλογος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Ἡράκλειος. Εἰς τὸ διάστημα αὐτῶν τῶν 45 ἐτῶν ἔγιναν μερικὰ πολὺ σπουδαῖα γεγονότα.

Εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάσθησαν νέοι ἐπικίνδunami ἐχθροί. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔφθασεν ἓνας νέος γερμανικὸς

λαός, οἱ **Δομβαρδοί**, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἄνω Ἰταλίαν καὶ περιώρισαν τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας μόνον εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Εἰς τὸν Δούναβιν ἔφθασε νέος μογγολικὸς λαός, οἱ **Ἄβαροι**, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, οἱ ὁποῖοι ἴδρυσαν ἑκεταμένον κράτος. Τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἔφθανεν ἕως τὴν Βιέννην. Περιεῖχε δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Ἄβαροι ἦσαν ἐπικίνδunami ἐχθροί, πολλάκις διήρχοντο τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἐπέρασαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν πολλοὶ **Σλαῦοι**. Οἱ αὐτοκράτορες ἐδέχθησαν τὰς σλαυϊκὰς φυλάς, διότι εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ γεωργούς, καὶ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ἡ χώρα αὕτη καθὼς καὶ ἡ Μακεδονία καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι εἶχαν χάσει τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ ἐργατικὰς χεῖρας.

Ο ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισε πάλιν ὁ περσικὸς πόλεμος. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἔλαβεν ἐπικίνδυνον τροπὴν διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησε πάλιν ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔφερε μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ βασιλέως των καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως **Χοσρόης Β'** κατέφυγεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Μαυρικίου. Ὁ **Μαυρίκιος** (582—602) ἦτο ἀξιόλογος στρατιωτικὸς, ἐβοήθησε τὸν Χοσρόην, ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τὸν ἔφευγεν εἰς τὸν θρόνον. Ἀπὸ τότε ἐφάνη ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἤλλαξαν τὰ πράγματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μία στρατιωτικὴ στάσις καὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεθρόνισε τὸν ἄξιον βασιλέα Μαυρίκιον, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον ἓνα ἀνίκανον καὶ τυραννικὸν αὐτοκράτορα, τὸν **Φωκᾶν** (602-610).

Ὁ Χοσρόης λοιπὸν διὰ νὰ ἐκδικηθῆ ἤθθεν τὸν εὐεργέτην του, ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατώρθωσεν

εὐκόλως νὰ κυριεύσῃ τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ Καπαδοκίαν καὶ ἐπολιόρησε τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὑπῆρχε τόση παραλυσία, ὥστε οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὴν *Χαλκηδόνα*, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἄσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου.

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ (610-641)

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν τὸ κράτος ἔσωσεν ὁ ἕξαρχος τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του μὲ τὸν υἱὸν του Ἡράκλειον εἰς τὴν Κων)πολιν. Ὁ 610 Ἡράκλειος μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἔστασίασε καὶ ἔφόνευσε τὸν Φωκᾶν (610).

Ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἄνθρωπος εὐαίσθητος καὶ νευρικός. Εὐκόλως ἐνθουσιάζετο, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐκόλως ἔχανε τὸ θάρρος του. Εἶχεν εἰλικρινῆ πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Πέρσας διὰ τὰς ὕβρεις τῶν ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ. Πρὸ πάντων ὅμως ἦτο καλὸς στρατιωτικός.

Ἦλθεν εἰς τὴν Κων)πολιν μὲ τὴν πίστιν ὅτι θὰ σώσῃ τὸ κράτος. Ὁ Ἡράκλειος ἐφάνη πράγματι λαμπρὸς στρατηγὸς καὶ καλὸς διοργανωτής. Ἔβαλεν ὅλην τὴν δύναμίν του εἰς τὸ ἔργον καὶ κατώρθωσε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατὸν, τὸν ὁποῖον εἶχαν παραλύσει αἱ ταραχαί. Εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς προθύμους ὑποστηρικτάς, ἰδίως τὸν πατριάρχη *Σέργιον*, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα τῶν ἐκκλησιῶν ἔκοψαν νομίσματα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Ἡ θέσις τοῦ Ἡρακλείου ἦτο δυσκολωτάτη. Οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ κατόπιν τὴν Ἱερουσαλήμ. Διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ τῆς ἱερᾶς πόλεως καὶ πῆραν μαζί τους τὸν *Τίμιον Σταυρόν* καὶ τὸν *Πατριάρχη* αἰχμάλωτον. Μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλος περσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἐπροχώρησε χωρὶς νὰ

συναντήση σπουδαίαν αντίστασιν και ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Χρυσούπολιν και εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Συγχρόνως οἱ Ἀβαραοὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἤρχισαν δὲ νὰ στασιάζουν και οἱ Σλαῦτοι.

Ὁ Ἡράκλειος ἔλαβε τότε γενναίαν ἀπόφασιν. Ἡθέλησε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀφοῦ πρῶτον ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀβάρων, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν μὲ στόλον και στρατὸν (620) και ἔφθασεν εἰς τὰ πα- 620 ράγια τῆς Κιλικίας. Ἐβγαλε τὸν στρατὸν του εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἰσσοῦ και ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ ἐνωθῆ μὲ τὰ στρατεύματά του, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκλεισθῆ εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα τῆς Μ. Ἀσίας. Πράγματι κατώρθωσε ν' αὐξήσῃ τὸν στρατὸν του και οἱ Πέρσαι ἄμα εἶδαν ὅτι ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὰ νῶτα, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσύρουν τὰ στρατεύματά των ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὰς στενὰς διαβάσεις τοῦ Ταύρου ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνικήθησαν οἱ Πέρσαι. Ὅλη ἡ Μ. Ἀσία ἦτο τώρα ἐλευθέρη. Ὁ Ἡράκλειος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἄλυν ποταμὸν, ἐνίσχυσε τὰς δυνάμεις του μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Καππαδοκίας, ἄφησε τὸν στρατὸν του νὰ διαχειμάσῃ ἐκεῖ και ἐπέστρεψεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Κων)πολιν. Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐκστρατεία διήρκεσε τρία ἔτη, ἀπὸ τοῦ 620—622.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἡράκλειος ἐκτύπησεν ἀπὸ ἄλλο σημεῖον τοὺς Πέρσας. Μ' ἓνα μικρὸν στρατὸν ἔπλευσεν εἰς τὴν *Τραπεζοῦντα*, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν και ἀφοῦ ἠνώθη μὲ τὰ στρατεύματα τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐβάδισε πρὸς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν Χοσρόην ἐντὸς τοῦ κράτους του. Ὁ Χοσρόης δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Ἡράκλειον, ὁ ὁποῖος ἐπροχώρησεν ἕως τὸν Καύκασον. Κατὰ τὰ ἔτη 624 και 625 οἱ δύο βασιλεῖς ἐπάλασαν ἀγρίως εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀσίας. Οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν και πάλιν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος ὅμως ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Σάρων τῆς Κιλικίας, ὅπου πρὸ 10 περίπου αἰῶνων ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶχε καταστρέψει τὸν στρατὸν τοῦ Δαρείου.

Ἡ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ

Αἴφνης ὁμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ὁ Χοσρόης κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ δύο μαζὶ ἐσχεδίασαν νὰ προσβάλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Χοσρόης ἐτοίμασε τρεῖς στρατούς. Τὸν ἕνα ἐκράτησε διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας του, τὸν ἄλλον ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Καππαδοκίαν, καὶ τὸν τρίτον ἔστειλεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν Βόσπορον καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς ἐπροχώρησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Τὸ 626 λοιπὸν οἱ Ἀβαραὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Κων)πολιν, ἐνῶ ἤδη τὰ περσι. καὶ στρατεύματα εἶχαν ἐμφανισθῇ εἰς τὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐστειλόνον μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἣ ὁποία κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κων)πολιν. Τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως διωργάνωσαν ὁ ἑπαρχος *Βῶνος* καὶ ὁ Πατριάρχης *Σέργιος* ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Ἀβάρων, τὴν 26 Ἰουλίου 626, ἀπεκρούσθη καὶ τὰ πειρατικὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ κατέστρεψεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ὁρμὴ τῶν βαρβάρων ἔσπασεν ἐπάνω εἰς τὰ τείχη τῆς Κων)πόλεως καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγεν.

Τότε εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Κων)πόλεως ἔψαλαν τὸν Ἀκάθιστον Ὑμνον, δηλαδὴ τοὺς Χαιρετισμούς, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διότι ὁ λαὸς ἐπίστευεν ὅτι αὐτὴ ἔσωσε τὴν πρωτεύουσαν.

Ἀφοῦ οἱ Ἀβαραὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν, ὁ Ἡράκλειος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ περσικὸν κράτος. Εἰς ἐπανειλημμένας συγκρούσεις ἐκλόνησε τὸν περσικὸν στρατόν. Τέλος ἡ ἑκστρατεία τοῦ 627 ἔδωσε τὴν τελειωτικὴν νίκην εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς ἀσσυριακῆς

627 πόλεως *Νινευτ* ἔγινε μεγάλη μάχη τὴν 27 Ἰουλίου 627. Ὁ περσικὸς στρατὸς κατεστράφη καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγεν. Μετ' ὀλίγον ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ υἱὸς του *Σιρόης* ἔγινε βασι-

λεύς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του. Ὁ νέος βασιλεὺς ἔσπευσε ἀμέσως νὰ κάμῃ εἰρήνην μετὰ τὸν Ἡράκλειον. Ἐδωκεν ὀπίσω δὲ τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἐγύρισε εἰς τὴν Κων)πολιν νικητῆς καὶ ἔκαμε λαμπρὸν θρίαμβον. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (628) ἐπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὕψωσε τὸν Τίμιον Σταυρὸν ἐπάνω εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐσορτάζει τὴν ἡμέραν αὐτήν. Ὁ Ἡράκλειος ἐδοξάσθη ὡς ἥρωας καὶ ὡς ἱππότης τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ περσικὸς πόλεμος, ἀφοῦ διήρκεσεν 25 ἔτη, καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἐθριάμβευσε καὶ ἐκέρδισε καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα, ἐνῶ τὸ περσικὸν κράτος ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ παρακμάζη.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἦτο ἄδοξον. Κατὰ τὰ τελευταῖα τῶν ἔτη τὸ κράτος ἔπαθε σοβαρὰς ἀπωλείας. Ὁ Ἡράκλειος ἀκολουθῶν τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῶν αὐτοκρατόρων ἐδέχθη εἰς τὸ κράτος του μερικὰ σλαυικὰ ἔθνη, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Κροάτας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνῃ χριστιανοί, καὶ τοὺς ἔδωκε νὰ κατοικήσουν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατοικοῦν σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἔγιναν σλαυικαὶ (Βουλγαρία, Σερβία, Κροατία). Οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ μετὰ τὸν καιρὸν θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, θὰ κάμουν κράτη ἰδικά των καὶ θὰ γίνουν ἐπικίνδunami ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου.

Ἄλλὰ πολὺ φοβερὸς ἐχθρὸς παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀσίαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ἄραβες. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ Ἄραβες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐνώσει ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν χώραν των μετὰ μεγάλην ὀρμὴν καὶ ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Ὁ Ἡράκλειος κουρασμένος ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ γέρον πλέον δὲν κατόρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὸν νέον ἐχθρόν. Οἱ Ἄραβες, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔγιναν φοβερὸς κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

Οἱ Ἄραβες ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑβραίων καὶ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἶχαν μείνει πολὺ ὀπίσω εἰς τὸν πολιτισμόν, ἔζησαν χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἐλάτρευαν πολλοὺς θεοὺς καὶ ὡς ἀνώτατον θεὸν εἶχαν τὸν Ἀλλάχ.

Ἄλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου αἰῶνος ἕνας ὁμοεθνῆς των, ὁ **Μωάμεθ**, συνήνωσε τοὺς Ἄραβας, ἀφοῦ ἐδίδαξε νέαν θρησκείαν. Ὁ Μωάμεθ εἶχε γεννηθῆ τὸ 571 εἰς τὴν Μέκκαν, ἦτο ἔρφανός καὶ πτωχός καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν τοῦ ἡλικίαν ἔβροσκε πρόβατα. Ἀργότερα ἔγινεν ὑπηρέτης μιᾶς πλουσίας χήρας καὶ ἐπῆγαινε μὲ τὰς καμήλους τῆς εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔβραίους καὶ ἔμαθε πολλὰ ἀπὸ τὴν θρησκείαν των. Ὁ Μωάμεθ ἦτο νευρικός καὶ εὐέξαπτος, εἶχε ζωηρὰν φαντασίαν καὶ ἐνόμιζεν ὅτι βλέπει φαντάσματα.

Ὅταν ἔγινε 40 ἐτῶν, ἤρχισε νὰ διδάσκη τὴν θρησκείαν του.

622

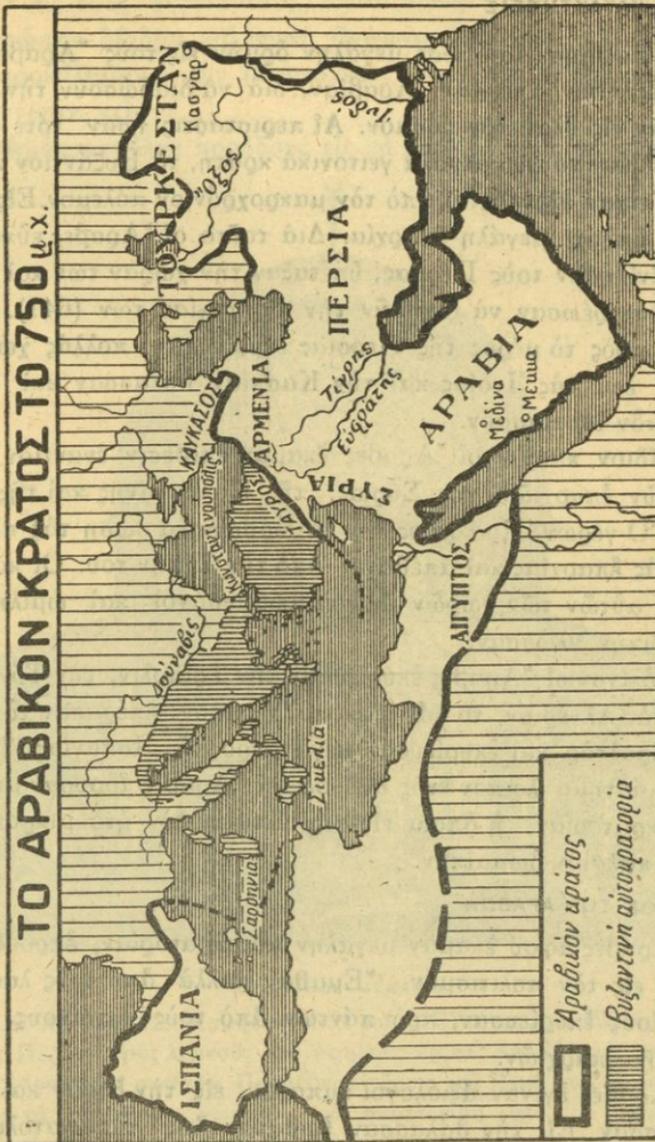
Εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐπίστευσαν πολλοί. Οἱ συμπολίται του τὸν κατεδίωξαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγη εἰς τὴν Μεδινὰν (622). Οἱ κάτοικοι τῆς Μεδινᾶς ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Μέκκας. Διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν τὸν Μωάμεθ καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν θρησκείαν του.

630

Ἡ Μωάμεθ ἦλθε τότε μὲ στρατὸν ἐναντίον τῆς Μέκκας, ἣ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ τὸν δεχθῆ (630). Μετ' ὀλίγον ὅλη ἡ Ἀραβία ἐπίστευσεν εἰς τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Μωάμεθ ὡς ἀνώτατον θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγόν.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκεν ὅτι ὑπάρχει ἕνας νέος θεὸς καὶ ὅτι προφήτης του εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος. Οἱ πιστοὶ ἔχουν καθῆκον νὰ προσεύχωνται, νὰ νηστεύουν καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν τόπων, τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδινᾶς, νὰ κάμνουν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ εἶναι φιλόανθρωποι. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον καθῆκον τῶν πιστῶν εἶναι νὰ ἐξαπλώσουν τὴν νέαν θρησκείαν μὲ κάθε μέσον.

Ὁ Μωάμεθ ὠνόμασε τὴν θρησκείαν του Ἰσλάμ (ἀφωσιωσιν εἰς τὸν θεόν) καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του Μουσλίμ (δηλ. ἀφωσιωμένους). Διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία του λέγεται Ἰσλαμισμὸς καὶ

Μουσουλμανισμός, οι δὲ ὄπαδοί του Μουσουλμάνοι. Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἰσλαμισμού, λέγεται **Κοράνιον**.

Β' Ἑλληνικοῦ—γ' ἔκδοσις

ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Ἡ νέα θρησκεία ἔδωσε μεγάλην ὁρμὴν εἰς τοὺς Ἄραβας, οἱ ὅποιοι ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, διὰ νὰ διαδώσουν τὴν νέαν θρησκείαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ περιστάσεις ἦσαν τότε πολὺ εὐνοϊκαί. Καὶ τὰ δύο μεγάλα γειτονικά κράτη, τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Περσία, εἶχαν ἐξαντληθῆ ἀπὸ τὸν μακροχρόνιον πόλεμον. Εἰς τὴν Περσίαν ὑπῆρχε μεγάλη ἀναρχία. Διὰ τοῦτο οἱ Ἄραβες εὐκόλως

641 ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, ὑπέταξαν τὴν χώραν των καὶ τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ δεχθοῦν τὴν θρησκείαν των (641). Οἱ Ἄραβες πρὸς τὸ μέρος τῆς Περσίας ἐκυρίευσαν πολλὰς χώρας, ἔφθασαν ἕως τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ ἐξήπλωσαν τὸν ἰσλαμισμὸν.

Τὸν ἴδιον καιρὸν οἱ Ἄραβες ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ γέρον Ἡράκλειος δὲν κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰς πλουσίας αὐτὰς ἐπαρχίας καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Οἱ κάτοικοι ὅλων αὐτῶν τῶν χωρῶν ἔγιναν μωαμεθανοὶ καὶ ὠμίλησαν τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν.

Μετ' ὀλίγον οἱ Ἄραβες ἐκυρίευσαν τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα,

711 τὸ Ἀλγέριον, τὸ Μαρόκκον. Ὑστερον ἐπέρασαν τὸ Γιβραλτὰρ καὶ ἐκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς Ἰσπανίας (711). Εἰς τὸ διάστημα λοιπὸν ἐνὸς αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἵδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἑκτασιν δὲν ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὴν παλαιὰν Ῥωμαϊκὴν.

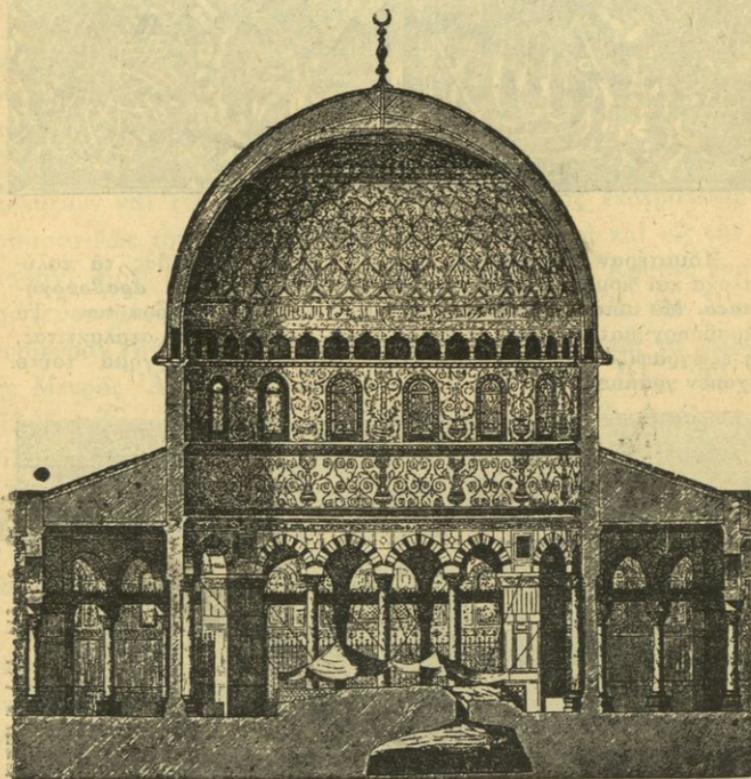
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Οἱ Ἄραβες ἀφοῦ ἔκαμαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐπροόδευσαν πολὺ εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν, πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν.

Οἱ Ἄραβες ἔγιναν ἀξιόλογοι ἔμποροι εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὴν θάλασσαν ἔφθασαν ἕως τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἕως τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ καραβάνια των ἐταξίδευαν ἕως τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κίνας. Ἀπὸ τὴν Κίναν ἔλαβαν τρεῖς σημαντικὰς ἐφευρέσεις, τὴν *ναυτικὴν πυξίδα*, τὴν *πυρίτιδα* καὶ τὸν *χάρτην*, καὶ τὰς

ἔδίδαξαν εἰς τοὺς εὐρωπαίους. Αὐτοὶ ἔφεραν πρώτην φοράν εἰς τὴν Εὐρώπην δένδρα καὶ φυτὰ, ἄγνωστα ἕως τότε, τὴν ὄριζαν, τὸ ζαχουκάλαμον, τὴν βερυκοκέαν, τὴν μωρέαν, τὰ φασόλια, τὴν κάνναβιν κτλ.

Ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονο-

Ἀραβικὸν τέμενος

Οἱ Ἀραβες ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸν θόλον, ἀπὸ τοὺς Πέρσας τοὺς λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς κίονας καὶ ἐδημιούργησαν τὸν Ἀραβικὸν ρυθμὸν. Προσέθεσαν ὁμως καὶ ἰδικὰ τῶν στοιχείων, ὅπως τὰ στρογγύλα, γωνιώδη καὶ πεταλοειδῆ τόξα. Τὸ τέμενος αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

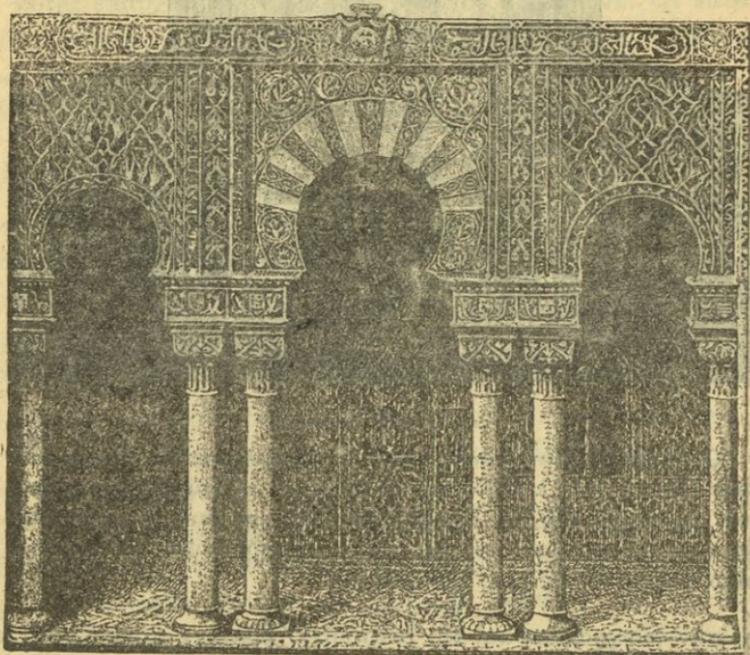
μίαν, τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱατρικὴν. Ἔκτιζαν πολὺ ὄραϊα καὶ κομψὰ οἰκοδομήματα, τζαμιά καὶ ἀνάκτορα. Εἶχαν ἰδικὸν τῶν ρυθμὸν μὲ λεπτοὺς κίονας, μὲ τόξα καὶ μὲ ἰδιαιτέραν διακόσμησιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν ἀραβουργήματα. Εἰς τὴν Συρίαν, εἰς

τὴν Αἴγυπτον κτλ., σφύζονται ἀξιόλογα ἀραβικὰ μνημεῖα. Ἄλλὰ τὰ τελειότερα ἀραβικὰ οἰκοδομήματα εὗρισκονται εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὰ περιφανεστάτα ἀνάκτορα Ἄλάμπρα καὶ Ἀλκαζάρ.

Ἀραβούργημα

Ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἔκαμναν εἰς τοὺς Ἀραβας τὰ πολὺπλοκα καὶ κομψὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ἀραβουργήματα. Μετὰ αὐτὰ ἐστὸλιζαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀνάκτορά των. Τὰ ἀραβουργήματα ἦσαν ἢ ἀνάγλυφα καὶ ὀμοιάζον μετὰ σταλακτίτας, ἢ ἐξωγραφίζοντο εἰς τοὺς τοίχους. Εἰς τὸ ἀραβούργημα τοῦτο ἔχομεν γράμματα μετὰ ἄλλα λεπτὰ κοσμήματα.

Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους

Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὰ ἰδιότροπα τόξα καὶ τὰ ὀρθὰ ἀραβουργήματα. Εἶναι πύλη ἀραβικοῦ τεμένους εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ

Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Οἱ Ἄραβες ἀφοῦ ἐδυνάμωσαν μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἔγιναν πολὺ ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀφοῦ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἦσαν κίνδυνος δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Ἄραβες ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς Συρίας, ἠθέλησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκαμαν πολλὰς ἐκστρατείας καὶ ἔφθασαν ἕως τὸν Βόσπορον. Τώρα ἦσαν δυνατοὶ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἔκαμαν πρωτεύουσαν ἀντὶ τῆς Μέκκας τὴν *Δαμασκὸν* εἰς τὴν Συρίαν. ἔκυριεύσαν τὴν Κύπρον, ἐληλάτησαν τὴν Ρόδον καὶ τὰ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐνίκησαν τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Τὸ ἔτος 673 ἔστειλαν στρατὸν καὶ στόλον ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε πέντε ἔτη. Τὴν Κων)πολιν ἔσωσε τότε ὁ ἔγγονος τοῦ Ἡρακλείου αὐτοκράτωρ *Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πρωγωνᾶτος*

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (717)

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν των. Τότε προσβάλλουν μὲ μεγάλην δρμὴν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ δύο σημεία. Πρῶτον ἐκτύπησαν τὴν Κων)πολιν καὶ ὕστερον τὴν Γαλλίαν.

Τὸ 717 μ. Χ. οἱ Ἄραβες προσβάλλουν μὲ ἰσχυρὸν στόλον καὶ στρατὸν τὴν Κων)πολιν. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο πάλιν ἐλεεινὴ. Εἰς τὸ τέλος τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου ἔγιναν στάσεις καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐβασίλευε μεγάλη ἀναρχία. Ἀλλὰ ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἀράβων οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον ἓνα ἰκανὸν στρατηγόν, τὸν *Λέοντα Γ'*, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ κατήγετο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἰσαυρίαν πλησίον τοῦ Εὐφράτου, ὠνομάζετο Ἰσαυρος καὶ ἡ δυναστεία του *Δυναστεία τῶν Ἰσαύρων*. Ὁ Λέων διωργάνωσε τὴν ἀμυννὰ τῆς πόλεως. Οἱ Ἄραβες ματαίως προσέβαλλον τὴν Κων)πολιν ἀπὸ τῆς

717

γῆν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 717, ὃ ὁποῖος ἦτο δοριμύτατος καὶ ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἄραβας. Ὁ στρατός των ἐνίκηθη, τὸν δὲ στόλον των ἔκαυσαν οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὸ ὑγρὸν πῦρ κατεσκευάζαν μὲ διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας καὶ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ καίη καὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐφευρέτης ἦτο ἓνας μηχανικός ἐκ Συρίας ὀνομαζόμενος *Καλλίνικος*. Ἦτο ρευστὸν καὶ τὸ ἐσφενδόνιζον κατὰ τῶν ἐχθρικών πλοίων μὲ διάφορα μηχανήματα. Τέλος ὅλη ἡ ἔκστρατεία ἐτελείωσε μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀράβων. Ὁ Λέων ἐκέρδισε μεγάλην δόξαν καὶ ἐθεωρήθη σωτὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Μετὰ 15 ἔτη, δηλαδὴ τὸ 732 μ. Χ., οἱ Ἄραβες ἐκτύπησαν τὴν Γαλλίαν. Τὸ ἱππικόν των ἐπέρασε τὰ Πυρρηναῖα καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖ τοὺς ἐνίκησεν ὁ στρατηγὸς τῶν Φράγκων *Κάρολος Μάρτελλος*.

Αἱ δύο αὐταὶ νῆκαι ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν ἀραβικὸν κίνδυνον. Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες ἔπαυσαν νὰ εἶναι σοβαρὸς κίνδυνος. Εἰς τὸ κράτος των ἤρχισεν ἡ διαίρεσις. Ὁ στόλος των δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ προσβάλη τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας σπουδαιότατα ὀχυρώματα, τὰ ὁποῖα ἔφθαναν ἀπὸ τὸν ἄνω Εὐφράτην ἕως τὴν θάλασσαν, καὶ ἐφρόντισαν νὰ ἐγκαταστήσουν μόνιμα στρατόπεδα, διὰ ν' ἀποκρούουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων.

Ἐκεῖ ἔζησαν περίφημοι πολεμισταὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ ἐφύλαττον τὰ ἄκρα τοῦ κράτους, ὠνομάσθησαν *Ἀκρίται*. Ὁ πόλεμος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἔπαυσε ποτὲ καὶ οἱ ἀκρίται εἶχαν διαρκεῖς ἀγῶνας μὲ τοὺς Ἄραβας. Τὰ δὲ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς, τὰ λεγόμενα *ἀκριτικὰ τραγούδια*, ἐξύμνησαν τὰ κατορθώματά των.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ἀφοῦ ὁ Λέων ἐνίκησε τοὺς Ἄραβας, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναδιοργανώσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ νέαν ζωὴν. Ἦθελε νὰ φέρῃ πειθαρχίαν καὶ τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν, νὰ μορφώσῃ τὸν λαὸν καὶ προπάντων νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον. Εἶχε παρατηρήσει εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων ὅτι ὁ πολὺς λαὸς δὲν εἶχε θερμὸν πατριωτισμὸν καὶ δὲν ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Τοῦτο ὁ Λέων ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, αἱ ὅποια εἶχαν εἰσέλθει εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο σπουδαῖον μέρος τοῦ προγράμματός του ἦτο νὰ διαφωτίσῃ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας.

Πολλοὶ χριστιανοὶ δηλαδὴ ἀπέδιδον ὑπερβολικὴν λατρείαν εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ἐνόμιζον ὅτι, διὰ νὰ εἶναι κανεὶς καλὸς χριστιανός, ἀρκεῖ νὰ προσκυνῇ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα καὶ νὰ νηστεύῃ. Ἐκτὸς τούτου τὰ μοναστήρια εἶχαν μεγάλα κτήματα καὶ ἄφθονα εἰσοδήματα. Τὰ κτήματά των δὲν ἐπλήρωναν φόρον εἰς τὸ κράτος. Χιλιάδες νέοι ἐπήγαιναν εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἐγίνοντο καλόγηροι. Τοιουτοτρόπως ἔφευγαν τοὺς κόπους τῆς ζωῆς καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ κοινωνία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχανεν ἐργατικὰς χεῖρας καὶ τὸ κράτος στρατιωτάς.

Ὁ Λέων λοιπὸν καὶ πολλοὶ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἐσχημάτισαν τὴν γνώμην ὅτι τὸ κράτος θὰ καταστραφῇ, ἂν ἐξακολουθήσῃ αὕτη ἡ κατάστασις. Ἐλαβαν λοιπὸν τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ κράτος.

Η ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

Ὁ Λέων ἐπροσπάθησε νὰ διαφωτίσῃ τὸν λαόν. Δὲν περιορίσθη ὅμως εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ἔλαβε τολμηρὰ μέτρα. Ἐδωκε διαταγὴν νὰ καταβιβάσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπηγόρευσε νὰ τὰς προσκυνοῦν. Ἐπίσης ἔκλεισε 726 πολλὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ

κράτους. Τοιουτοτρόπως ὁ Λέων ἔκαμε τὸ σφάλμα ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου προγράμματός του ἀπὸ ἓνα ζήτημα δευτερεύον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐπροκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν καὶ ἀντίδρασιν, διότι ὁ κόσμος δὲν ἐνόησε καλὰ τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ παρεξήγησε τὰς καλὰς του διαθέσεις. Οἱ καλόγηροι ἐφανάτισαν τὸν λαόν. Ἐκήρυτταν ὅτι ὁ Λέων εἶναι αἰρετικὸς καὶ ὠνόμαζαν αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του **Εἰκονομάχους**, ἐνῶ οἱ μεταρρυθμισταὶ ὠνόμασαν τοὺς ἀντιπάλους των **Εἰκονολάτρας**.

Τοιουτοτρόπως χωρὶς σπουδαῖον λόγον ἐγεννήθη ἓνα ζήτημα σοβαρώτατον, τὸ ὁποῖον ἐχώρισε τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας εἰς δύο στρατόπεδα. Μὲ τὸν Λέοντα ἦσαν οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολλοὶ μορφωμένοι ἀπὸ τὸν κλήρον καὶ ἀπὸ τὸν λαόν. Τὸ περισσότερον ὅμως μέρος τοῦ λαοῦ ἦτο μὲ τοὺς μοναχοὺς. Καὶ οἱ δύο ἐνόμιζαν ὅτι ἀγωνίζονται διὰ τὴν θρησκείαν.

Τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος ἐξηκολούθησε ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος Ε'**, τολμηρὸς καὶ δραστήριος αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐφάνη πολὺ αὐστηρότερος εἰς τοὺς μοναχοὺς. Διὰ τοῦτο ἐκείνοι τοῦ ἔδωσαν πολλὰ ὑβριστικὰ ἐπίθετα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἦλθαν καὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες καὶ ἡ κίνησις αὐτὴ διήρκεσεν 120 ἔτη καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Εἰκονομαχία.

Τέλος ἐνίκησαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν εἰκόνων. Ἡ βασίλισσα **Θεοδώρα** ἐκάλεσε τὸ 843 μ. Χ. σύνοδον εἰς τὴν Κων(σταντι)πολιν, ἣ ὁποία ἐπανεφέρει τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Τὴν προσκύνησιν τῶν

843 Ἁγίων εἰκόνων ἐθεώρησεν ἡ Σύνοδος ὡς σεβασμόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ξύλον καὶ εἰς τὸ χροῶμα, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον, δηλαδὴ εἰς τὸν ἅγιον, τὸν ὁποῖον παριστάνει. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐφορτᾷ τὴν *Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας*.

Ἡ μεταρρυθμίσις ὅμως ἐπέτυχεν εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ προγράμματός της. Ὁ Λέων καὶ οἱ ἄλλοι εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἔβαλαν τάξιν εἰς τὸ κράτος, ἔθεσαν καλοὺς νόμους, ἐπερίσσευσαν τὰ εἰσοδήματα καὶ πρὸ πάντων ἔκαμαν καλὸν στρατὸν καὶ στόλον. Αὐτὸ ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τοῦ ἔδωσε νέας δυνάμεις.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ—Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταρρυθμίσεως ἐφάνησαν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὀνομάζομεν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μίαν σειρὰν αὐτοκρατόρων, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν ἐπὶ 200 περίπου ἔτη, ἀπὸ τὸ 867—1057 μ. Χ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἀνθρώποι μεγάλης ἀξίας καὶ εἶχαν σπάνια στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ προσόντα. Πρὸ πάντων διεκρίθησαν ὡς καλοὶ στρατιωτικοί, ἠγάπων τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς στρατιώτας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ στρατιῶται εἶχαν μεγάλην ἀγάπην πρὸς αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἔδειξεν ἐξαιρετικὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας αὐτοὺς καὶ ἐθεώρει τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν ὡς *ἐθνικὴν δυναστείαν*.

Ἐπ' αὐτῶν ἡ αὐτοκρατορία ἔλαβε μεγάλην λαμπρότητα καὶ ἡ Κων)πολις ἔγινε ἡ μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ κόσμου.

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

Ἰδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦτο ὁ *Βασίλειος Α'* (867-886), ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἀπ' αὐτὸν ἡ δυναστεία ὀνομάσθη Μακεδονική. Ὁ Βασίλειος ἦτο ταπεινῆς καταγωγῆς, ὑπῆρξε δηλαδὴ ἱππικὸς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Γ' καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον διὰ κακουργήματος, 867 ἀφοῦ ἐφόνευσεν τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ὅταν ἔγινε βασιλεὺς, ἔδειξε μεγάλα προτερήματα καὶ ἐκυβέρνησε πολὺ καλὰ, μολοντί ἦτο ἀμόρφωτος.

Διάδοχος τοῦ Βασιλείου ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ *Λέων ΣΤ'* (886-912), ὁ ὅποιος ὀνομάζετο *Σοφός*, διότι κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα. Υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ *Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος* (912-959), ὁ ὅποιος ἦτο ἐγγράμματος ὅπως ὁ πατήρ του καὶ ἄφησε πολλὰ συγγράμματα. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ *Ρωμανὸς Β'* (959-963). Ἡ βασιλεία του ἦτο συντομωτάτη, ἀλλὰ ἐνδοξος διὰ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα. Μετὰ τὸν Ρωμανὸν ἦλθαν δύο περίφημοι στρατηγοί, ὁ *Νικηφόρος Β'*

ὁ Φωκᾶς (963-969) καὶ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969-976). Καὶ οἱ δύο εἶχαν δοξασθῆ ὡς στρατηγοὶ καὶ ἐξηκολούθησαν τὰ πολεμικὰ κατορθώματά των, ἀφοῦ ἔγιναν αὐτοκράτορες. Ἐνίκησαν τοὺς δύο ἐχθροὺς τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Βουλγάρους.

Μετὰ τὸν Τσιμισκῆν ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β' **Βασίλειος Β'** (976-1025), ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Βουλγαροκτόνος** καὶ θεωρεῖται ὁ ἐνδοξότερος τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία διατηρεῖται ἀκόμη 30 περίπου ἔτη, διότι ὁ λαὸς εἶχε σεβασμὸν εἰς τὴν ἔνδοξον οἰκογένειαν. Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχαν πλέον τὴν ἱκανότητα τῶν προγενεστέρων. Τὸ κράτος περιῆλθεν εἰς χεῖρας γυναικῶν καὶ ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία ἐτελείωσε τὸ 1057.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Ἔως τὴν ὥρα οἱ ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀραβες εἰς τὴν Ἀσίαν, οἱ Ἀβάροι εἰς τὴν Εὐρώπην. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Ἀβάροι ἐχάθησαν. Τὸ Περσικὸν κράτος κατέστρεψαν οἱ Ἀραβες. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπικίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ἦσαν οἱ Βούλγαροι.

Οἱ **Βούλγαροι**, λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Τούρκων, εἶχαν ἔλθει καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Τουρκεσιὰν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς σημερινῆς Ρωσσίας. Ἦσαν ἕνας μικρὸς λαὸς, ἕως 100 χιλιάδες πολεμισταί. Ἐπολέμουν ἔφιπποι ὅπως οἱ Οὐννοι καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας. Τὸν 7ον αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τὸν ἡγεμόνα των Ἀσπαρούχ νὰ περάσῃ μὲ τὸν λαόν του τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς προπύργιον ἐναντίον τῶν Ἀβάρων.

Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν ἐγκατασταθῆ Σλαῦοι γεωργοί. Αὐτοὶ ἦσαν χριστιανοί, ὠμίλουν τὴν σλαβικὴν καὶ ἦσαν φιλήσυχοι ἐργάται τῆς γῆς. Οἱ Βούλγαροι τουναντίον ἦσαν πολεμικοί, εἰδωλολάτραι καὶ εἶχαν τουρκικὴν γλῶσσαν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἔγιναν χριστιανοί, ἔλησμόνησάν τὴν γλῶσσαν

των και ἔμαθαν τὰ σλαυϊκά. Ἡ ἐκκλησία τῆς Κων)πόλεως ἔκαμε μεγάλας προσπάθειας, διὰ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν τοὺς Βουλγάρους. Ἔστειλε δύο δραστηρίους ἱεραποστόλους, τὸν **Μεθόδιον** καὶ τὸν **Κύριλλον**, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς προσελκύσῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Οἱ δύο ἱεραπόστολοι ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν τῶν Βουλγάρων, ἔκαμαν τὸ βουλγαρικὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν.

Οἱ δύο λαοὶ μετ' ὀλίγον ἐσυγχωνεύθησαν εἰς ἓνα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προῆλθεν ὁ νεώτερος βουλγαρικὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι μείγμα Σλαύων καὶ Μογγόλων, ἡ δὲ χώρα των ἀπὸ τότε ὠνομάσθη *Βουλγαρία*.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Οἱ Βούλγαροι κατ' ἀρχὰς ἀνεγνώριζαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κων)πόλεως. Ἀργότερα ὅμως ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἦσαν δὲ ἐπικίνδunami, διότι ἡ χώρα των ἦτο πολὺ πλησίον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Ἐκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου αἰῶνος ὀλίγα ἔτη πρὶν ἀναβῆναι εἰς τὸν θρόνον ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος, ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρχε τότε εἰς τὸ κράτος, καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὴν Κων)πολιν.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ε', ὁ περίφημος υἱὸς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἐταπείνωσε τοὺς Βουλγάρους. Ἐκαμε πολλὰς ἐκστρατείας ἐναντίον των, τοὺς ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως καὶ τοὺς περιώρισεν εἰς τὴν χώραν των (764). 764

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 9ου αἰῶνος ἤρχισαν πάλιν αἱ συγκρούσεις μετὰ τοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἓνα περίφημον, πολεμικὸν καὶ πανοῦργον βασιλέα, τὸν **Κροῦμον**, ὁ ὁποῖος ὠφελοῦμενος ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τῆς αὐτοκρατορίας ἤρχισε πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς. Ὁ αὐτοκράτωρ **Νικηφόρος Α'** ἠθέλησε νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις των. Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐπέρασε τὸν Αἴμον. Ἀλλ' ἐπέσεν εἰς ἐνέδραν, ἐφονεύθη ὁ ἴδιος καὶ ὁ στρατός του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν (811).

Ὁ Κροῦμος τότε κατέβη εἰς τὴν Θράκην, ἐπολιόρησε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ὤρμησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Ἄλλ' ὁ νέος αὐτοκράτωρ **Δέων Ε'**, ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ ἀπὸ τοῦς

817 ὀνομαστοὺς μεταρροθμιστάς, ἐνίκησεν εἰς τὴν ὀποφασιστικὴν μάχην τῆς *Μεσημβρίας* τοὺς Βουλγάρους (τὸ 817) μ. Χ.). Ὁ Κροῦμος ἐπληγώθη καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν τόσον μεγάλην καταστροφὴν, ὥστε ἐπὶ 70 ἔτη ἄφησαν ἥσυχον τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 9ου αἰῶνος, ὅταν δηλαδὴ εἰς τὴν Κων)πολιν ἐβασίλευεν ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία, οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βουλγάρων ἐπαναλαμβάνονται πάλιν μὲ μεγαλυτέραν λύσσαν. Ἀπὸ τότε οἱ δύο λαοὶ ἤρχισαν ἔξροντωτικὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔξακολουθεῖ μέχρι σήμερον.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης οἱ Βούλγαροι ἐπροόδευσαν καὶ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Βούλγαροι τότε ἔκαμναν σημαντικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γερμανίας. Ἀφορμὴν εἰς τὸν νέον πόλεμον ἔδωσαν ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἦτο τώρα ὁ **Συμεών**, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὴν Κων)πολιν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἀλάριχος. Ἐπειδὴ δὲ ἔζησεν ἐντὸς τῆς λαμπρότητος τοῦ Βυζαντίου, ὠνειρεύετο νὰ φορέσῃ τὸ στέμμα τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

Ὁ πόλεμος ἤρχισεν, ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κων)πολιν ὁ **Δέων ΣΤ'** ὁ **Σοφός** (886 - 912). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνῶ ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος** (913 - 959) ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος, ὁ Συμεὼν ἐνίκησε τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ ἐκυρίευσεν τὸ 914 τὴν Ἀδριανούπολιν. Μετὰ τὴν νίκην ἔλαβε τὴν προσωνομίαν *Τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων*. Ὁ Συμεὼν ἐπροχώρησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε στόλον. Ἐπέισθη λοιπὸν ν' ἀποσυρθῆ ἀφοῦ ἔλαβε πολλὰ δῶρα.

Μετ' ὀλίγον ὁ Συμεὼν ἀπέθανεν, ἐνῶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ

Βυζαντίου ἀνῆλθεν ὁ περίφημος στρατηγὸς **Νικηφόρος ὁ Φωκάς** (963-969). Ἀφοῦ ὁ Νικηφόρος ἐπέστρεψε νικητὴς ἀπὸ τοὺς ἀραβικοὺς πολέμους, ἠθέλησε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ νὰ τοὺς προσβάλλῃ ἀποτελεσματικῶς, ἔκτισε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ρώσσω **Σβιατοσλαῦον**. Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ ρωσικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε τότε κέντρον τὴν σημερινὴν *Οὐκρανίαν* καὶ ἔφθανεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ὁ Σβιατοσλαῦος ἐπέρασε τὸν Δούναβιν καὶ ἐκυρίευσεν σημαντικὸν μέρος τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἤθελε νὰ τὸ κρατήσῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ τὸ προσαρτήσῃ εἰς τὸ κράτος του.

Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα συνέβησαν δυσάρεστα γεγονότα εἰς τὴν Κων)πολιν. Ὁ Νικηφόρος ἐδολοφονήθη καὶ ἡ τάξις ἐσαλεύθη. Τότε οἱ Ρῶσσοι ἐπέρασαν τὸν Αἴμον, ἐληλάτησαν τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὴν Θράκην. Ἀλλ' ὁ νέος αὐτοκράτωρ **Ἰωάννης Τσιμισκῆς** ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀνωμολίαν. Ἐκαμε μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐνίκησε τὸν Σβιατοσλαῦον καὶ ἐδίωξε τοὺς Ρώσσους ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἣ ὁποία περιῆλθεν ὅλη εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ Τσιμισκῆς ἐχώρισε τότε τὴν Βουλγαρίαν εἰς ἑπτὰ ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας διώρισεν ἐντοπίους διοικητάς, τοὺς λεγομένους *βοεβόδας* (971).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Δὲν ἤργησεν ὅμως νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἦτο ἐπιτυχές. Μόλις ἀπέθανεν ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἐστασίασαν, ἐκύρυσαν βασιλέα τὸν υἱὸν ἐνὸς βοεβόδα, τὸν **Σαμουήλ** (979-1014), καὶ ἤρχισαν φοβερὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Ὁ Σαμουήλ ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ἣ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' κατώρθωσε ν' ἀνασυγκροτήσῃ τὸ βουλγαρικὸν κράτος, ἐπέρασε τὸν Αἴμον, ἐκυρίευσεν τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Ἀλβανίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἔκαμεν ἐπιδρομὰς ἕως τὴν Πελοπόννησον.

Ἀλλὰ ὁ **Βασίλειος** ἀφοῦ ἠσύχασεν, ἤρχισεν ἄγριον πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ ὁποῖος διήρκεσε 42 περίπου ἔτη. Ὁ Βασίλειος εἰς ὅλην του σχεδὸν τὴν ζωὴν ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλ-

γάρων, ὁ στρατός του ἦτο καλύτερος ἀπὸ τὸν βουλγαρικὸν καὶ ὁ ἴδιος ἰκανώτατος στρατηγός. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι εἶχαν ὄχυρά ὄρμητήρια τὴν Πίνδον, τὴν Πρέσπαν καὶ τὴν Ἀχρίδα. Διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος διήρκεσε πολὺ καὶ ἥλλαξε πολλάκις φάσιν. Τὸ 996 ὁ περίφημος στρατηγὸς **Νικηφόρος Οὐρανὸς** συνήντησε τὸν Σαμουήλ εἰς τὸν *Σπερχειὸν* ποταμὸν καὶ τὸν ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν μεγάλην καταστροφὴν. **996** Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιορίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν κυρίως Βουλγαρίαν. Τέλος ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ κατέστρεψε τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν τὸ 1014 εἰς τὴν θέσιν *Κλειδίον*, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ Σερρῶν καὶ Μελενοίκου (Στενὰ τῆς **1014** Κρέσνας). Ὁ βουλγαρικὸς στρατός ἔπαθε πανωλεθρίαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, ὁ δὲ Σαμουήλ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῆ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Ὁ Βασίλειος ἐκυρίευσεν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἔκαμεν ἐπαρχίαν τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν προσηωνυμίαν **Βουλγαροκτόνος**.

ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 750 μ. Χ. ἔγινε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸ ἀραβικὸν κράτος. Ἐπεσεν ἡ δυναστεία τῶν Ὁμεϊαδῶν καὶ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ οἰκογένεια τῶν Ἀββασιδῶν. Οἱ Ἀββασίδαι μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Βαγδάτην ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἄλλ' ἓνας Ὁμεϊάδης πρίγκιψ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἵδρυσεν ἰδιαίτερον κράτος. Ἀργότερα ἐσχηματίσθη ἄλλο ἀραβικὸν κράτος εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Κάιρον*. Τὸ ἀραβικὸν κράτος λοιπὸν διηρέθη εἰς τρία, ἀδυνατίσεν ἀπὸ τὴν διαιρέσιν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ 9ου αἰῶνος ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Ἀραβες ἔγιναν φιλήσυχοι ἔμποροι καὶ δὲν εἶχαν τὴν παλαιάν των πολεμικὴν ὄρμην. Εἰς τὴν ξηρὰν ἄλλωστε, καθὼς εἶδαμεν, οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὄχυρώσει καλὰ τὰ σύνορα καὶ δὲν ἦτο δυνατόν πλέον οἱ Ἀραβες νὰ εἰσβάλλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ βλάπτουν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὴν θάλασσαν ὅμως ἦσαν ἀκόμη πολὺ ἐπικίνδυνοι καὶ εἶχαν σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Οἱ Ἀραβες πειραταὶ τῆς Ἰσπανίας, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **Σαρακηνοί**, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τοὺς ἐμ-

φυλίουσ πολέμουσ τῆσ αὐτοκρατορίασ ἐκυρίευσαν τὸ 826 τὴν Κρήτην καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνεξάρτητον βασιλείον, τὸ ὁποῖον ἔζησεν 140 ἔτη. Τὸ ἐπόμενον ἔτοσ 827 οἱ Ἄραβεσ τῆσ Ἀφρικῆσ ἐκυρίευσαν τὴν Σικελίαν. Ἄπο τότε οἱ ἄραβεσ πειραταὶ ἔγιναν ἡ μάστιξ τοῦ Αἰγαίου. Προσέβαλλον αἰφνιδιαστικῶσ τὰς πόλεισ, διήρπαζαν αὐτάσ, ἐφόνευαν ἢ ἠχμαλώτιζαν τοὺσ ἀνθρώπουσ. Τὸ 904

οἱ Σαρακηνοὶ ἐφάνησαν αἰφνης πρὸ τῆσ Θεσσαλονίκησ, ἐκυρίευσαν καὶ ἐλεηλάτησαν ἀγρῶσ τὴν πόλιν καὶ ἀπήγαγον πολλοὺσ θησαυροὺσ καὶ πλῆθοσ αἰχμαλώτων.

904

Οἱ αὐτοκράτορεσ τῆσ Μακεδονικῆσ δυναστείασ ἠθέλησαν νὰ θέσουσ τέλος εἰσ τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν. Πρῶτον προσέβαλον τοὺσ Ἄραβεσ ἀπο τὴν ξηράν. Ἐπωφελοῦμενοι ἀπο τὴν παράλυσιν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰσ τὸ ἄραβικὸν κράτοσ, κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσουσ πολλὰσ ἐπαρχίασ, αἱ ὁποῖαι πρὸ πολλοῦ εἶχαν περιέλθει εἰσ τὰσ χεῖρασ τῶν Ἀράβων. Ὁ ἑλληνικὸσ στρατοσ ἐση-

μείωσε πολλές επιτυχίας. Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἔφθασεν ἕως τὸν Τίγρην ποταμόν. Μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας εἶχαν ὁ Νικηφόρος Φωκάς καὶ ὁ Τσιμισκῆς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἐνδοξοὶ διὰ τοὺς ἀραβικοὺς πολέμους. Ἐκυρίευσαν τὸ μέρος τῆς Κιλικίας, τὸ ὁποῖον κατεῖχον οἱ Ἀραβες, καὶ τὴν βόρειον Συρίαν μετὰ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὀλίγον βραδύτερον ἔγιναν κύριοι τῆς νοτίου Συρίας, ἔκυρίευσαν τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Βηρυττὸν καὶ ἔφθασαν ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Ἱερουσαλήμ (976).

Ἐνῶ δὲ ὁ στρατὸς τῆς ξηραῖς ἐσημείωνε τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐπιτυχίας, ὁ Νικηφόρος ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κρήτην. Τὸ 960 λοιπὸν ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης. Ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν νῆσον καὶ μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν ἔκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἔγινε κύριος τῆς Κρήτης. Ὑστερον ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἐξουσίασαν πάλιν τὴν θάλασσαν.

Τοιουτοτρόπως ἀπέκτησε δύναμιν καὶ γόητρον ἡ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἔφθισεν εἰς μεγίστην λαμπρότητα ἰδίως ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἡ Ἀρμενία καὶ ὁ Καύκασος περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Βασίλειος ἀνέκτησε πάλιν τὴν Κάτω Ἰταλίαν (ἴδε χάρτην σελ. 127).

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς ἦσαν κυρίως ἐσωτερικά. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς εἶναι ὅτι ἡ αὐτοκρατορία δὲν κατώρθωσε κατὰ τὸν μακρὸν βίον της ν' ἀφομοιώσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ προσέλθῃ ἓνα ἔθνος, ὅπως συνέβη αὐτὸ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν κλπ. Τὰ διάφορα ἔθνη ἔζησαν τὸ ἓνα πλησίον τοῦ ἄλλου χωρὶς ν' ἀλλάξουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς συνηθείας των καὶ διαρκῶς νέα ξένα ἔθνη ἤρχοντο νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τοῦ κράτους.

Ἡ ἀπολυταρχικὴ διοίκησις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ τυραννία τῶν κατὰ τόπους μεγάλων κτηματιῶν δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν λαόν

ν' ἀναπτυχθῆ καὶ ν' ἀποκτήσῃ θάρρος, χαρακτηῖρα καὶ φρόνημα ἔθνικόν. Ὁ λαὸς δὲν εἶχεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τύχην τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι κτῆμα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν. Εὐχαριστεῖτο νὰ καταγίνεται εἰς μικρὰ καὶ εὐτελῆ πράγματα, εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, εἰς τὰ μικροζητήματα τῆς πολιτικῆς, ἠγάπα τὰ θάματα καὶ τὰς πανηγύρεις.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀρχὴ δὲν ἦτο σταθερὰ, ἐγίνοντο συχνὰ στάσεις, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνετρέπετο καὶ ἐπεκράτει ἀναρχία. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ πλούσιοι γαιοκτῆμονες ἀπέκτησαν μεγάλην ἰσχὴν καὶ δὲν ὑπήκουον εἰς τὸν ἀνώτατον ἀρχοντα. Ἡ ἰδία ἀταξία ἦτο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐριδες καὶ φιλονικίαι ἐχώριζον τὸν κληρὸν, αἱ δὲ αἰρέσεις ἐδίχασαν τὸν λαὸν καὶ ἐγέννησαν μίση.

Σπουδαιοτάτη αἰτία τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους ἦσαν καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐξωτερικοὶ ἐχθροί. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἐμφανίζονται δύο ἐπικίνδυνοι ἐχθροί, οἱ *Εὐρωπαῖοι* ἀπὸ τὴν Δύσειν καὶ οἱ *Τοῦρκοι* ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Οἱ Εὐρωπαῖοι θὰ καταστρέψουν τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου, οἱ δὲ Τοῦρκοι θὰ κυριεύσουν τὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ αὐτοκρατορία ἐλάμβανε τὸν καλύτερον στρατόν.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος θὰ παρακμάσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ θὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν καταστροφὴν.

Ἡ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1057—1185)

Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025) ἤρχισε πάλιν ἀναρχία εἰς τὸ κράτος, διότι οἱ διάδοχοί του ἦσαν ἠγεμόνες ἀνίκανοι καὶ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν ἐπιβολήν. Ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε, ὅταν ἔαβυσε τελειωτικῶς ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία (1057). Εἰς τὸ διάστημα 25 ἐτῶν ἐβασίλευσαν πέντε αὐτοκράτορες καὶ ἐδημιουργήθη ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἀλλὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κράτους ἐσταμάτησαν πρὸς στιγμὴν οἱ αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Οἱ *Κομνηνοὶ* ἦσαν μεγάλη φεουδαρχικὴ οἰκογένεια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὅλοι δὲ οἱ αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας αὐτῆς ἦσαν πρὸ πάντων στρατιωτικοί.

Β' Ἑλληνικοῦ—γ' ἔκδοσις

9

Πρώτος ανέβη εις τὸν θρόνον ὁ **Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός** (1081-1118), ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλην διπλωματικὴν ἰκανότητα. Εἶχε λεπτοῦς τρόπους καὶ μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ κατώρθωσε νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἔσωτερικόν καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἔξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ὁ Ἀλέξιος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑξοχότερους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἐβασίλευσεν εἰς δυσκόλους περιστάσεις, διότι κατὰ τὴν βασιλείαν του ἔγινεν ἡ Α' Σταυροφορία τῶν Εὐρωπαίων καὶ πολυάριθμα στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ κράτος. Παρ' ὅλα ταῦτα κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ κράτους του.

Ὁ υἱὸς του **Ἰωάννης** (1118-1143), τὸν ὁποῖον οἱ ὑπήκοοί του ὠνόμασαν **Καλογιάννην**, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀγαθωτέρους αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Εἶχεν ἑξαιρετικὴν μόρφωσιν, χαρακτῆρα γλυκὺν καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετάς.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου **Μανουὴλ Κομνηνός** (1143-1189), ἦτο ὁ ἵπποτικώτερος τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἠγάπα τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἦτο πραγματικῶς ἥρωας εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν διπλωματικότητα τῶν προκατόχων του. Ἐκαμε πολλάκις πολέμους ὄχι ἀπὸ πολιτικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πολεμικὴν του ὀρμὴν. Διὰ τοῦτο ἐσπατάλησε τοὺς πόρους τοῦ κράτους καὶ ἀδυνάτισε τὸν στρατόν.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ, ὁ Ἀλέξιος, ὁ Καλογιάννης καὶ ὁ Μανουὴλ, ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Οἱ τελευταῖοι Κομνηνοὶ δὲν εἶχαν τὴν ἀξίαν των. Ἐκυβέρνησαν κακῶς καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείας των ἀρχίζει ἡ ταχεῖα κατὰ πτωσις τῆς αὐτοκρατορίας.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ὅταν ανέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, ἡ θέσις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο δυσκολωτάτη. Κατὰ τὰ 50 ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, εἶχαν ἐμφανισθῆ νέοι ἐπικίνδυνοι ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν οἱ **Κροᾶται** καὶ οἱ **Σέρβοι** ἐσχημάτισαν κράτη ἀνεξάρτητα καὶ ἤρχισαν πόλεμον μετὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ταυτοχρόνως ἐμφανίζονται δύο φοβερώτεροι ἐχθροί, οἱ Νορμανδοὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν, οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ ΝΟΡΜΑΝΔΟΙ

Ἀκριβῶς τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀλέξιος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον (1081), ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἠπειρον οἱ Νορμανδοὶ μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγὸν των *Ροβέρτον Γυσκάρον*. Οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν λαὸς γερμανικὸς, δραστηριώτατος καὶ πολεμικὸς, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν Σκανδιναυικὴν χερσόνησον. Ἀπ' ἐκεῖ ὀρμώμενοι ἔκαμαν διὰ θαλάσσης φοβερὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῆς Εὐρώπης, ἐληλάτησαν πολλὰς χώρας καὶ ἔφεραν μεγάλας ἀναστατώσεις. Βραδύτερον νορμανδοὶ πολεμισταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐκυρίευσαν τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἣ ὁποία ἦτο κτῆσις τοῦ Βυζαντίου, ἐκυρίευσαν ἐπίσης τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Σαρακηνοί, καὶ ἵδρυσαν κράτος πειρατικόν. Εὐθὺς κατοπιν ὁ ἀρχηγὸς των *Ροβέρτος*, τὸν ὁποῖον ὁ Πάπας ἀνεγνώρισεν ὡς βασιλέα, ἤρχισεν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Ἠπείρου 1081 (1081). Ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλεξίου παρὰ τὸ Δυράχιον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐπροχώρησεν ἕως τὴν Θεσσαλίαν.

Τὸ κράτος ἔσωσε τότε ἡ δραστηριότης καὶ ἡ διπλωματικὴ ἱκανότης τοῦ Ἀλεξίου. Οἱ Νορμανδοὶ ἠναγκάσθησαν εἰς τὸ τέλος νὰ ἐκκενώσουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἄλλ' ὁ νορμανδικὸς κίνδυνος δὲν ἔλειψε, διότι ἡ κυριαρχία τῶν Νορμανδῶν ἐστερεώθη εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Οἱ Νορμανδοὶ ἵδρυσαν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς κράτος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *Βασιλεῖον τῶν δύο Σικελιῶν*, καὶ εἰς διαφόρους περιόδους ἔκαμαν ἐπιθέσεις κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διέτρεξε τὸ κράτος κατὰ τὸ ἔτος 1185, ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν 1185 Κων)πολιν ὁ ἐλεεινὸς ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν *Ἀνδρόνικος*. Ὁ νορμανδικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἠπειρον, ἐπέρασε τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονικην, τὴν ὁποίαν ἐληλάτησεν ὅπως ἄλλοτε οἱ Σαρακηνοί. Ἄλλ' εἰς τὴν Κων)πολιν ἔγινε στάσις, ἐφόρευσαν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ ὁ διάδοχος του *Ἰσαάκιος Ἄγγελος* ἐνίκησε τοὺς Νορμανδοὺς διὰ τοῦ στρατηγοῦ του *Βρανᾶ* καὶ τοὺς ἠνάγκασεν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Ἄλλ' ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους, οἱ ὅποιοι παρουσιάσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν σπουδαίας ἐπαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Οἱ *Τουρκοὶ* ἦσαν μία πολυάριθμος μογγολικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ἔζη εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ὀνομάζονται σήμερον Τουρκεστάν. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχαν διάφορα ὀνόματα. Ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη ἦλθαν εἰς τὴν Εὐρώπην, καθὼς εἶδαμεν, οἱ Οὐννοι, οἱ Ἀβαροὶ, οἱ Βούλγαροὶ καὶ ἀργότερα οἱ Οὐγγυροὶ.

Εἰς ἀπὸ τοὺς λαοὺς τούτους ἦσαν καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τουρκοὶ, οἱ ὅποιοι εἶχαν δεχθῆ τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἦσαν πολεμικοὶ καὶ πολὺ φανατικοὶ μωαμεθανοί. Οἱ Σελτζοῦκοι πολεμισταὶ εἰσήλθαν ὡς μισθοφόροι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης. Οἱ Ἀραβες τότε εὗρισκοντο εἰς παρακμὴν. Διὰ τοῦτο οἱ Σελτζοῦκοὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ χαλίφου καὶ περιώρισαν αὐτὸν εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν *Τογροῦλ βέης* ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἀργότερα ὁ Τογροῦλ ἐκυρίευσεν τὰς περσικὰς χώρας καὶ ἵδρυσεν ἰδικόν του κράτος. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν αἱ συγκρούσεις μετὰ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας.

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τογροῦλ *Ἄλπ Ἀροslάν* (1063—1075) οἱ Σελτζοῦκοὶ ὥρμησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ *Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης* (1067—1071) ἠθέλησεν νὰ τοὺς σταματήσῃ, ἀλλ' ἐνίκηθη εἰς κρίσιμον μάχην πλησίον τῆς λίμνης τοῦ Βάν (1071) καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ Ἄλπ Ἀροslάν ἐφάνη γενναῖος καὶ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ οἱ ἀντίπαλοί του εἰς τὴν Κων)πολιν εἶχαν ἀναγορεύσει ἄλλον αὐτο-

κράτορα καί, όταν ἔφθασεν ὁ Ρωμανός, τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐτύφλωσαν ἀγρώως.

Ἄναρχία καὶ ἀθλιότης ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Σελτζοῦκοι ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν αὐτὴν ἐκυρίευσαν τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ἡ Ἱερουσαλήμ λοιπὸν καὶ ὁ Τάφος τοῦ Σωτῆρος ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν. Ἀργότερα οἱ Σελτζοῦκοι ἐπροχώρησαν βαθύτερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐκυρίευσαν τὸ Ἰκόνιον, τὴν Νίκαιαν καὶ τὸ 1079 ἔφθασαν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 1071

Ὁ σουλτάνος τῶν Σελτζούκων εἶχε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Περσίαν, εἶχε δὲ διορίσει διαφόρους συγγενεῖς του ἄρχοντας τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζε. Τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας ἐκυβέρνηεν ἕνας Σελτζουκίδης ἡγεμὼν, ὁ ὁποῖος πρωτεύουσαν εἶχε τὴν Νίκαιαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε τὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλάμβανε τοὺς καλύτερους στρατιώτας καὶ τοὺς ἰκανωτέρους στρατηγούς.

Οἱ μεγάλοι Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες, ὁ Ἀλέξιος καὶ ὁ Καλογιάννης, κατῴρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν μέρος τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν καὶ δλόκληρος ζώνη εἰς τὴν παραλίαν, ἀπὸ τῆς Σμύρνης μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος, περιῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλοι οἱ Σελτζοῦκοι ἦσαν πάντοτε ἰσχυροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι.

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ΤΑ ΕΘΝΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἡ μετανάστευσις τῶν γερμανικῶν λαῶν ἔφερε μεγάλην ἀναστάσιον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Αἱ ἀνθηραὶ ἄλλοτε ἐπαρχίαι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς καὶ ὁ πολιτισμὸς ἔμεινε πολὺ ὀπίσω, διότι οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἦσαν ἀκόμη ἀπολίτιστοι.

Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἦλθε σχετικὴ ἡσυχία. Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας

τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, οἱ *Φράγκοι* εἰς τὴν Γαλατίαν, οἱ *Βησιγύτθοι* εἰς τὴν Ἰσπανίαν, οἱ *Λομβαρδοὶ* εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ *Ἀγγλοσάξονες* εἰς τὴν Ἀγγλίαν κτλ. Ἐκεῖ ἀνέμιχθησαν μετὰ τοὺς παλαιοὺς κατοικοῦ ἔλαβαν τὴν θρησκείαν των, τὴν γλῶσσαν των καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμά των. Ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν αὐτὴν προῆλθον τὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ θνη, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἀγγλοὶ κτλ. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὅμως ἔμειναν πολλοὶ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη των.

Πέραν τῆς Γερμανίας εἰς τὰς πεδιάδας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσίαν, ἔζη μιὰ μεγάλη φυλὴ, οἱ *Σλαῦοι*. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους οὗτους οἱ Σλαῦοι ἦσαν ἐντελῶς ἀπολίτιστοι καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ

Μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰδρύθησαν διάφορα κράτη, ἀλλὰ τὸ ἰσχυρότερον ἀπ' αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Φράγκων εἰς τὴν Γαλατίαν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων *Κάρολος ὁ Μέγας* (768·814) εἶχε μεγάλην δύναμιν. Ἐκυρίευσεν πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ἐσχημάτισε μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἣ ὁποία ἦτο δυνατὸν νὰ παραβληθῇ μετὰ τὴν Βυζαντινὴν. Ὁ Κάρολος ἐφιλοδόγησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὸ Λυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐφρόντισε νὰ ἔχῃ καλὰς σχέσεις μετὰ τὸν Πάπαν καὶ ἐπιχείρησεν πολλοὺς πολέμους διὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του. Ἐκυρίευσεν πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐπροσπάθησε νὰ διαδώσῃ τὸν χριστιανισμόν. Ἐπίσης ἐνίκησεν τοὺς Ἀραβὰς τῆς Ἰσπανίας. Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος ἐθεωρήθη ἀπόστολος τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὁ πάπας τὸν ἔστεψεν *Ἀυτοκράτορα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους* εἰς τὴν Ρώμην.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου τὸ κράτος του ἐχωρίσθη εἰς τρία. Ἐσχηματίσθησαν τοιουτοτρόπως τρία βασίλεια, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἰσχυρότερον ἦτο πάντοτε τὸ κράτος τῆς Γαλλίας, δηλ. τὸ φραγκικὸν κράτος. Ἀργότερα μεγάλην δύναμιν ἀπέκτησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Γερμανίας. Ὁ πάπας ἔστεψεν αὐτοκράτορα τὸν βασιλέα *Ὄθωνα*, ὅπως ἄλλοτε τὸν

Κάρολον, καὶ τὸ κράτος του ὠνόμασθη Ἁγία Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.

Τὰ κράτη τῆς Δ. Εὐρώπης κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δὲν ὁμοίωζαν μὲ τὸ παλαιὸν Ρωμαϊκὸν κράτος οὔτε μὲ τὰ σημερινά. Δὲν εἶχαν μίαν κυβέρνησιν καὶ ἓνα βασιλεῖα δι' ὅλην τὴν χώραν. Ἐκτὸς τοῦ βασιλέως ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἄρχοντες εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας, οἱ ὅποιοι ἔφερον διαφόρους τίτλους, *δοῦκες*,

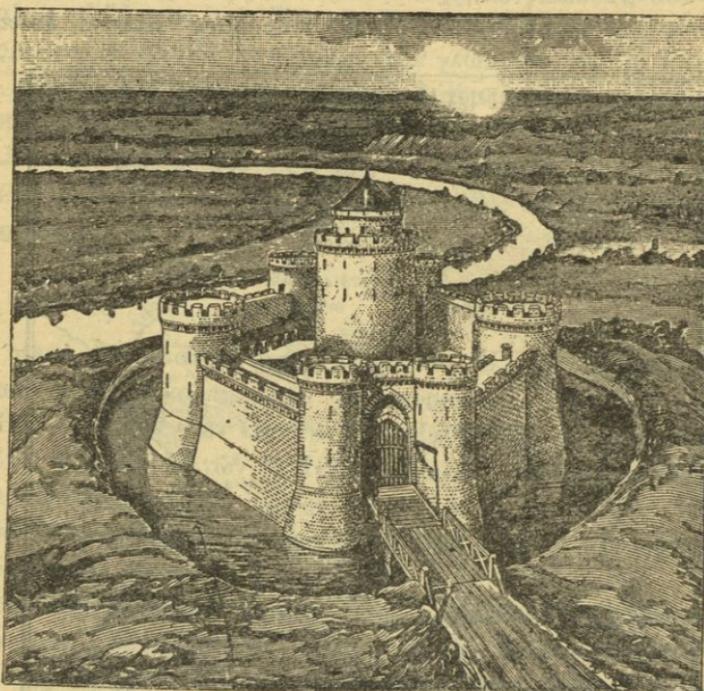

κόμητες, βαρῶνοι, μαρκήσιοι κτλ. Εἶχαν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν βασιλεῖα, νὰ διατηροῦν στρατὸν καὶ νὰ τὸν βοηθοῦν, ὅταν παρουσιάζετο ἀνάγκη. Πολλὰκις ὅμως ἐδείκνυον ἀπειθείαν, συνεννοῦντο μεταξύ των καὶ ἔκριναν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Τοιοῦτοτρόπως τὰ βασίλεια τῆς Δύσεως ἦσαν χωρισμένα εἰς μικρὰ κρατίδια καὶ οἱ βσιλεῖς δὲν εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὸ πολιτικὸν αὐτὸ σύστημα ὠνόμασαν *φεουδαρχίαν*.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Οἱ πολεμιστὰι τῆς Δύσεως ἦσαν πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς

στρατιώτας τῆς ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπετέλουν χωριστὴν τάξιν καὶ εἶχαν μοναδικὴν ἐνασχόλησιν τὰ πολεμικά. Ἐπολέμουν κυρίως ἔφιπποι καὶ ὠνομάζοντο διὰ τοῦτο **ἱππῶται**. Ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ σιδηρᾶ ἀμυντικὰ ὄπλα καὶ ἔζων μαζί μὲ τοὺς ἄρχοντας εἰς τοὺς πύργους. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱπ-

Πύργος

Οἱ μεγάλοι ἄρχοντες κατεσκεύαζον πολὺ δυνατοὺς πύργους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔμεναν ἀσφαλεῖς. Γύρω ἦτο τάφρος γεμάτη μὲ νερό. Ἐπερνοῦσε κανεὶς εἰς τὸν πύργον ἀπὸ κινητὴν γέφυραν. Εἰς τὰς γωνίας ὑπῆρχον πύργοι μὲ ἐπάλξεις. Ὁ δεσπότης ἔμεнен εἰς τὸ μεσαῖον κτίριον, τὸ ὁποῖον εἶχε πάλιν ἄλλην τάφρον.

πόται ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν, τὴν ἀνωτέραν δηλαδὴ κοινωνικὴν τάξιν, καὶ ὠνομάζοντο **εὐγενεῖς**.

Ἐπίσης σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν εἶχαν οἱ ἰσχυρότεροι **κληρικοί**, οἱ ἀρχιερεῖς δηλ. οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων κτλ., οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ πλούσιοι,

είχαν πολλά κτήματα και ἔζων ὅπως οἱ εὐγενεῖς. Οἱ εὐγενεῖς και ὁ κλῆρος, δηλ. ἓνα μικρὸν μέρος τοῦ ἔθνους, ἦσαν οἱ προνομιοῦχοι, εἰς αὐτοὺς ἀνῆκεν ἡ γῆ, αὐτοὶ ἐκυβέρνηον τὸ κράτος. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι, δηλαδὴ σχεδὸν ὅλος ὁ λαὸς, ἦσαν πτωχοὶ γεωργοὶ, δὲν εἶχαν περιουσίαν, δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους και εἰργάζοντο ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν και τοῦ κλήρου. Αὐταὶ ἦσαν αἱ τρεῖς κοινωνικαὶ τάξεις τῶν μέσων χρόνων, *εὐγενεῖς, κλῆρος και ἡ τρίτη τάξις.*

Ο ΠΑΠΑΣ

Ἔολοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐδέχθησαν μὲ τὸν καιρὸν τὸν χριστιανισμόν, ἦσαν θρησκευτικώτατοι και εἶχαν μεγάλον σεβασμὸν

εἰς τὸν κλῆρον. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἀνεγνώριζαν ὡς θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ρώμης, δηλ. τὸν Πάπαν, ὃ ὅποῖος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ἦτο ὁ ἀρχηγὸς και ἡ κεφαλὴ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ ἰσχυρότεροι βασιλεῖς ἔκλυτον πρὸ αὐτοῦ και ἐζήτουν τὴν φιλίαν του, διότι ἡ δύναμις και ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πάπα ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ν' ἀναβιβάξῃ και νὰ καταβιβάξῃ βασιλεῖς.

Ἐνδυμασίαι ἱερέων τῆς Δύσεως

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ἐφόσον πρωτεύουσα τῆς ρω-

μαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ Ρώμη, ὃ πάπας εἶχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν ὁμως ἐκτίσθη ἡ Κων)πολις καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος, μεγάλην ἰσχὺν ἀπέκτησεν ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τότε οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ρώμης ἤρχισαν νὰ ὑποβλέπουν τὸν Πατριάρχην. Ἀλλὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Ρώμη περιῆλθεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ πάπας δὲν εἶχε θάρρος νὰ διεκδικήσῃ τὰ πρωτεῖα.

Ἀργότερα ὁμως ὅταν ἡ Ρώμη ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ πάπας ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως. Ἰδίως ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπροστάτευσεν πολὺ τὸν Πάπαν. Ἀνεγνώριζε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰ περὶχωρα. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη ἰδιαίτερον κράτος τοῦ Πάπα, τὸ λεγόμενον Κράτος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ πάπας ἔγινε κοσμικὸς ἄρχων. Μὲ τὸν καιρὸν ἡ δύναμις καὶ τὸ γόητρόν του ἐμεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερον.

Κυρίαρχος εἰς τὴν Δύσιν ὁ Πάπας ἤθελε νὰ ἐξουσιάζῃ καὶ τὴν Ἀνατολὴν. Ἐζήτει διαρκῶς εὐκαιρίαν νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῆ ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως καὶ ὁ κληρὸς τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ἐγεννήθη ἐχθρότης μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως ὑπῆρχε ἐχθρότης ἕνεκα διαφορῶν λόγων.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Ἦδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ Πάπας ἔδειξε διαθέσεις ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρὸς ἐφέρθη τότε μὲ μεγάλην ἀυστηρότητα πρὸς αὐτόν, ὥστε ὁ Πάπας ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του.

Σοβιωρῶτατον ὁμως ἐπεισόδιον ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ὅταν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κων)πόλεως ἀνῆλθεν ὁ Πατριάρχης Φώτιος (857). Ὁ Φώτιος ἦτο ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως, ἕνας ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους ἀνθρώπους τοῦ

Βυζαντίου. Ἄλλ' ἐπειδὴ διεδέχθη ἓνα γέροντα Πατριάρχη, τὸν ὁποῖον ἐσέβετο πολὺ ὁ λαὸς καὶ τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ κατεβίβασε βιαίως ἀπὸ τὸν θρόνον, ἐσχηματίσθη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀνωμαλία εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ πάπας **Νικόλαος Α'** ἠθέλησε τότε νὰ παρουσιασθῆ ὡς ἀνώτερος ρυθμιστῆς καὶ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὅπως ἤθελεν ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνεχθῆ τοῦτο ὁ Φώτιος καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου ἐφθασεν εἰς μεγάλην ὀξύτητα, ὁ ἓνας ἀφώρισε τὸν ἄλλον καὶ αἱ σχέσεις τῶν δύο ἐκκλησιῶν διεκόπησαν ἀπὸ τότε. Τὰ αἷτια τῆς ἀντιθέσεως ἦσαν βαθύτερα. Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνεννοηθοῦν. Τέλος ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον. Ἐπὶ Πατριάρχου *Μιχαῆλ Κηρουλαρίου* αἱ δύο ἐκκλησίαι ἐχωρῶσθησαν ὀριστικῶς 1054 (1054) καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ λεγόμενον **Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν**.

Τὸ σχίσμα ἐβλαψε πολὺ τὸν χριστιανικὸν κόσμον, διότι ἔφερε διαίρεσιν καὶ ἐδημιούργησε μῖσος μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

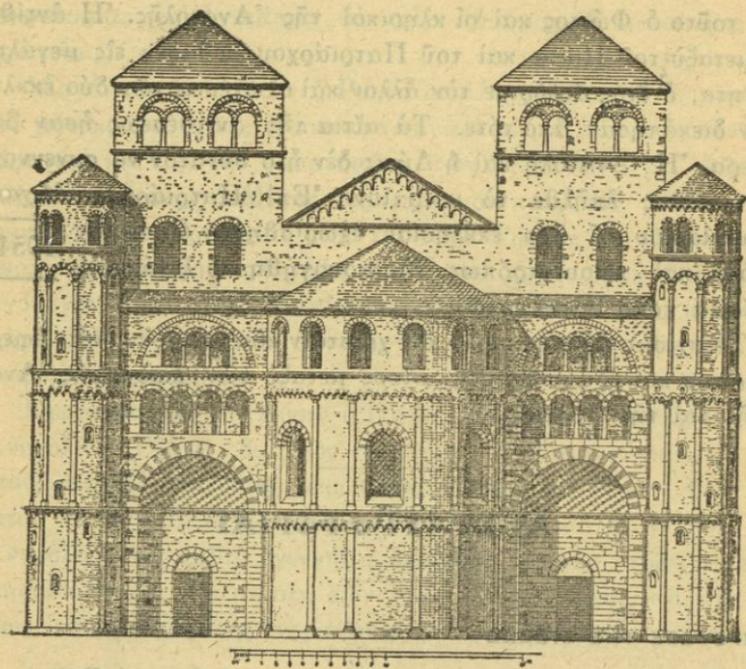
ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, διότι ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν εἶχε καταστρέψει ἐκεῖ τὸν πολιτισμὸν. Ἐπίσης εἰς τὴν ἀραβικὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρχε πολιτισμὸς ἀνώτερος ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἦσαν τότε εἰς τὴν παιδικὴν τῶν ἡλικιῶν. Εἶχαν ζωηρὰν φαντασίαν καὶ δυνατὴν ψυχικὴν ὁρμὴν, ἀλλὰ δὲν ἤξευραν ἀκόμη οὔτε γράμματα οὔτε τέχνας. Δὲν ἤξευραν νὰ κατασκευάζουν καλὰ ὄπλα οὔτε νὰ ὀργανώσουν στρατὸν οὔτε νὰ διοικήσουν καλὰ τὸ κράτος τῶν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ μικρὰ στρατεύματα κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς. Καὶ

ἀργότερα δούαξ ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐφάνη πάντοτε ἀνώτερος.

Ἄλλὰ μὲ τὸν καιρὸν τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ἡ Δύσις ἤρρισε νὰ ἀναπτύσσεται. Οἱ εὐγενεῖς μολονότι δὲν εἶχαν μόρφωσιν, ἦσαν ἄνθρωποι γενναῖοι καὶ φιλόδοξοι. Κατεγίνοντο διακῶς εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐγύμναζαν τὸ σῶμα τῶν μὲ τὸ κυνήγιον καὶ τὰς ἵπποδρομίας. Ἐμαθάν νὰ κατασκευάζουν ὄπλα, πανοπλίαν σιδη-

Ρωμανικὸς ναὸς

Πολὺ εἶχε προοδεύσει εἰς τοὺς μέσους χρόνους ἡ ἀρχιτεκτονική.

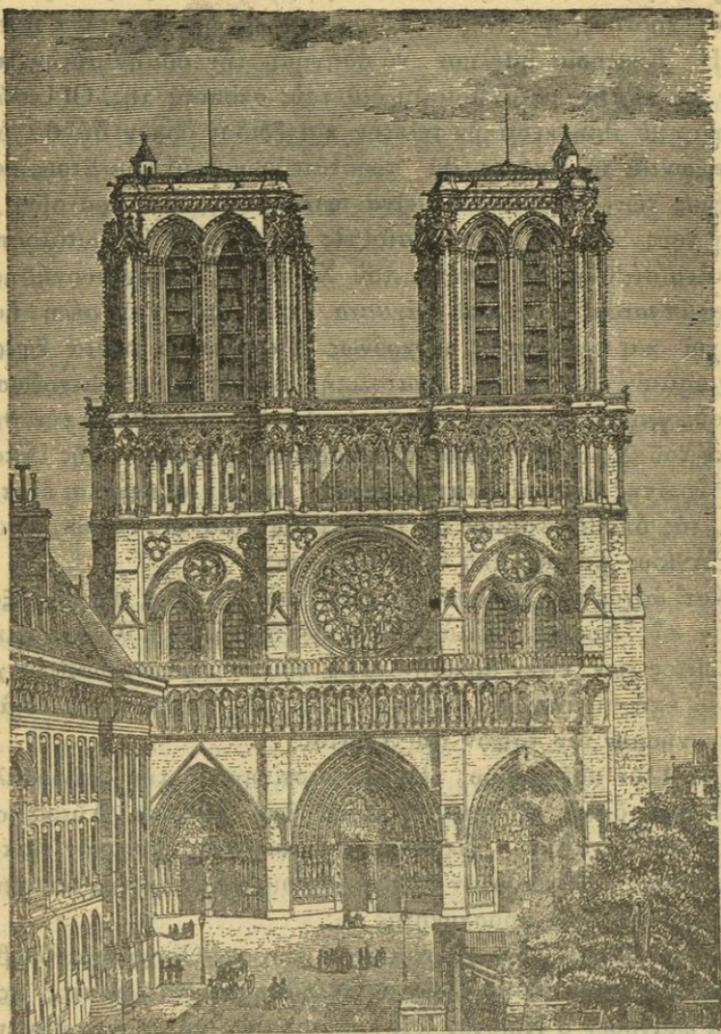
Ἰδίως κατεσκευάζαν μεγάλας ἐκκλησίας. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκτίζαν ναοὺς μὲ βαρεῖς τοίχους, μικρὰ παράθυρα καὶ μὲ τόξα ἡμικυκλικά.

Ὁ τρόπος αὐτὸς ὠνομάσθη *Ρωμανικὸς ρυθμὸς*, διότι ἐμιμοῦντο τὰ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα.

ῥᾶν, μὲ τὴν δπλίαν ἐσκέπαζον τὰ σῶμα τῶν καὶ τοὺς ἵππους. Τοιοῦτοτρόπως ἐμορφώθη ὁ ἵπποτικὸς στρατὸς τῆς Δύσεως.

Ο ΙΠΠΟΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὁ βίος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἔλαβεν ὀριστικὴν μορφήν καὶ ἀπὸ τότε οἱ Εὐρωπαῖοι ἤρρισαν νὰ προο-

Γοθικός ναός

Βραδύτερον εἰ εὐρωπαϊοὶ ἐδημιούργησαν ἕνα ρυθμὸν μεγαλοπρεπέστατον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Γοθικός*. Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἐκτίσθησαν πλῆθος ἐκκλησιαί εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι ἡ Παναγία τῶν Παρισίων.

θεύουν. Πρὸ πάντων ἤρχισε νὰ ἀκμάζη ὁ ἱπποτικός βίος. Ἡ νεολαία εἶχε τότε μεγάλην πολεμικὴν ὄρμην καί, ὅπως εἰς τοὺς δημοτικούς χρόνους, ἢ ἀνδρεία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ μεγαλύτερα ἀρετὴ.

Ἡ Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ὄρμην αὐτὴν τῶν νέων καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς. Οἱ ἱππῶται ἐχρίοντο μὲ θρησκευτικὴν τελετὴν καὶ ἔδιδον ὄρκον ὅτι θὰ ὑπερασπίζωνται τὸ δίκαιον, θὰ προστατεύουν τοὺς ἀδυνάτους, κατὰ τῆς βίας τῶν ἰσχυρῶν, θὰ εἶναι φιλαλήθεις, θὰ κρατοῦν τὸν λόγον τους καὶ θὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ πολεμισταὶ ἔγιναν ἱππῶται τοῦ Χριστοῦ. Ἐδημιουργήθησαν δὲ καὶ ἱπποτικά μοναχικά τάγματα, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἦσαν μοναχοὶ καὶ πολεμισταὶ συγχρόνως. Τὰ τάγματα ταῦτα ἔφεραν τὸν χριστιανισμόν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ ὑπεχρέωσαν πολλοὺς γερμανικοὺς καὶ σλαβικοὺς λαοὺς νὰ δεχθῶν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς ἱπποτικῆς Εὐρώπης εἶναι αἱ **Σταυροφορίαι**, δηλαδὴ αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ Εὐρωπαῖοι, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Κατ' ἀρχὰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐξουσίαζαν οἱ Ἀραβες. Ἀλλὰ οἱ Ἀραβες δὲν ἦσαν πολὺ φανατικοί. Τὸ κράτος των εἶχεν ἀρκετὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, ὥστε οἱ χριστιανοὶ ἐπήγαιναν χωρὶς κίνδυνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ.

Τὸν 11ον αἰῶνα ὅμως τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκυρίευσαν, ὅπως εἶδμεν, οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι. Αὐτοὶ ἦσαν ἄγριοι καὶ φανατικοί. Ἐκαμαν ὅ,τι κακὸν ἦτο δυνατὸν εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐβασάνιζαν τοὺς ἐγγχωρίους χριστιανούς, ἐλήστευαν καὶ ἐφόνευαν τοὺς προσκυνητάς.

Τοῦτο ἐτάραξε τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ χριστιανοὶ ἔβλεπαν μὲ πόνον νὰ ἐξουσιάζουν οἱ ἀλλόθρησκοι τὰ χῶματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπάτησεν ὁ Χριστὸς καὶ ὑπέφερε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ Εὐρώπη ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρά. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς πολεμισταὶ ἦσαν τολμηροὶ καὶ φιλοπόλεμοι. Ὁ δὲ θρησκευτικὸς ἀρχηγός των, ὁ Πάπας, εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας. Ὁ Πάπας λοιπὸν παρώρμησε τοὺς Εὐρωπαίους νὰ κάμουν

μεγάλην ἔκστρατείαν, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν Ἅγιον Τάφον.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1096-1099)

Τὸ 1093 ἐπῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἕνας γάλλος καλόγηρος, λεγόμενος *Πέτρος ἐρημίτης*. Εἶδε τὰ βάσανα τῶν χριστιανῶν καί, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν *Οὐρβανὸν Β'* καὶ διηγήθη τὴν θλιβερὰν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν εἶδεν ἐκεῖ. Ὁ Πάπας τοῦ ἐσύστησε νὰ περιέλθῃ τὰς πόλεις καὶ τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων καὶ νὰ διηγηθῆ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀτίμωσιν, τὴν ὁποίαν ἔπασχεν ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἄνθρωποι συνεκινήθησαν πολὺ ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Πέτρου. Ὁ πάπας ἐκάλεσε τότε μεγάλην σύνοδον εἰς τὴν *Κλερμόν* τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ ἦλθαν πολλοὶ ἐπίσκοποι, βασιλεῖς, εὐγενεῖς καὶ χιλιάδες λαός. Ὁ πάπας ὠμίλησεν εἰς τὸν λαόν, ἐξιστόρησε τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ἔπασχον οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τέλος τοὺς παρεκίνησε νὰ λάβουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ κτυπήσουν τοὺς ἀπίστους. Μία μεγάλη συγκίνησις ἐπέρασε τότε τὰ πλήθη. Οἱ ἄνθρωποι ἔκλαιον καὶ ἤρχισαν νὰ ἐναγκαλιζέται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ἠκούσθη μία δυνατὴ φωνή. «*Πᾶμε, τὸ θέλει ὁ Θεός*». Ὅλοι ὠπλίσθησαν τότε καὶ ἔρραψαν εἰς τὸ στήθος καὶ τὴν ράχιν τῶν ἑνα σταυρὸν ἀπὸ ὕφασμα, διὰ νὰ δείξουν ὅτι πηγαίνουν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμασαν *Σταυροφόρους* καὶ τὴν ἔκστρατείαν *Σταυροφορίαν*.

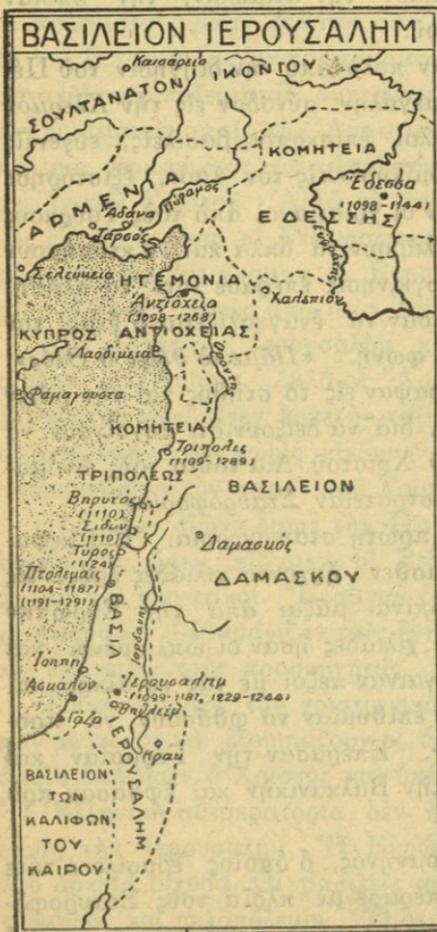
Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πρώτη σταυροφορία. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ἱππῶται καὶ ὀπισθεν ἤρχοντο χιλιάδες λαός. Ὡς ποταμὸς ἐχύθησαν αἱ ἀνθρώπινα μᾶζαι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τριακόσαι χιλιάδες ἦσαν οἱ ὀπλισμένοι καὶ ἄλλαι ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐπήγαιναν πεζοὶ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν καὶ εἶχαν μόνην ἐπιθυμίαν νὰ φθάσουν νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἅγιον Τάφον. Ἐπέρασαν τὴν Γερμαίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, εἰσῆλθαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς Κων)πόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπέρασε μὲ πλοῖα τοὺς Σταυροφόρους εἰς τὴν Ἀσίαν. Μὲ ἀπείρους κόπους καὶ ταλαιπωρίας οἱ σταυροφόροι ἐπροχώρησαν διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας. Χιλιάδες

ἀπέθαναν ἀπὸ τὰς κακουχίας, ἄλλας χιλιάδας ἐφόνευσαν ρὶ Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν ἔφιπποι καὶ μὲ τόξα, ἔκαμναν ἐπίθεσιν αἰφνιδιαστικὴν, ἔρριπταν τὰ βέλη των καὶ ἔφευγαν. Ὅλιγον ἔλειψε νὰ καταστραφῇ ὁ ἰπποτικὸς στρατὸς πλησίον τοῦ Δορυλαίου (Ἔσκι Σελίρ).

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΟΥΝ ΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Οἱ σταυροφόροι τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. Οἱ ὀφθαλμοὶ των ἐδάκρυσαν, ὅταν εἶδαν ἀπὸ μακρὰν τὴν πόλιν. Ἔπесαν ἀμέσως εἰς τὰ γόνατα καὶ ἐπροσκύνησαν. Πολλοὶ ἀπέθα-

νον ἀπὸ τὴν χαράν. **1099** Οἱ Σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐλευθέρωσαν τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ (1099). Ὑστερόν ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Παλαιστίνης καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ κράτος φεουδαρχικόν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, ὁ γάλλος κόμης Γκοδεφροά ντε Μπουγιόν, ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἐμοίρασε τεμάχια τοῦ κράτους εἰς τοὺς πολεμιστάς του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρύθη τὸ Φραγκικὸν κράτος τῆς Παλαιστίνης, τὸ ὁποῖον ἔζησε δύο περὶπου αἰῶνας.

Αἱ ἄλλαι σταυροφορίαι

Αἱ μεγάλαι αὐταὶ ἐκστρατεῖαι τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὴν Ἀνατολὴν διήρκεσαν δύο αἰῶνας περίπου. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα

ἔγιναν ἑπτὰ Σταυροφορίαί, αἱ ὁποῖαι εἶχαν σκοπὸν ἢ νὰ βοηθήσουν τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ νὰ ἐλευθερώσουν πάλιν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκυρίευσαν οἱ Μωαμεθανοί. Ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν ἦτο τότε ὁ σουλιάνος τῆς Αἰγύπτου. Αὐτὸς ἐκυρίευσεν τὸ 1187 τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐναντίον αὐτοῦ ἔγιναν αἱ ἄλλαι σταυροφορίαί.

Μόνον ἡ δευτέρα Σταυροφορία ἔγινε διὰ ξηραῶς, ὅπως ἡ πρώτη. Αἱ ἄλλαι ἔγιναν διὰ θαλάσσης, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Εὐρωπαῖοι ἔκαμαν στόλον καὶ ἤρχισαν νὰ ταξιδεύουν εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν Σταυροφοριῶν ἦσαν σημαντικώτατα. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὠφελήθησαν πολὺ ἀπὸ τὰς μακρινὰς αὐτὰς ἐκστρατείας. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εὐρῆκαν πολιτισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἰδικὸν των καὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας. Ἡ Ἀνατολή εἶχε τότε τέχνην καὶ βιομηχανίαν πολὺ ἀνωτέραν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν λεπτότερα ἐנדύματα καὶ νὰ κτίζουν ὠραιότερας κατοικίας. Ἐπίσης ἐξύπνησεν ὁ νοῦς των καὶ ἔγιναν λεπτότεροι οἱ τρόποι των. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐγνώρισαν μερικὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις, τὴν μαγνητικὴν βελόνην, τὴν πυρίτιδα καὶ τὸν χάρτην, αἱ ὁποῖαι ἀργότερα ἐβοήθησαν πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης.

Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερον γεγονὸς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λιμένες τῆς Μεσογείου, ἡ *Μασσαλία*, ἡ *Γένοβα* ἡ *Πίζα* καὶ πρὸ πάντων ἡ *Βενετία*, ἔκαμαν πλοῖα καὶ ἤρχισαν νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς. Μετ' ὀλίγον οἱ Εὐρωπαῖοι ἔλαβον εἰς τὰς χεῖρας των τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον.

Περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις ἐπροόδευσεν ἡ *Βενετία*, ἡ ὁποία ἴδρυσεν ἰσχυρὸν ναυτικὸν κράτος. Τὰ πλοῖα τῆς Βενετίας ἐπήγαιναν τακτικὰ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐλάμβαναν ἀπὸ ἐκεῖ τὰ προϊόντα τῶν χωρῶν τούτων καὶ πρὸ πάντων τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, τὰ ὁποῖα ἔφθανον ἐκεῖ διὰ ξηραῶς ἢ διὰ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης. Ἀπὸ τότε

ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαυσε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ ἤρχισε νὰ μαραίνεται τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ἦτο δυνατόν κτύπημα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν δυνατοὶ καὶ ἀνεπτυγμένοι, ὅσάκις εἶχαν ναυτικὸν καὶ ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς ἤρχισαν νὰ καταστρέφονται, ἀφότου ἀνεπτύχθη τὸ ναυτικὸν τῶν ἰταλικῶν πόλεων καὶ οἱ Βενετοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

Ἡ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ—Ἡ ΑΝΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνος ἦτο θλιβερὰ ἡ κατάστασις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν τὸ Σερβικὸν κράτος. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ἀφοῦ ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Βλάχους τῆς σημερινῆς Ρουμανίας, ἐστασίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος ὅμως ἦσαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα εἶχαν γεννήσει μέγα μῖσος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑνετῶν. Μάτην οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμαν παραχωρήσεις εἰς τοὺς ἐμπόρους τῆς Ἑνετίας. Ἐκεῖνοι διαρκῶς ἐγίνοντο ἀπαιτητικώτεροι καὶ ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ κτυπήσουν καιρίως τὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὰς θλιβερὰς αὐτὰς περιστάσεις δὲν ἔπαυαν νὰ ἐρίζουν οἱ Ἕλληνες. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1180) ἡ ἀναρχία ἐβασίλευε πάλιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευεν, ὅταν τὸ 1185 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ *Δυναστεία τῶν Ἀγγέλων*.

Ὁ *Ἰσαάκιος Β' Ἀγγελος* (1185—1195) ἦτο ἀνίκανος καὶ τελείως ἀκατάλληλος διὰ τὴν σοβαρὰν κρίσιν, τὴν ὁποίαν διέτρεχεν ἡ αὐτοκρατορία. Ἐναντίον του ἔκαμε συνωμοσίαν ὁ ἀδελφός του *Ἀλέξιος Γ'* (1195—1203), τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρό-

νον, τὸν ἐτύφλωσεν ἀγρίως καὶ τὸν ἔκλεισεν εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἡ ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Οἱ εὐρωπαῖοι ἐτοίμασαν νέαν σταυροφορίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 13ου αἰῶνος. Εἶχαν σκοπὸν νὰ κτυπήσουν τοὺς Μουσουλμάνους εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου ἦτο ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῶν Μωαμεθανῶν.

Οἱ Σταυροφόροι συνηθροίσθησαν τώρα εἰς τὴν Βενετίαν, διότι εἶχαν σκοπὸν νὰ περάσουν μὲ τὰ πλοῖα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ γμονὸν ἡ Βενετία εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον στόλον. Ἦσαν 14 χιλ. ἰππεῖς καὶ 20 χιλιάδες πεζοί, τὸ περισσότερον γάλλοι. Εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἐκάθητο τότε ὁ περίφημος *Ἰνοκέντιος Γ'*, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὠνειρεύετο νὰ κυριαρχήσῃ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν σπάθην τῶν ἰπποτῶν. Ὁ δὲ πονηρότατος δόγης τῆς Βενετίας, ὁ πρόεδρος δηλ. τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας *Δάνδολος*, μολονότι γέρων καὶ τυφλός, ἔβλεπε πολὺ καλὰ τὸ ἐμπορικὸν συμφέρον τῆς πατρίδος του. Ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι μεγάλας ὠφελείας θὰ εἶχεν ἡ Βενετία, ἂν κατεστρέφετο τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Ἡ εὐκαιρία, τὴν ὁποίαν ἐπερίμεναν ὁ πάπας καὶ οἱ Βενετοί, δὲν ἤρρησε νὰ παρουσιασθῇ. Εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν σταυροφόρων ἔφθασεν ὁ υἱὸς τοῦ ἐκπτώτου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰσαακίου Ἀλέξιος καὶ ἐζήτησε τὴν ὑποστήριξιν τῶν εὐρωπαίων, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του, ἀφοῦ τοὺς ἔδωσε πολλὰς ὑποσχέσεις.

Οἱ σταυροφόροι ἤλλαξαν τότε διεύθυνσιν καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν 27 Ἰουνίου 1203 ὁ λατινικὸς στόλος ἐφάνη πρὸ τῆς πρωτευούσης. Θαυμασμὸν καὶ κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Φράγκους ἡ θέα τῆς μεγαλοπόλεως. Ἐνας γάλλος εὐγενής, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ τοὺς σταυροφόρους καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας, λέγει τὰ ἑξῆς: *Ἔβλεπαν μὲ θαυμασμὸν τὰ ὑψηλὰ τεῖχη, τοὺς πύργους, τὰ ἀνάκτορα, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀπέραντον ἑκτασιν τῆς πόλεως. Ἦτο ἀδύνατον νὰ φαντασθοῦν ὅτι εἰς τὸν κόσμον ὑπῆρχε πόλις τόσον μεγάλη καὶ τόσον πλουσία».*

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΚΩΝ)ΠΟΛΙΝ (1204)

Οἱ σταυροφόροι εὐκόλως κατεβίβασαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξιον Γ' καὶ τὸν ἔδωσαν πάλιν εἰς τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ εἰς τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ'. Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει εἰς τοὺς σταυροφόρους. Διὰ τοῦτο οἱ Φράγκοι ἔμειναν στρατοπεδευμένοι πρὸ τῆς πρωτεύουσας καὶ μετ' ὀλίγον ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς ἡ ὄρεξις νὰ κυριεύσουν τὴν πλουσίαν πόλιν. Ἐκαμαν λοιπὸν συμφωνίαν ἀναμεταξύ των περὶ τῆς διανομῆς τῆς λείας καὶ ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν.

Εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρχε μεγάλη σύγχυσις. Τὴν 12 Ἀπριλίου 1204 οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἐλαφυραγώγησαν συστηματικῶς. Ὁ ἴδιος ἱστορικός γράφει. «Τὰ λάφυρα ἦσαν τόσον πολλά, ὅσα κανεὶς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Χρυσός, ἄργυρος, σκεύη ἐπιτραπέζια, πολύτιμοι λίθοι, μεταξωτὰ, γουναρικά, εὐρέθησαν εἰς ἀνυπολόγιστον ποσότητα. Ποτὲ ἀφότου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, τόσος πλοῦτος δὲν ἐμαζεύθη εἰς μίαν μόνον πόλιν». Οἱ σταυροφόροι ἐφέρθησαν ὡς βάρβαροι. Ἐσπασαν τὰ μαρμάρια καλλιτεχνήματα καὶ ἐχάλασαν τὰ ἔργα τῆς τέχνης, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, ἔλυσαν τὰ ὄρειχάλκινα ἀγάλματα διὰ νὰ χύσουν νομίσματα.

Αἰαλῦσις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας

Ἀφοῦ οἱ σταυροφόροι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφρόντισαν κατόπιν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς ὀλίγον χρόνον μέγα μέρος τῆς αὐτοκρατορίας περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Φράγκων. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς σταυροφορίας **Βαλδουῖνος** ἔγινεν αὐτοκράτωρ καὶ ἔλαβε τὴν Κων)πολιν καὶ τὴν Θράκην. Τὰς ἄλλας χώρας ἐμοίρασεν εἰς τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς καὶ εἰς τοὺς Βενετούς. Διὰ τοῦτο ἰδρύθησαν τότε διάφορα φραγκικὰ κρατίδια, τὸ βασιλεῖον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ Δουκάτον Ἀθηνῶν, ἡ κομητεία τῶν Σαλώνων, τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν Πελοπόννησον κτλ. Οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατῶν τούτων ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίζουν ὡς ἀρχηγὸν τὸν αὐτοκράτορα. Τοιοῦτοτρόπως ἐσηματίσθη ἡ **Λατινικὴ αὐτο-**

κρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Βενετοὶ ἔλαβαν τὰς νήσους καὶ πολλὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν παραλίαν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὸ ἐμπόριόν των.

Οἱ Φράγκοι ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν ὅλας τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ζωηρὰν ἀντίστασιν. Ὁ **Θεόδωρος Δάσκαρις**, ὁ ὁποῖος ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως εἶχεν ἀναγορευθῆ αὐτοκράτωρ, κατέφυγε μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Κων)πόλεως εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας. Ἡ Νίκαια ἔγινεν ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία συνήθως ὀνομάζεται **Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας**. Εἰς τὴν Ἡπειρον ἐπίσης ἰδρύθη κράτος ἑλληνικόν, τὸ λεγόμενον **Δεσποτιᾶτον τῆς Ἡπείρου**, τοῦ ὁποίου δεσπότης ἔγινεν ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν. Ἐπίσης ἄλλος ἀπόγονος τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν ἴδρυσεν τὴν **αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος**. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἑλληνικῶν κρατῶν τὸ ἰσχυρότερον ἦτο ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

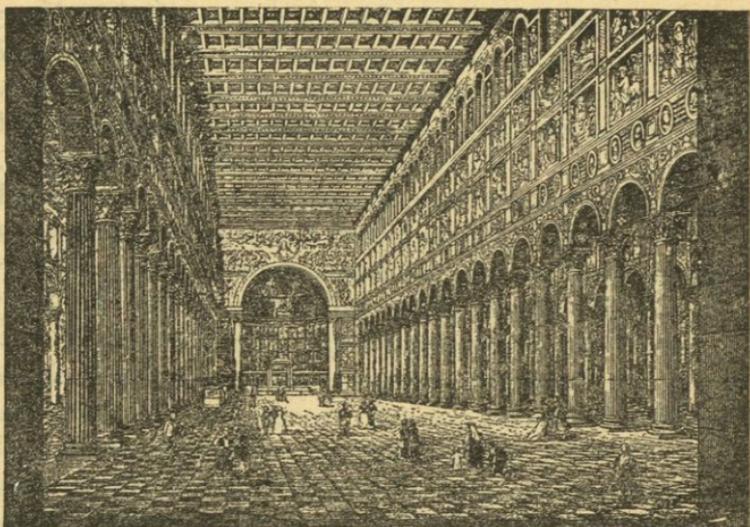
Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐχωρίσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία λοιπὸν εὐρέθη περικυκλωμένη ἀπὸ ἐχθρούς, ἡ ἔκτασις καὶ οἱ πόροι τῆς ἦσαν ἀσήμαντοι καὶ εἶχε ἐένους ὑπηκόους Ἕλληνας δηλ., οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν πολὺ τοὺς Φράγκους. Διὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ. Διετηρήθη μόνον 57 ἔτη. Τὰ ἑλληνικὰ κράτη, πρὸ πάντων ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἐμεγάλωσαν καὶ τὸ ἔτος 1261 κατώρθωσαν οἱ Ἕλληνες νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κων)πολιν καὶ ν' ἀνασυστήσουν πάλιν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔπαιξε σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας αὐτὴ ἦτο τὸ περισσότερο ἀνεπτυγμένον κράτος τῶν μέσων χρόνων. Ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν κατεστράφη ὁ πολιτισμὸς μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γερ-

μανῶν, ἡ Ἐσλαβική αὐτοκρατορία ἐφύλαξε τὰ λείψανα τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ ἦτο κυρίως ἡ συνέχεια καὶ διάδοχος τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς αὐτὴν χρεωστοῦν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐξημέρωσιν των πολλοὶ λαοὶ τῆς Ἐσλαβικῆς

Βασιλική

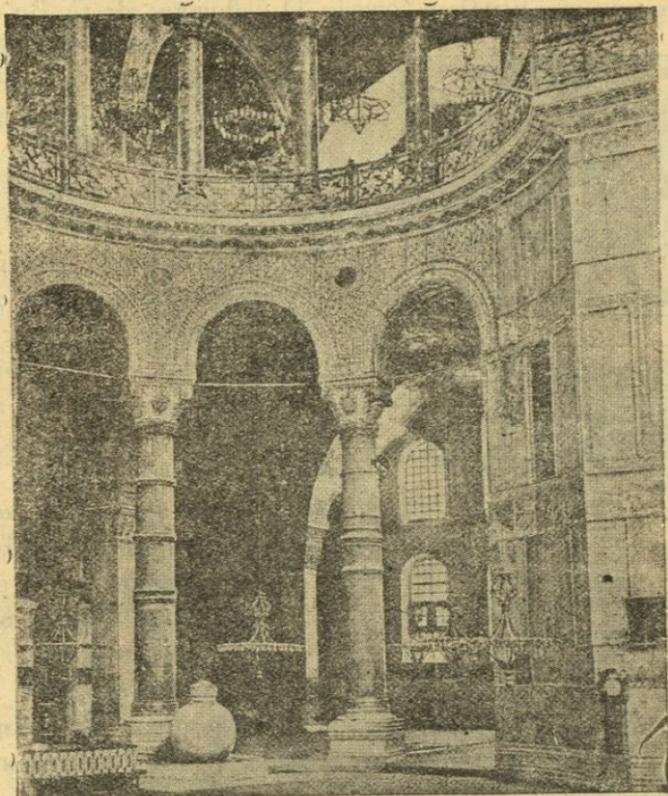
Εἶναι τὸ ἑσλαβικὸν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἔχει τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν *Βασιλικήν*. Ὁ ναὸς δηλαδὴ ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ ἡ στέγη εἶναι ἐπίπεδος.

τολῆς. Οἱ Ἄραβες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρῶσοι καὶ ἀργότερα οἱ Τοῦρκοι πολλὰ ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς.

Ἄλλ' ἡ σπουδαιότερα ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου εἶναι ὅτι ἐφύλαξε τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἰδίως τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ τὰ μετέδωκεν εἰς τοὺς νεωτέρους λαοὺς.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου δὲν ἦσαν μόνον φύλακες τοῦ ἀρχαίου θησαυροῦ. Καὶ αὐτοὶ ἔχουν νὰ δείξουν ἀρκετὰ ἀξιόλογα ἔργα. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχουν τὰ ἔργα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν, εἰς τὴν δια-

κοσμητικὴν, εἰς τὴν χρυσοχοΐαν καὶ εἰς ἄλλας λεπτὰς τέχνας διεκρίθησαν οἱ Βυζαντινοί. Ἐπίσης ἔγραφαν βιβλία θεολογικά καὶ ἱστορικά, ποιήματα καὶ ὕμνους. Τὸν βον λοιπὸν καὶ τὰ προϊόντα

Ἡ Ἁγία Σοφία

Εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιφήμου ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον διακρίνεται καλῶς ὁ πολυτελής διάκοσμος.

τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν χρόνων τούτων ὀνομάζομεν **Βυζαντινὸν πολιτισμόν.**

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ, διότι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν εἶχαν τὴν με-

γάλην δημιουργικὴν δύναμιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δὲν ἐδημιούργησαν πρωτότυπα ἔργα, ὅπως ἐκεῖνοι, οὔτε ἐφθασαν τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος ἐκείνων.

Ἄλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ κατάστασις δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν παραγωγὴν μεγάλων ἔργων. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ Βυζάντιον

Κοσμήματα

Ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἐπιτρέπει τὴν παράστασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων δι' ἀγαλμάτων, ἡ γλυπτικὴ περιορίσθη μόνον εἰς ὠραῖα κοσμήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλιζαν τὰ ἐκκλησίας.

Ἔζη πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τοῦ πλούτου ἦσαν ὀλίγοι ἄρχοντες, ἐνῶ ὁ λαὸς εἰργάζετο ὡς δοῦλος εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ ἔζη μὲ στερήσεις καὶ δυσκολίας. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἄνθρωποι τῶν μέσων χρόνων περιεφρόνουν τὴν χαρὰν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, τὴν καλλονὴν καὶ τὴν υγείαν τοῦ σώματος καὶ εὐχαριστοῦντο περισσότερο εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον. Ἄλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ ὠραίου εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπινηθῇ ὀλωσδιόλου. Ὅσακις λοιπὸν ἐδόθη εὐκαιρία, οἱ Βυζαντινοὶ ἔδειξαν ὅτι εἶχαν καλαισθησίαν καὶ χάριν καὶ ἱκανότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ἄσματα τῆς ἐκκλησίας, εἰς εἰκόνας, εἰς τὰ μωσαϊκὰ κτλ.

ΔΙΑΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους ἔλληνας συγγραφεῖς. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, *Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεῖας*, ὁ *Μέγας Βασίλειος*, ὁ *Γρηγόριος* ἦσαν ἔξοχοι ἑλληνισταί. Ἀργότερα οἱ Βυζαντινοὶ ἀντέγραφαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα, τὰ ἐμελέτων καὶ τὰ ἐσχολίαζαν. Πρὸ πάντων οἱ μοναχοὶ ἠσχολήθησαν πολὺ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καὶ εἰς πολλὰ μοναστήρια εὗρισκοντο πλῆθος χειρόγραφα τῶν ἐλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ διετηρήθησαν

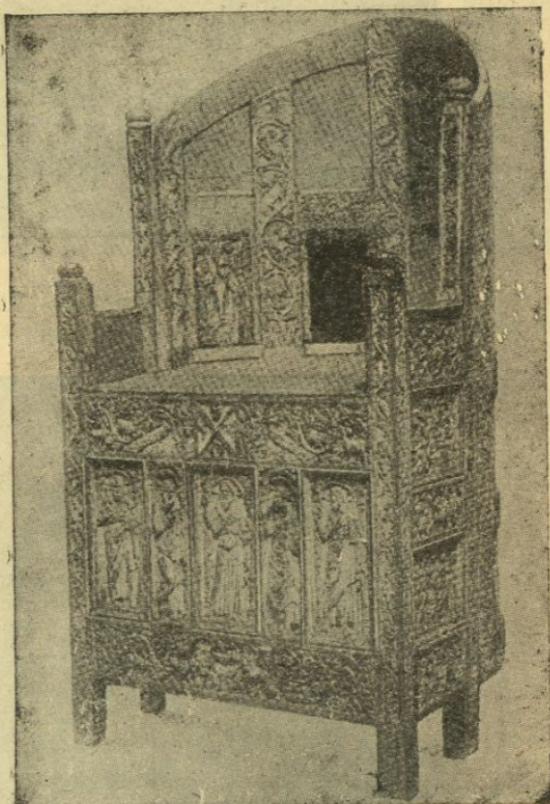
ἕως τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰς αὐτὰ χρεωστοῦμεν τὴν διάσω-
σιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐμελέτησαν μόνον τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων,
ἀλλ' ἔγραφαν καὶ οἱ ἴδιοι πρωτότυπα συγγράμματα. Εἰς τὸ Βυ-
ζάντιον ἔζησαν ἀ-
ξιόλογοι ιστοριο-
γράφοι, ῥήτορες
καὶ ποιηταί.

Ἐξοχος ιστορι-
κὸς ἦτο ὁ **Προ-
κόπιος**, ὁ ὁποῖος
ἔζησεν εἰς τοὺς
χρόνους τοῦ Ἰου-
στινιανοῦ καὶ ἔ-
γραψε τὰ γεγονό-
τα τῆς βασιλείας
του.

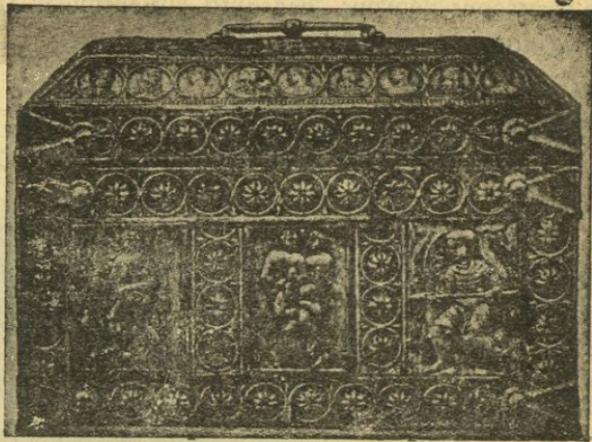
Εἰς τοὺς βυ-
ζαντινοὺς χρόνους
ἦτο δυνατὸν ν' ἀ-
ναπτυθῆ ῥητορι-
κὴ μόνον εἰς τὴν
ἐκκλησίαν, διότι
πολιτικὴ ἐλευθε-
ρία δὲν ὑπῆρχεν,
ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι
εἶχαν θερμὸν θρη-
σκευτικὸν ζῆλον,
ἐσύχναζαν εἰς τὰς
ἐκκλησίας καὶ ἤ-
κουον μὲ εὐχαρί-
στησιν τοὺς ἱερο-
κῆρυκας. Τὴν πρῶ-

Θρόνος ἐλεφάντινος

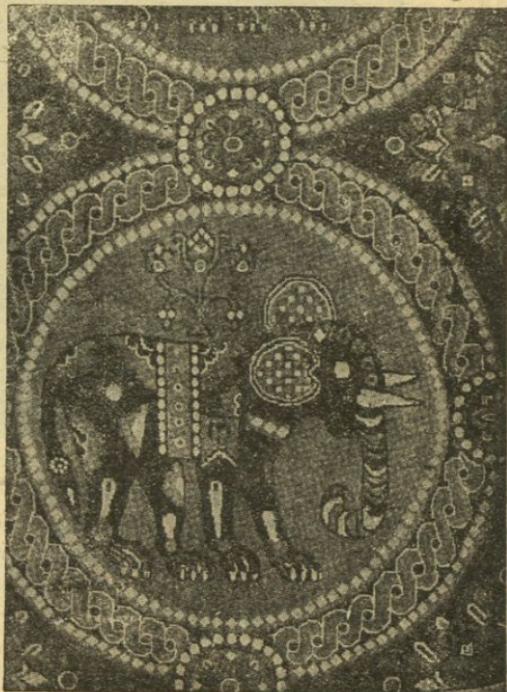
Οἱ βυζαντινοὶ εἶχαν προσδεῦσαι πολὺ εἰς τὴν
ἐλεφαντουργίαν. Ὁ θρόνος αὐτὸς εἶναι δουλευ-
μένος ἀπὸ ξύλον καὶ ἐλεφαντοστοῦν μὲ μεγάλην
τέχνην καὶ λεπτότητα.

τὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ρητόρων κατέχει ὁ **Ἰωάννης ὁ
Χρυσόστομος**, ὁρμητικὸς καὶ φλογερὸς ὁμιλητὴς, ὁ ὁποῖος

Κιβώτιον ἐλεφάντινον

Ἄλλο δείγμα τῆς βυζαντινῆς ἐλεφαντουργίας εἶναι τὸ ὠραῖον αὐτὸ κιβώτιον

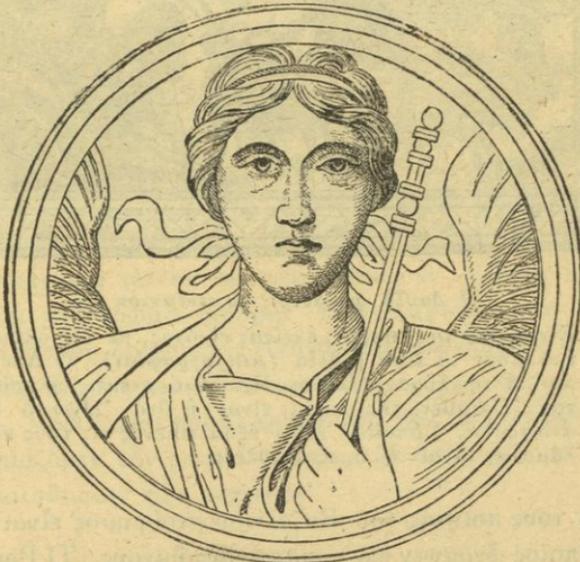
Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης

Μολὺ εἶχε προοδεύσει ἐπίσης ἡ ταπητουργία. Ὁ τάπης αὐτὸς εἶναι ὕφασμα μεταξωτὸν χρυσοκέντητον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του

Εἶναι μωσαϊκόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν μετὰ τὴν ἀκολουθίαν του. Ὁ αὐτοκράτωρ φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν φωτιστῆφανον καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τοὺς συγκλητικούς καὶ στρατιώτας. Προπορεύονται ὁ ἑρχιεπίσκοπος μετὰ τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας, ἕνας ἱερεὺς καὶ ἓνας διάκονος.

Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ

Εἶναι μωσαϊκὸν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Τὰ ὄραϊα καὶ ζωηρὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνος δεικνύουν πόσον εἶχε προοδεύσει ἡ τέχνη αὐτὴ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

δύναται νὰ παραβληθῆ με τὸν ἐξοχωτέρον ρήτορα τοῦ κόσμου. Εἶναι περίφημοι αἱ Ὅμιλῳιαι του, καθὼς καὶ οἱ λόγοι του κατὰ τῆς αὐτοκρατείας *Εὐδοκίας*, συζύγου τοῦ Ἀρχαδίου.

Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποίμνιόν του

Εἶναι ἀπὸ τὰς μικρὰς ἐκείνας εἰκόνας, με τὰς ὁποίας ἐκόσμου τὰ ἱερὰ βιβλία (*μικρογραφία*). Ὁ Δαυὶδ παίζει τὴν λύραν, ἐνῶ ἡ Μελωδία στέκει πλησίον του. Ὁπισθεν τῆς στήλης εἶναι ἡ θεὰ Ἥχῳ, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξηλωμένος εἰς τοὺς καλάμους, εἶναι τὸ ὕρος Βηθλεέμ.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τοῦ Βυζαντίου περίφημος εἶναι ὁ *Ρωμανός*, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐκκλησιαστικούς ὕμνους. Ὁ Ρωμανὸς καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μορφωμένων. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἔψαλλε τοὺς πόθους του, τὴν λύπην

τὴν χαρὰν καὶ περιέπαιξε τοὺς ἀντιπάλους του εἰς τὴν ἀπλῆν ὀμιλουμένην γλῶσσαν. Τοιουτοτρόπως εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρό- νους πρώτην φοράν ἐγεννήθη ἡ **Δημόδης ἑλληνικῆ ποιήσις**, ἡ ὁποία ἀργότερα ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας παρήγαγε τὰ περίφημα δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἀπὸ τὰς τέχνας περισσότερον ἐκαλλιέργησαν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ὀλιγώτερον τὴν γλυπτι- κήν, διότι ἡ θρησκεία δὲν ἐπέτρεπε νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κυρίως φαίνεται εἰς τὸν ναόν. Ὁ ναὸς τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἑμιμήθη τὸ σχέδιον τῶν μεγάλων ρω- μαϊκῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς δικαστήρια καὶ ὠνομάζοντο **βασιλικαί**, ἤτο δηλαδὴ ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα μὲ ἐπίπεδον στέγην. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐλέγετο **Βασιλική**. Ἀργότερα οἱ Βυζαντινοὶ ἐδημιούργησαν νέον τύπον ναοῦ, τὸν κυρίως **Βυζαντινὸν ρυθμὸν**. Κατὰ τὸν νέον ρυθμὸν ἡ ἐκκλησία ἔχει σχῆμα σκουροῦ καὶ ἡ στέγη εἶναι ὑψηλὸς θόλος, ὁ ὁποῖος στηρίζεται εἰς τέσσαρας ἀψίδας. Τὸ τελειότερον δεῖγμα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τῆς **Ἁγίας Σοφίας** ἐν Κων)πόλει.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐζωγράφιζαν εἰς τὰ χειρόγραφα τῶν βιβλίων ὠραιότητα μικρὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι λέγονται **μικρογραφίαι** καὶ εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς. Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι τὰ **μωσαϊκὰ** ἢ **ψη- φιδωτά**. Οἱ βυζαντινοὶ δηλ. παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην νὰ κατασκευάζουν εἰκόνας συναρμό- ζοντες μικρὰ πολύχρωμα λιθάρια. Τοιουτοτρόπως κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν ὠραιότητα εἰκόνας καὶ ὀλοκλήρους παραστά- σεις εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὸ πάτωμα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μο- ναστηρίων. Ἐσώθησαν πολλὰ ψηφιδωτὰ τῶν βυζαντινῶν, εἰς τὰ ὁποῖα θαυμάζομεν τὴν ἐπιτηδειότητα, τὴν ὑπομονὴν καὶ πολλὰ- κίς τὴν καλαισθησίαν τῶν τεχνιτῶν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ἙΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἑλληνικὸς κόσμος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου—		
Οἱ ἑλληνιστικοὶ χρόνοι	σελ.	3
Ἡ πολιτισμὸς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων	»	13

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι	»	19
Παλαιότατη ἱστορία τῆς Ρώμης	»	23
Οἱ Ρωμαῖκοὶ μῦθοι	»	24
Ἡ Δημοκρατία	»	25
Αἱ κατακτήσεις	»	27
Ἡ Ρωμαϊκὸς στρατός	»	32
Ἡ ἀνταγωνισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων	»	38
Καρχηδονικοὶ πόλεμοι	»	41
Ἡ ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος	»	51
Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους	»	54
Κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης	»	56
Οἱ Γράχοι	»	58
Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι	»	60
Ἡ Αὐτοκρατορία	»	66
Ἡ ἀκμὴ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας	»	70
Ἡ ἐσωτερικὴ μεταβολὴ τῆς αὐτοκρατορίας	»	78
Ἡ Χριστιανισμὸς	»	80
Ἡ παρακμὴ τῆς αὐτοκρατορίας	»	83
Ἡ Μεγάλη Κωνσταντῖνος	»	85
Ἡ Μεγάλη μετανάστευσις τῶν λαῶν	»	88

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία	»	95
Ἡ Ἰουστινιανὸς	σελ.	100
Ἡ Ἡράκλειος	»	106
Οἱ Ἀραβες	»	112
Οἱ Ἰσαυροὶ	»	117
Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις	»	119
Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία—ἡ ἀκμὴ τοῦ Κράτους	»	121
Οἱ Κομνηνοὶ	»	129
Οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι	»	132
Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη	»	133
Αἱ Σταυροφορίαι	»	139
Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων	»	146
Ἡ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς	»	149

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

1. <i>Βασιλεία τῶν διαδόχων</i>	σελ.	4	34. Ἄψις	>	75
2. Βιβλιοθήκη	>	6	35. Ἐπαυλις	>	76
3. Ὁ μέγας Βωμὸς τοῦ Διὸς	>	8	36. Κολοσσαίων	>	77
4. Ὁ Λαοκόων	>	14	37. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος	>	86
5. Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης	>	15	38. Μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ	>	94
6. Ἡ νίκη τῆς Σαμοθράκης	>	16	39. Ὁχύρωσις Κων)πόλεως	>	96
7. Δακτυλιόλιθος	>	17	40. Ὁ Ἰουστινιανὸς	>	102
8. <i>Χάρτης ἀρχαίας Ἰταλίας</i>	>	20	41. Ἑλλην. αὐτοκρατορία ἐπὶ		
9. Ρωμαϊκὴ Λύκαινα	>	25	Ἰουστινιανῶ	>	103
10. Ραβδοῦχοι	>	26	42. Ἁγία Σοφία	>	104
11. Σαμνῖται πολεμισταὶ	>	29	43. Ἡ Κωνσταντινούπολις	>	105
12. <i>Μεγάλῃ Ἑλλάς καὶ Σικελία</i>	>	30	44. Τὸ ἀραβικὸν κράτος	>	113
13. Σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ			45. Ἀραβικὸν τέμενος	>	115
στρατοῦ	>	33	46. Πύλῃ ἀραβικοῦ τεμένους	>	116
14. Ρωμαϊκαὶ περικεφαλαῖαι	>	33	47. Ἀραβούγγημα	>	116
15. Ρωμαϊκὰ ὑποδήματα	>	34	48. Ἑλλην. αὐτοκρατορία τὸν		
16. Λεγιονάριος-Ἐκατόνταρχος	>	35	ΙΑ' αἰῶνα	>	127
17. Καταπέλτης	>	36	49. <i>Αὐτοκρατορία Καρόλου τοῦ</i>		
18. Ὅναγρος	>	37	Μεγάλου	>	134
19. <i>Α' Καρχηδονικὸς πόλεμος</i>	>	43	50. Πύργος	>	136
20. Ἀννίβας	>	45	51. Ἐνδυμασίαι ἱερέων δύσεως	>	137
21. <i>Β' Καρχηδονικὸς πόλεμος</i>	>	46	52. Ρωμανικὸς ναὸς	>	140
22. Ρωμαϊκὴ οἰκία	>	55	53. Γοτθικὸς ναὸς	>	141
23. Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι	>	59	54. <i>Βασιλεῖον Ἱερουσαλήμ</i>	>	144
24. Μάριος	>	61	55. Ἡ Ἁγία Σοφία (ἑσωτερικόν)	>	150
25. Πομπήϊος	>	63	56. Βασιλικὴ	>	151
26. Ἰούλιος Καῖσαρ	>	64	57. Κοσμήματα	>	152
27. Ὀκταβιανὸς	>	65	58. Θρόνος ἐλεφάντινος	>	153
28. Νέρων	>	68	59. Κιβώτιον ἐλεφάντινον	>	154
29. Ρωμαία δέσποινα	>	69	60. Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ	>	154
30. Τραϊανὸς	>	70	61. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκο-		
31. Ἀδριανὸς	>	71	λουθία του	>	155
32. <i>Ἡ ρωμ. αὐτοκρατορία κατὰ</i>			62. Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης	>	155
<i>τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας</i>			63. Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποί-		
<i>μ. Χ.</i>	>		μνίον του	>	156
33. Θέρμαι	>	1			

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 20986

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3/7/1928

Π ρ ὶ ς

τοὺς κ. κ. Χ. Θεοδωρίδην καὶ Α. Λαζάρου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 3438 «περὶ δι-
δακτικῶν βιβλίων» καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2/14-5-1928 προᾶξιν τῆς
οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν
βιβλίων ἐπιτροπῆς ἐγκρίνομεν δ' ἂν τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους
τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931 χρονικὸν διάστημα τὸ ὑφ'
ὑμῶν συγγραφέν διδακτικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον : «Μαθήματα
ἱστορίας ἀπὸ τῆς ἐν Ἰψῶ μάχης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων διὰ τὴν Δευτέραν τάξιν τοῦ
Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦς τῶν ἄλλων σχολείων
τῆς Μεσης Ἐκπαιδεύσεως», ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ἐν τῇ μελλούσῃ
ἐκδόσει τοῦ βιβλίου ἐπιφέρητε τὰς ὑπὸ ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυμέ-
νας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργός

Θ. Νικολούδης

Ἀκριβὲς Ἀντίγραφον
αὐθημερὸν

Ὁ Τμηματάρχης

Κ. Καμπέρος

